

Joutavilla jotta se tietättää

*Savolaesta sannoo
kolomekymmentä vuotta*

Joutavilla jotta se tietättää

Savon kielen seura r.y.
30-vuotisjuhlajulkaisu

Toimittaja: Eila Ollikainen

Taitto: Jukka Nykänen

© Savon kielen seura r.y.
Kuopio

Paino: Kopijyvä Oy
Kuopio 2012

ISBN 978-952-93-0729-6 (nid.)

ISBN 978-952-93-0730-2 (PDF)

Valokuvat:

Savon kielen seuran arkisto: Marja-Riitta Saastamoinen, Eila Ollikainen, Teuvo Laakkonen, Maria Pajusilta, Raija Uhlbäck, Aune Räsänen, Jukka Lappalainen, Jukka Nykänen, Savon Sanomain arkisto.

Kansikuva: Murretorin eloisaa tunnelmaa kesällä 2010 Kuopion satamassa. Esiintymisvuoroaan odottavat "Vehmersalmen laulavat leidit" vas. Suoma Koponen, Hilikka Lankia ja Pirjo Mönkkönen. Kuva: Teuvo Laakkonen.

Joutavilla jotta se tietättää

Savolaesta sannoo
kolomekymmentä vuotta

Savon kielen seura Kuopio 2012

Murretorilla kotikentällä. Jouko Pirskanen on kääntänyt savoksi klassikoita kuten vänrikki Toolin ja Ropissor Ruussoen elämän ja seikkailut.

SISÄLTÖ

Sano savoksi raivaajan kielellä selkä suorana	6
Joutavilla jottaa se se tietättää	9
Näin se lähti alkuun: Sisäpiiritietoa seuran alkuajoilta	10
Murtumatta murteen puolesta	18
Vuosituhantisia muisteloita	20
Savon 1000-vuotisjuhlat Vehmersalmella	25
Sitä myöten monessa mukana	31
Savolaisen laulu raikunut jo yli 150 vuotta	39
Milleniumista alkoi juhlien vuosikymmen	44
Voe tokkiisa	56
Villisikaillallinen Hongistossa	57
Suomen Heimot r.y. pitää yllä heimohenkeä	61
Kai Laitinen -suomalainen kirjallisuuden tutkija	62
Karppoojamumo	67
Lappalaisten alkujuurilla	68
Kaekkee se sanotuttaa	70
Murremestareita	74
Murteen puhumisessa heimojen ja Suomen mestaruuksia	75
Runorämpsyt Happoskalle	80
Ansio eekä erreys	81
Lämpimät terveiseni Andalusiasta	82
Savon kielj	83
Rakas lotta	83
Kalakukko savoks	84
Kotiseutuillallinen savolaiseen tapaan	86
Savolaisprofessori Lauri Kettunen	88
Julkaisuja	90
Savon kulttuuripäivät	90
Muistomerkkejä	91
Savon kielen seuran hallinto	92
Savon kielen seuran marssi	94
Vuosikymmenien juhlat	95
Marseljeesi savolaisille	96
Kevättä rinnassa	96
Savon kielen seuran lipunnosto murretorilla	97

Sano savoksi - raivaajien kielellä selkä suorana

Savon kielen seura saavuttaa nyt 30 vuoden iän. Kun seuraa perustettiin, sai pääkaupunkiseudun lehdistä tavan takaa lukea vähemmän mairittelevia tekstejä savolaisista. Onneksi sellaiset ovat nyt harvinaisia, mutta edelleenkin kohu-uutisista huokuu samaa sävyä, vaikka monilla helsinkiläisillä eli myös noiden kirjoitusten lukijoilla on savolaiset juuret.

Savossa on osattu ja osataan koko maankin asioita hyvin hoitaa. Tyhminä on savolaisia on turha pitää. Arvon antoi heille jo pari sataa vuotta sitten professori Henrik Gaberiel Porthan, joka tarkkailee maailman menoa pronssisena Turun tuomiokirkon ja Pietari Brahen patsaan seurassa.

Savon yliopistot

Korkeakoulutuksenkin historia puhuu omaa vakuuttavaa kieltään. Ensimmäinen savolainen korkeakoulu oli alallaan koko Ruotsi-Suomen valtakunnan ensimmäinen. Se syntyi eversti, sittemmin kenraali Yrjö Maunu Sprengtportenin aloitteesta ja Kuningas Kustaa III:n päätöksellä noin neljännesvuosituhatta sitten Kuopion satamaan. Sieltä se siirtyi Etelä-Savoon Rantasalmelle, ja siitä lopulta varttui aikanaan Maanpuolustuskorkeakoulu - maamme nuorin korkeakoulu Helsinkiin.

Mutta Sprengtportenin taktikka- ja maasto-opeilla on pärjätty kaikissa viime sodissamme armeijamme puolustaessa maattamme ylivoimaista hyökkääjää vastaan. Jos kahdesti selkämme suojassa eläneet ruotsalaiset tämän tietäisivät, he luultavasti kiittäisivät aikoinaan maanpetturiksi moittamaansa ja kuninkaaseensa pettynyttä everstiä, maamme ensimmäistä kuvernööriä.

Noin kaksi sataa vuotta sitten Turun akatemian opettaja Adolf Ivar Arwidsson vietti kesän 1819 Ylä-Savossa keräten kansanrunouttamme juvalaisen Kaarle Akseli Gottlundin esimerkin mukaisesti. Iisalmen pappila toimi tukikohtana. Hän vakuuttui Savossa siitä, että myös korkeimman opetuksen kielen tuli olla suomi.

Maanpako siitä ehdotuksesta silloin seurasi. Sata vuotta kului tuon unelman toteutumiseen. Yksityinen Turun suomalainen yliopisto syntyi kansalta kerättyjen varojen, paljolti juuri itäsuomalaisten lahjojen turvin.

Johan Wilhelm Snellman, suomalaisen korkeakoulu- ja muunkin politiikan mallin luoja eli Kuopiossa oman suomalaisuuskehityksensä kriittiset vuodet. Hän arveli "Saimassa" jo 170 vuotta sitten Kuopioon syntyvän aikanaan yliopiston. Lopulta se saatiin v. 1966 perustetun Kuopion korkeakoulun nimen muutoksen myötä - suunnilleen Savon kielen seuran perustamisen aikoihin.

Yliopistomme on yhdessä sukupolvensa liki tyhjältä kirinyt maailman yliopistojen parhaiden joukkoon. Se on tahtanut tehokkaasti savolaismoitteiden kärkeä. Maahan syntyi lopulta yliopisto, jossa kansallisilla ongelmillamme on keskeinen sija tutkimuksessa. Opetuksen lähtökohdiksi otettiin myös kansalaisten arkimaalliset tarpeet. Siitä on tullut rivisuomalaisilta kiitosta monella paikkakunnalla.

Kuopion liikuntalääketieteen tutkimuslaitos on tehnyt tästä taustasta lähtie maailman ennätystä koehenkilöiden uskollisuuden saralla. Tämä lähestymistapa ei ole estänyt - pikemmin päinvastoin - yliopiston maineen rakentumista maailmalla.

Nyt on Kuopiossa kait jo puolenkymmentä yliopistoa. Täällä ne puhaltavat yhteen hiileen. Vaikea on yksin kaskea kaataa ja vielä vähemmin sitä polttaa. Sekin kertoo paikallisesta yhteistyön kulttuurista ja sen juurista. Liikkuminen on kesällä sujunut veneellä, ja nuottaamalla on kalastettu. Naapurit ovat olleet sinäkin arvossaan.

Muuten - yhä edelleen melkoinen osa maamme veneistä lähtee maailmalle Kuopiosta. Yhteistyöhakuisuudesta siinäkin on viime kädessä kysymys.

Terveysperinteemme kunniaan

Savolaisten tapaan ovat esivanhempiemme viisaudet olleet näsäviisaiden hymähtelyn kohteena. Mutta jo ennen ensimmäisenkään suomalaisen lääketieteen väitöskirjan valmistumista, sellainen ehti syntyä fysiikan professorin suojeluksessa suomalaisesta kansanparannuksesta Kuopiossa kootusta aineistosta. Kuopion kirkkoherran perheen kotiopettaja Gabriel Maxenius puolusti sitä Turun akatemiassa v. 1733. Maxeniuksen viitoittamalla tiellä parannetaan myös tämän päivän suomalaisten tuki- ja liikuntaelämistön tauteja. Selkävaivoja, päänsärkyä ja niskahartiaseudun ongelmia, eli tämän päivän tietotekniikan uhrien pahimpia riesoja autetaan ikivanhan perinteemme opastamalla tavalla - siis käsien "näkevillä" sormilla ilman voimaa kudosten viisautta kunnioittaen.

Nyt tiedämme myös - paljolti juuri Kuopiossa tehdyn tutkimustyön ansiosta, että kalojemme, rukiin ja metsiämme ja soidemme marjojen rungolle rakennettu ruokavaltio estää nykymaailman pahimpia vitsauksia eli ylipainoa ja aineenvaihduntasairauksia. Samaa opetti jo aikoinaan noin kaksi sataa vuotta sitten ranskalainen herkkusuu Anthelme Brillat-Savarin kirjassaan "Maun fysiologia". Hän yritti kasvattaa kansalaisiaan pois ranskanleivästä rukiinsyöjiksi. Ranskankävijät tietävät, että hänen työnsä jäi kesken. Kaskirukiista ja kalasta valmistetut kalakukot ovat pitäneet huolen siitä,

että savolaisia on sorkka-uatroineen siirtynyt metsiä viljelemään maailmalla kaikkiin suuntiin - myös merten taakse.

Käsistä käsitykseen

Käsien merkityksen aavistamme, mutta esivanhempiemme kokemuksesta sen tiesivät. Jos pysähdymme ajattelemaan, huomaamme käsittämisen juureksi sanan käsi ja kädet. "Peukalo keskellä kämentä" kertoo, ettei joku ei osaa eikä selviä menestyksellä edes tavallisista jokpäiväisistä askareistaan. Työvälineiden käytettävyys on ollut avainsana ennen kuin kukaan on sen nimeksi ehdottanut bioteknologiaa, ja sitten käyttöön on tullut ergonomia.

Herää kysymys kiinnittämekö koulutuksessa nyt yksipuolisesti huomiota tietoon taidot unohtaen. Päälaen osuus on vain kynnen suuruinen osa ihmisen aivojen eri ruumiinosien edustuksesta. Opetamme koulukkaita ilmeisesti väärin. Aikanaan kouluissa ja myös yliopistoissa piirrettiin paljon ja myös opettajien johdolla. Se oli tärkeää. Piirustamalla eli käsin tekemällä oppii monta asiaa paremmin kuin lukemalla.

Savon kieli

Monet ovat kyselleet, miksi seuramme nimi on Savon kielen seura. Siksi sitä ovat perustelleet mm. kielimiehemme professorit Terho Itkonen ja Seppo Suhonen. Kukaan ei ihmettele, kun norjalaiset kutsuvat norjaansa kieleksi eikä skandinaaviskan murteeksi. Savon kielessä on murteita liki yhtä paljon kuin englannin kielessä.

Savossa puhuttu ja kohta liki koko Suomeen sanojaan sirottanut kieli on syntynyt Saimaan vesistön rannoilla Hämeestä ja Karjalasta saamelaiden seuraksi tänne asettuneisen käyttökieleksi. Nuo perheet sulautuivat korpien ja vesien takana uudeksi heimoksi kait noin tuhat vuotta sitten. Harvat alueelle muut muuttajat, olivat ne sitten Baltiasta vihamiehiiään paenneet ryhmät kuten jotkut virolaiset, preussilaiset ja muutkin

kauppaa tehneet saksalaiset tai lännestä tulleet pohjoismaalaiset sulautuivat samaksi kansaksi. Jotkut ovat edelleenkin päättä muita pidempiä kuten Tuukkalaan haudatut vainajat ja heidän pituudessaan muista erottuvat jälkeläisensä. Karjalan siirtolaiset ovat kotiutuneet ja rikastaneet kulttuurillaan pidempään asuneen väestön elämää. Kaukomailta tulee uusia muutajia. Tervetulleita ovat. Koskahan savon kielen mestaruuden voittaa afrikkalainen?

Luovuuden lähde "Kierrä kivi, elä kirroo"

Savon vaihtelevainen luonto ja sen kivet ovat pakottaneet luovuuteen asukkaat polvesta polveen. Yksi leipää tuonut keksintö oli esteiden yli hyppäävä sorkkuuatra.

Luovuutta on tarvittu myös maailmalta. Amerikkalaistenkin hirsiasumusten juuret ovat Savossa. Savolaisjohdossa selvittiin itänaapurin kanssa, kun isänmaa saatiin pelastettua monista jälkipakksista. Urho Kaleva Kekkonen jätti väkevän puumerkin maamme historiaan.

Savolainen on nyt myös Euroopan unionin talousjohtajana. Hän luovii nykytalouden karikoissa. Maamme pääministerikin on taas Savosta. Hyvin näyttää pärjäävän.

Loppujen lopuksi neuvottelutaito ja huumori taitavat olla suomalaista tavaramerkeistä parhaita. Sopiva savon kielen sana kiperässä tilanteessa on kuin aurinko, joka saa hymyn kareen naamalle kuin naamalle.

Valtakunnalliset murremestaruudet lähtivät Savosta maata kiertämään ja kohta ne taas palaavat tänne. Nyt Iisalmeen. Hauskan pitämisestä ja omasta kulttuuritaustasta on kysymys. Kuopio on maamme murrepääkaupunki, ja sen tori on sen keskus.

Ihan samalla tavalla kuin kirkkoherra Henrik Argillander ja hänen poikansa Zagris Argillander tulivat Vähän Savon tuomarin Johan Henrik Wijkmannin toimesta moitituksi kansan parannuksen ja uskomusten eli noituuden suosimisesta,

ovat samat puheet eläneet kolmatta sataa vuotta sivistyneistön suussa kukkiakseen milloin missäkin muodossa. Mutta heikko itsetunto on monella suomalaisella ihan turhaan. Savoa sopii haastaa selkä suorana. Samalla kun nioitetaan esivanhempiemme työtä maamme rakentamisessa. Arkuuden kivi sylissä ei tehdä maailman ennätyksiä eikä luovuuskaan pääse kukkaan.

Lopuksi

Sain aikanaan olla kutsumassa väkeä perustamaan Savon kielen seuraa ja nauttia savolaisesta sanarieskasta yli kolme vuosikymmentä. Kuinkahan monta lisävuotta onkaan karttunut myös murteen puhumisen Suomen mestaruuksia seuratesa. Kiitos.

Savon keltamustassa vaakunassa kertoo jousi historiasta. Toivottavasti suurja vähäsavolaiset ovat lopulta yhtä mieltä siitä, mihin tähdätään. Jospa herätetään henkiin Savon kulttuuripäivät, saisipa joskus siitäkin kiittää.

Tällaista tekstiä saa harvoin kirjoittaa ensimmäisen polven koulukas. Näin siis kiitän isääni, joka itse sai tyytyä kierto- ja elämän kouluun, mutta joka teki koulurani mahdolliseksi.

Suurkiitos Savon kielen seuran sihteereille ja ahkeroille puuhaajille ja myös pitkien kokoustemme muille osanottajille kuin myös työstä tämän kirjan synnyttämiseksi.

Luovuutta toivottaen

Osmo Hänninen

Joutavilla jottae se tietättää

(Savon Kielen Seura 30 v.)

*Joutavilla jottae se tietättää
niinkun nyt sittäe, että kieltään
savolaeset äetyy rätyyttämää
sillä parantaen pahhoo ne mieltään.*

*Ite oekeestaampa ei ilikiiskää
tätä iäneesä tässä nyt sannoo,
mut sanomata jättäe se siälittää
ja siitäs ne tilille mannoo.*

*Sen tiimalta on tämä seorakii
ihan ite myö elolle suatu
ja haesteltu kerran jos toesennii,
mikä on savon kielen se luatu.*

*Jos luatuva ei aena piisoeskaa
meillä onneksi on tok miäree,
jota kuhhii kilivalla kasvattaa
ja sen höystönä alavari hiäree.*

*Kun Luojamme luuvva lojjaatteli,
loe ensinnäe meille se mielen,
sitä tutkaelj ja sittenpä tuumasi
meille suovasa sikkiivän kielen.*

*Sen turvinpa tiällä on viännetty
monet valleet ja välliin jo tottae,
monta äekkäpiätä on kiännetty,
jos oes niihen sisällä jottae...*

*Tämä on sitä sen lajin lupsakkoo,
joka jättää arvuulle varroo,
eikähän tok mikkää ihme se oo,
tätä vastaan jos johhii harroo.*

*Se on aatosten orraelle yllyke,
että koettasj ne kylykeesä kiäntee
ja sen aattelun jäläkeen voetasj jo ne
savon kielelle vängällä viäntee.*

*Kyllä kelepoo näelläe jo evväellä
meijjän kielemy kasvussa ellee
ja eppäellä, oeskopa mitenkä
näetä ehommat evvää kellee!*

UNTO ESKELINEN

□ Savon murrelaikaja Unto Eskelinen muijautti julkii ajatuksen, että yhtenäinen kirjallinen merkintätapa saattaisi voimistaa köyhtyvää murretta.

Uusi ponnistus Savon kulttuurin nostamiseksi

□ Savon kieli, Savon murre vaiko peräti kielimurre? Kuopion korkeakoululla käytiin maanantaina yleisökeskustelua mm. tästä aiheesta.

□ Joukko leipoi kokoon Savon kielen tutkimuksen seuran suuri joukko ihmisiä, joita yhdistää kiinnostus tai peräti huoli savolaisen kielenkäytön kohtalosta.

□ 15 sivu.

Savoa potkittiin ylös kuopastaan

□ 15 sivu.

□ 15 sivu.

□ 15 sivu.

Lassi Koponen on seuran alkuvuosien keskeisiä toimijoita.

Savon Sanomat uutisoi 24.5.1982 pidetystä Savon kielen seuran perustamiskokouksesta Kuopiossa.

Näin se lähti alkuun

Sisäpiiritietoa

Savon kielen tutkimuksen seuran perustava kokous pidettiin professori Osmo Hännisen aloitteesta 24.5.1982 Kuopion korkeakoulun Snellmaniassa. Seuraa perustamassa oli 65 henkilöä.

Kokouksessa valittiin seuralle 13 jäsenen väliaikainen johtokunta: opettaja Unto Eskelinen Kuopiosta, rehtori Osmo Hänninen Kuopiosta, maisteri Liisa Karttunen Kuopiosta, kirjailija Aarno Kellberg Iisalimesta, maakuntaneuvos Olli

Kervinen Mikkelistä, opettaja Lauri Koponen Kuopiosta, agronomi Marja Lin-nove Siilinjärveltä, lääninkouluneuvos Olli Murtorinne Kuopiosta, opettaja Yrjö A. Pitkänen Kuopiosta, emäntä Bertta Räsänen Kuopiosta, kansakouluntarkastaja Vilho Siikanen Pieksämäeltä, toimittaja Aimo Siltari Kuopiosta ja pankinjohtaja Kari Wuorisalo Kuopiosta. Väliaikaisen johtokunnan itsestään selväksi puheenjohtajaksi valittiin puuhan alkuunpanija

ja kokouksen koollekutsuja professori Osmo Hänninen, siinä tehtävässä hän on sitten ollut myös varsinaisen Savon kielen seuran hallituksessa, siis yhtäjaksoisesti nyt 20 vuotta. Hännisen yhystykseksi on tätä seuraa joskus kuultu mainittavan eikä ehkä suotta.

Väliaikaiselle johtokunnalle kokous antoi pohdittavaksi, olisiko perustettu seura pelkästään tutkimukseen paneutuva vai kielen ystävien ja kielen nautiskelijoiden yleisseura. Tämä lienee vaikuttanut siihen, että sääntöjä valmistettaessa seuran nimestä jätettiin pois tutkimuksen-sana. Keskusteltiin jonkin verran myös siitä, pitäisikö kielen-sanalla paikalle panna reilusti murteen. Katsottiin kuitenkin, että savon kieli on ihan käypäinen yläkäsite kaikille lukuisille savolaismurteille. Näin päädyttiin murinoita puheenjohtajan kannalle.

Myöhemmin jotkut kielentutkijat, esimerkiksi professori Alpo Räisänen, hiukan kummasteli nimenvaihtoa, mutta mitään suurta keskustelua nimiasiaa ei syntynyt. Perustavassa kokouksessa oli seuran nimeksi ehdotettu myös Kalle Väänänen -seuraa, mutta tätä ehdotusta ei otettu vakavasti harkittavaksi.

Perustavan kokouksen jälkeen Iisalmen Sanomien pakinoitsija Ilmari Luon-nehti kokouksen merkitystä seuraavasti: ”- Kohtuullisen pituisen suunsoiton jälkeen Savon Kielen Tutkimuksen Seura perustettiin aivan yksimielisesti. Teko oli toiseksi tärkein sitten Kuopion korkea-

koulun perustamisen. - - Homma rupes nyt roilottamaan.” Roilottamista on nyt sitten jatkunut kaksikymmentä vuotta.

Säännöt ja sääntöjen tulkinta

Savon kielen seuran säännöt hyväksyttiin toisessa yleiskokouksessa 25.9.1982 Kuopiossa. Ilmoitus yhdistysrekisteriin jätettiin 26.10.1982, ja oikeusministeriö hyväksyi seuran merkittäväksi yhdistysrekisteriin 23.5.1984.

Yhdistyksissä säännöt tahtovat vaivalloisen pohtimisen, muokkaamisen ja lopulta hyväksynnän jälkeisen puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen unohtua arkistomappiin. Samalla usein jäseniltä hämärtyy seuran tarkoitus.

Ei liene pahitteeksi toistaa tässä, mitä Savon kielen seuran sääntöjen 3. pykälässä mainitaan seuran tarkoituksesta ja toiminnan laadusta. Seuran tarkoituksena on: 1. savon kielen ja savolaismurteiden tutkiminen ja hoitaminen; 2. savolaisen puhekielen ja kirjoitetun kielen säilyttäminen ja kehittäminen; 3. kirjailijoiden sanataiteen tutkiminen ja hyödyntäminen sekä 4. savolaisen ilmaisun kaikinpuolinen tukeminen.

Tarkoituksensa toteuttamiseksi seura voi harjoittaa, virittää ja tukea keräys-, tutkimus- ja julkaisutoimintaa. Toimintansa tukemiseksi seura on oikeutettu vastaanottamaan testamentteja ja lahjoituksia sekä perustamaan määrätarkoituksia varten rahastoja.

Sääntöjen mukaan Savon kielen seuran tulisi siistitoimia savolaisen kielen (murteen) ja ilmaisun saralla. Seuran toimintaker-tomuksia lukeva ei voi välttyä vaikutel-malta, että sääntöjen 3. pykälää on tulkittu monesti sangen avarasti. Mikä tahansa kulttuuripuuha on toteuttanut tarkoituk-sen. Savolaisena voi tietysti toisaalta to-deta, että haettaneeko tuo mittaa. Vaan oliko sitten tarkoituksenmukaista määrit-tää seuran tarkoitus niin tarkasti? Toiminta kulttuurin parissa ja sen edistäminen Sa-vossa olisi ollut kyllin laaja tarkoitukseksi, joka olisi pyhittänyt kaikki toimet.

Savon kielen, savolaismurteiden ja sa-

Osmo Hänninen, seuran puheenjohtaja v. 1982 lähtien.

nataiteen tutkimista ei Savon kielen seura itse ole harrastanut, joitakin aloitteita on kyllä tehty. Tämäntapaista tutkimusta ovat tehneet yksittäiset tutkijat, joista jotkut ovat liittyneet Savon kielen seuraan.

Hyvä yritys savolaismurteiden tutkimisen edistämiseksi tapahtui vuosikokouksessa Kuopiossa 26.3.1991, silloin näet perustettiin Savolaismurteiden tutkimusrahasto. Ajatus rahaston perustamiseksi taisi olla lähtöisin professori **Terho Itkoselta**, joka jo Kettus-seminaarissa 1989 esitti, että ”**Lauri Kettusen** muistoa kunnioittaisimme pysyvästi, jos eri piirien yhteistyöllä saisimme aikaan erityisen savolaismurteiden tutkimusrahaston”.

Avokätistä lahjoittamista toivottiin. Seura siirsi varoistaan rahastolle 5000 mk ja joitakin muita lahjoituksia saatiin, niin että vuoden lopussa tähän rahastoon oli kertynyt korkoineen 18 622,12 markkaa. Vuosien myötä lahjoituksia kertyi kuitenkin kovin harvakseltaan, pian pääoman lisäys oli pelkästään koron varassa. Jätettäessä rahastonhoitajan tehtävät rahaston pääoma oli jossakin 25 000 markan paikkeilla eli runsaat 4 000 euroa, eikä sen käytöstä ollut suunnitelmaa.

Hallitus ja toimihenkilöt

Sen jälkeen kun seuran säännöt oli saatu lopulliseen muotoon ja hyväksytty, hallitukseen valittiin kymmenen varsinaista jäsentä ja kahdeksan varajäsentä. Hallituksen jäsenen toimikauden

Liisa Karttunen, perustajajäsen ja ensimmäinen sihteeri.

pituudeksi oli säädetty kerrallaan kaksi vuotta, jäsenistä puolet on vuosittain erovuorossa. Seuran alkuvuosina kokouksista ja hallituksen jäsenistä ei ollut pidetty kovin tarkkaa lukua. Niinpä aloittaessani sihteerin työt vuonna 1989 en haltuuni saamistani seuran papereista pystynyt millään selvittämään, ketkä hallituksessa olivat erovuorossa. Iisalmessa pidetyssä kokouksessa järjestys palautettiin ”runnomalla” puolet erovuoroisiksi.

Hallituksen jäseninä ovat vähintään kymmenen vuotta toimineet seuraavat: Pirkko Auvinen, Unto Eskelinen, Riitta Kasurinen, Aarno Kellberg, Lauri Koponen, Ritva Lappalainen, Matti Lindholm, Marja Linnove, Olli Murtorinne, Rauha Rissanen, Ate Rytönen, Aune Räsänen, Bertta Räsänen, Terttu Teivainen ja Laina Utriainen sekä tietysti puheenjohtaja Osmo Hänninen.

Hallituksen kokouksista on aivan erikseen mainittava Bertta Räsäsen kotona pi-

Savon kielen seuran hallitus koolla 6.11.1998. Eturivi vas. Unto Eskelinen, Rauha Rissanen, Eila Ollikainen, Aune Räsänen, Terttu Teivainen, takarivi vas. Aarno Kellberg, Olavi Mykkänen, Lassi Koponen, Mauno Ikäheimonen.

Savolaisruokien mestarin Bertta Räsäsen tarjoilut muistetaan.

detyt. Niissä päätöksiä ei tarvinnut tehdä nälkäisinä, sillä Bertta tarjosi aina maittavan ja runsaan perinneruoka-aterian ja tarjoillessaan vielä valisti ruokailijoita kertomalla savolaisesta ruokaperinteestä.

Sihteerin vakanssi ei ole ollut kovin haluttu. Aluksi **Liisa Karttunen** (1922-1994) hoiti seuran rekisteröimisasiat, mutta jo hänen sihteerikaudellaan (1982-83) **Jarmo Kuronen** hoiti sihteerin tehtäviä (1982-84, 1985). Muina sihteerinä ovat toimineet Risto Juvonen (1984-87), J. Kalevi Manninen (1987-88), Virpi Hoti

(1988), Lassi Koponen (1989-93), Marianna Heiskanen (1993-96), Tuomo Loikkanen (1996-2000), Tiina Airaksinen (2000) ja Eija Luostarinen vuodesta 2000 lähtien.

Rahastonhoitajaksi valittiin aluksi pankinjohtaja **Kari Wuorisalo**, mutta tosiasiallisesti rahastonhoitajan tehtävät hoiti pankkivirkailija **Sirkka Koikkalainen**, jolle pankinjohtaja oli ne siirtänyt. Kun sitten Wuorisalo muutti pois Kuopiosta ja pankkikin hävisi, Sirkka Koikkalaisesta tuli muodollisestikin seuran rahastonhoitaja aina vuoteen 1993 asti. Sirkka Koikkalaisen jälkeen rahastonhoitajina ovat toimineet Kaija (Piironen-)Vuorio (1993-95), Lassi Koponen (1995-2000), Tiina Airaksinen (2000) ja Eija Luostarinen vuodesta 2000 lähtien.

Jäsenistö

Seuran jäsenmäärä olisi tätä nykyä hyvinkin suuri, jos olisi jatkettu pitkään noudatettua tapaa, että vain kuolleet poistetaan jäsenluettelosta. Omana sihteerikautenani alettiin sitten varovasti poistaa jäsenluettelosta sellaisia, joilta jäsenmaksu oli jäänyt maksamatta useita vuosia peräkkäin. Monilta tällainen laiminlyönti oli ollut aivan tarkoituksellistakin, koska olivat halunneet erota seurasta.

Joskus olin havaitsevinani, että seuraan houkutellut ja jäsenhakemuspaperin käteensä saaneet olivat katsoneet tullessaan kutsutuiksi ikään kuin kunniajäseniksi. Hakemuksen jättivät ja tulivat hyväksytyiksi jäseniksi, mutta eivät sitten ikinä jäsenmaksuaan maksaneet. Sainpa kerran julkisesti moitteentapaistakin eräältä arvovaltaiselta henkilöltä, joka piti itseään seuran jäsenenä, mutta ei ollut saanut jäsenlehteä. En viitsinyt monien kuullen huomauttaa, että jäsenmaksut olivat jääneet maksamatta.

Jäsenmaksujen maksamisen unohtaminen on hyvin tavallista yhdistyksissä. Enimmäkseen se johtunee siitä, että unohtajat kuuluvat moniin eri yhdistyksiin eivätkä tule pitäneeksi tarkkaa lukua siitä, mitkä jäsenmaksut ovat tulleet mak-

setuiksi. Sihteerille ja rahastonhoitajalle tällaisesta pikku välinpitämättömyydestä koituu ylimääräistä ja usein turhaa työtä ja seuralle kuluja.

Mutta jokaisessa yhdistyksessä on myös tunnontarkkoja uskollisia. Savon kielen seurassa on seitsemän henkilöä maksanut jäsenmaksunsa seuran perustamisesta lähtien säännöllisesti vuoteen 2000 mennessä (ja luultavasti myös sen jälkeen). Perustamisesta lähtien jäsenyytensä säilyttäneitä on vielä 26.

Jäsenlehti Aakusti

Kun olin ottanut sihteerin työt hoitaakseni, melko pian mieleeni tuli ajatus, että tavallisen kirjeen postimaksulla voisi postittaa muutaman sivun kokoisen lehtisenkin niitatu A4-tiedotteen asemesta.

Syksyllä 1989 Savoniassa pidetyssä hallituksen kokouksessa sitten ehdotin, että voitaisiin jäsentiedotteiden sijasta ruveta julkaisemaan jäsenlehteä. Lehti ilmestyi ensimmäisen kerran kesäkuussa 1990, mutta silloin sen kannessa ei ollut vielä Aakustia. Nimen valinta tapahtui 2.10.1990 Snellmaniassa pidetyssä hallituksen kokouksessa, jossa päädyttiin keskustelussa esiin nousseen Augustin

kannalle, nimi muokattiin samalla savolaisen suuhun paremmin sopivaksi Aakustiksi. Lehden tarkoituksena oli etupäässä tiedottaminen ja luonteva yhteydenpito hajallaan olevaan jäsenkuntaan, eikä alkuaan korkeintaan 20 g painavaan (siloin tavallisen kirjeen painon yläraja) julkaisuun laajoja artikkeleita tai kuvia voitu mahduttaa.

Ensimmäisenä vuotenaan Aakusti ilmestyi kahdesti. Tarve laajemman ja useammin ilmestyvän jäsenlehden julkaisemiseksi oli kuitenkin ilmeinen, ja niinpä lehteä vähitellen varojen salliessa laajennettiin; vuonna 1991 Aakusti ilmestyi jo kolmenumeroisena ja vuonna 1995 jo neljä numeroa sivumäärän vaihdelllessa 12-20. Vuoden 1998 viimeisessä numerossa (4/98) lehti pienennettiin A5-kokoon, mutta sivumäärää lisättiin (48 s.). Muutos johtui postituksen uusista maksumahdollisuuksista: Helposti-kuoressa postitetun aineksen postimaksu ei ollut enää riippuvainen painosta.

Tämä ”uusi Aakusti” sai myös ISSN-numeron, ja näin muutamat Aakustit (myös vanhat numerot) ovat matkanneet virallisesti myös Helsingin yliopiston kirjastoon.

Väsäsin lehteä kymmenen vuotta ja luopumisen mielteen voimistuttua katsoin sen riittävän pioneerityöksi. Sain **Marja-Riitta Saastamoisen** houkutelluksi jatkamaan Aakustin toimittamista vuodesta 2000 lähtien.

Muusta toiminnasta

Seuran toiminta kytkeytyi alkuvuosina melko kiinteästi Savon kulttuuripäiviin. Tämä vuosittainen Savon eri kunnissa järjestettävä kulttuuritapahtuma on myös Osmo Hännisen ideoima, ensimmäisen kerran sitä vietettiin Kuopiossa syyskuussa 1982 Savon kielen seuran sääntökokouksen yhteydessä. Alussa seura osallistui aktiivisesti kulttuuripäivien järjestämiseen, mutta sittemmin päivien ohjelma on ollut kokonaan kunkin kunnan kulttuuritoimen

suunnittelema.

Savon kulttuuripäivien lisäksi seura on ollut järjestämässä muiden tahojen kanssa joitakin erillisiä seminaareja, joista mainittakoon Gottlund-konferenssi Kuopiossa 8.12.1985 (Kuopion yliopiston kanssa), Collan-seminaari Iisalmessa 27.-28.2.1988 (Iisalmen Musiikinystävät ry:n ja Collanin sukuseuran kanssa),

Lauri Kettunen -seminaari Kuopiossa 9.4.1989 (Pohjois-Savon äidinkielenopettajat ry:n ja Snellman-instituutin kanssa), Poleenitapahtuma Pieksämäellä 18.8.1990 (Pieksämäen kaupungin ja Pieksämäki-seuran kanssa) ja Kalevalan juhluvuoden seminaari Kuopiossa 16.10.1999. Kettuseminaarin esitelmät julkaistiin Snellman-instituutin B-sarjassa (n:o 26) nimellä *Palava henki ja kieli*. Professori Lauri Kettunen.

Murteiden tutkija ja Eestin kansallisen kulttuurin esitaistelija (toim. Osmo Hänninen ja Lauri Koponen). Osmo Hänninen on lisäksi toimittanut seuraavat Snellman-instituutin B-sarjassa ilmestyneet julkaisut: C. A. Gottlund ja Kalevalan juhluvuoden 1985 viesti tulevaisuudelle (n:o 9/1986), Valituista Suomalaisista Kansanlauluja. Karl Collanin ja hänen työtovereidensa panos suomalaisten kansanlaulujen kokoamisessa ja sovittamisessa 1800-luvulla (n:o 11/1988).

Maaningan Murreruppeemien järjestämisessä Savon kielen seuralla on ollut joinakin vuosina päävastuu, tavalla tai toisella seura on ollut aina mukana. Juontajana ja tapahtuman järjestämiseenkin usein osallistuneena **Unto Eskelisen** panos Murreruppeemilla on ollut aina merkittävä.

Muistomerkit

Tähänastisen toimintansa aikana Savon kielen seura on ollut panemassa vireille tai toteuttanut lukuisia muistomerkkihankkeita, kaikki mukaan laskien niitä saattaisi olla yhtä paljon kuin seuralla on ikävuosia. Kalevalan ilmestymisen 150-vuotisjuhluvuonna 1985 paljastettiin seuran vireille saattamia lukuisia muistomerk-

Savon kulttuuripäivien ja Snellman-instituutin yhteistyönä syntyneitä julkaisuja.

kejä: Kansanrunouden tutkimuksen muistomerkki Kuopion yliopistossa, Reinhold von Beckerin muistomerkki Kangasniemellä, Adolf Ivar Arwidssonin muistomerkki Iisalmessa ja monien runonlaulajien ja kansanrunoilijoiden muistomerkkejä eri kunnissa.

Ahti Sonnisen muistomerkki paljastettiin Siilinjärvellä 7.7.1991. Lauri Kettunen sai muistoreliefin Kuopion yliopistoon 8.6.1991, Joroisten Koskenhoviin 10.8.1991 ja Tarton yliopistoon 5.9.1991.

Yrjö Maunu Sprengtportenin muistomerkkin paljastivat Kuopion satamassa 12.6.1995 kenraalit **Ilkka Halonen** ja **Pentti Syrjä**.

Kettusen reliefistä teetätettiin sitten vielä hiukan muunneltu versio, jonka paljastaminen tapahtui Vermlannissa 12.7.1997. Tähän laattaan tuli myös seuraava teksti: ”Se käv teälä monta kertaa ...”

Olin lukenut **Julius Mägisten** teoksen Vermlannin sammuvaa savoa, jossa mm. Gustav Pålsson kertoo Kettusen käynneistä Mäkikylässä. Lyhyt lainaus Pålssonin puheesta tuntui minusta sopivan

Aakustista ilmestyy jo 23. vuosikerta.

hyvin tähän laattaan, joka sijoitettaisiin Kettuselle tutuksi käyneille kunnalle. Ehdotukseni kelpasi myös puheenjohtajalle, ja niin erään metsäsuomalaisen savonkielinen lausuma on (ruotsalaisten) kulkijoiden ihmeteltävänä Vermlannissa Mattilasta Juholaan menevän tien poskessa.

Vähää ennen Kettusen reliefin paljastamista Vermlannissa ”Pietarin maitorouva”

Katri Peltonen oli saanut Osmo Hännisen toimesta muistolaatan Pietarin seudulla Keltossa sijaitsevaan fysiologian tutkimuslaitokseen.

Gottlund sai muistolaattansa Kuopioon entisen asuinpaikkansa tontilla Kirkkokadun ja Kuninkaankadun kulmauksessa sijaitsevan kerrostalon seinään, muistomerkki paljastettiin 8.12.1997. Olin tullut luvanneeksi, että saattaisin käydä hakemassa reliefin Virossa. Taiteilija **Aulin Rimm** oli tämän reliefin – niin kuin myös kaikki Kettusen muistomerkit – Tartossa luonut, ja taideteos oli Tallinnan lähellä sijaitsevassa taidevalimossa valettu. Aulin Rimm sairasteli jo siihen aikaan, siksi yhteydenpito hänen kanssaan oli joskus ongelmallista. Rimmin tyttären välityksellä kuitenkin viimein saatiin selväksi, milloin teos olisi valmis haettavaksi.

Marraskuussa matkustin vaimoni kanssa Vieroon, ja eräiden ongelmien ratkettua viimein onnellisesti ajoimme Aulin Rimmin

Taiteilija Aulin Rimm.

Kreivi Johan Henrik Tawastin patsas, Maaninka, Aulin Rimm 1999.

kanssa Pärnuntien varrella sijaitsevalle valimolle ja nostimme reliefin automme peräkonttiin, jonne se juuri ja juuri mahtui lappeelleen, ikään kuin se olisi tehty automme peräkontin mitoilla. Aulin Rimm otti vielä pyynnöstäni valimon johtajalta todistuksen mahdollista tulliselvitystä varten. AS Ars Monumentaal Ltd:n juhatajan 17.11.1997 allekirjoittamassa ja leimalla koristamassa todistuksessa mainitaan bareljeefin hinnaksi vaivaiset 1000 Eestin kruunua!

Erotessamme eräällä Tallinnan sivukadulla maksoin teoksen Aulin Rimmille selvinä Suomen seteleinä, niin kuin hän oli toivonut. Valimon ”tullitodistusta” en

Professori Lauri Kettusen muistomerkki, Joroisten Koskenhovi, Aulin Rimm 1991. Katselemassa sihteeri Eila Ollikainen. Kettusella on muistolaatta Kuopiossa, Tartossa ja Vermlannissa.

koskaan tarvinnut.

Aulin Rimm ennätti ennen kuolemaansa (22.9.1999) vielä tehdä Savon kielen seuralle yhden tilausteoksen, kreivi Johan Henrik Tawastin pienoispatsaan, joka paljastettiin Maaningalla 7.6.1999. Sittemmin (7.7.2001) on Maaningan hautausmaalle saatu myös Schmidt-Tawast-suvun hautamuistomerkki.

Vuonna 1994 järjestettiin yhdessä Savon Sanomien kanssa murreseuran keruukilpailu. Tulos ei varmaankaan ollut sellainen kuin oli toivottu, mutta ehkä perinnearkistot ovat joitain lisiä keruusta saaneet.

Tuhatvuotinen Savo

Dosentti **Osmo Pekonen** oli keksinyt idean (SS 9.2.1997) juhlaa Tuhatvuotis-Savoa ennen kohuttua millenniumia. Jonkinlaista tohinaa ja kirjoittelua Pekosenkin idea sai, mutta iso projekti siitä kuitenkin syntyi, ja juhlinta aloitettiin luultavasti ensimmäisenä Vehmersalmella ja sitten varsinaisena pääjuhlena Mikkelissä Savon 18. kulttuuripäivien yhteydessä 6.-8.8.1999.

Ennen millenniumia oli Hämeessä ja Satakunnassa jo alettu puuhata heimojen yhteistä järjestöä. Vuonna 1999 oltiin jo niin pitkällä, että Suomen Heimot ry:n säännöt alkoivat olla valmiit. Tähän liittoon Savon kielen seura liittyi ensimmäisten joukossa, muut ovat: Hämeen Heimoliitto ry, Murreseura Krannit ry ja Nousee Satakunnan kansa ry.

Murretori, Savon akatemia

Uutena toimintamuotona seura aloitti heinäkuussa 1999 Murretorin pitämisen Kuopion torilla. Tapahtuma alkaa jo vaikiintua, kun jo neljänä kesänä torilla on savvoo viännetty ja välistä muitakin murteita yritetty ymmärtää.

Mainittakoon vielä, että Savon 10. kulttuuripäivien yhteydessä Juvalla 10.11.1991 pidetyssä seuran kokouk-

sessä tehtiin puheenjohtajan aloitteesta periaatepäätös Savon akatemian perustamisesta. Tämä aloite kuuluu niiden harvojen joukkoon, jotka eivät vielä ole toteutuneet.

Olen väärä henkilö kirjoittamaan tai muistelemaan, mitä kaikkea Savon kielen seurassa on tapahtunut ja mitä on toimiteltu vuoden 2000 jälkeen; aikaisemmistakin on saattanut jäädä jotain olennaista pois. Sen tiedän, että isolla joukolla on viime kesänä osallistuttu FinnFest-tapahtumaan Philadelphiassa ja tänä kesänä Minnesotan Minneapolisissa. Tietysti paljon muutakin mainittavaa on tapahtunut, mutta niistä on Aakusti jo seikkaperäisesti kertonut.

Lassi Koponen,
seuran sihteeri 1989-1993,
rahastonhoitaja 1995-2000,
Aakustin toimittaja 1990-2000

Matemaatikko, kirjailija Osmo Pekonen väitteli v. 2009 Lapin yliopistossa tohtoriksi Pierre Maupertuisin tutkimusmatkasta v.1736 -1737. Valmiina iskuun savolaisuuden, ranskalaisuuden ja humanismin puolesta.

Puheenjohtaja Osmo Hänninen ja sihteeri Tiina Airaksinen kiittävät edellisiä sihteereitä Lassi Koposta ja Tuomo Loikkasta. Kuva alla.

Kotiseutuneuvos, yljiäviäntäjä Unto Eskelinen on luonut mallin rikkaalle savon murteen käytölle.

Murtumatta murteen puolesta

Tukeva tuulenhalkaisija, lujat leukaperät ja rovele ruumis: sellainen on ollut savolaisen miehen prototyyppi kautta aikain *Savon Sanomien* nurkkavitsissä. Kotiseutuneuvos **Unto Eskelinen** sopisi ulkoisesti hyvin sen eläväksi malliksi, eikä vikaa ole hänen murteen taitamisessaan. Päinvastoin: ilman hänen ”kieljiärylötään” meidän savolainen ruokapöytäme olisi tänään huomattavasti köyhempi ja vähäkalorisempi.

Kun puhutaan tänä päivän savon murteesta, pitää puhua silloin myös Unto Eskelisestä. Hänestä Siilinjärveltä Pöljän pysäkiltä junaan noussut Kalle ”Rieska-Kalle” Väänänen on saanut arvoisensa manttelinperijän, joka sitä paitsi on pysynyt koko ikänsä uskollisena kotimaakunnalleen. Kalle Väänänen sen sijaan teki

elämäntyönsä paljolti Karjalassa, ensin Viipurissa ja sitten Lappeenrannassa ja tunnustautui jossain vaiheessa enemmän mien ja sien puhuvaksi karjalaiseksi kuin minä ja sinä-muodon savolaiseksi.

Kova työ vie miehen läpi vaikka harmaan kiven. Untoon jos kehenkä tämä ikivanha totuus sopii jos kehen. Vaikka hän opettajana joutui pönttäämään lasten päähän kirjakieltä heti ensimmäisestä aapisesta lähtien, niin omaa puheenparttaan hän ei ole lähtenyt muuttelemaan koskaan koulun virallisten opetussuunnitelmien mukaan.

Haastatteluissa Unto on joskus sanonut, että murteen kuolema olisi hänestä kuin ”emo kuolisi”. Uskon murteen voimaan hän sai nuoruudessaan kuunnellessaan aikansa julkisia savon taitajia kuten maan-

viljelysneuvos **Tatu Nissistä** ja lapinlahtelaista opettajaa ja kulttuurimiestä **Albanus Sonnista**. Albanukselta, säveltäjä **Ahti Sonnisen** isältä, Unto sanoo oppineensa, että ”ei ole niin pyhää asijoo, ettei sitä voesj savon murteella sanna”.

Ja kuten meidän päivinämmä on nähty ja kuultu: savoksi saarnaava pappi hiljentää kuulijansa siinä missä hänen kirjakielinen virkaveljensä tai -sisarensakin. Murresaanat ovat muuttuneet Savossa maan tavaksi niin, ettei seurakunta edes huomaa papin puheessa olevan jotain erikoista.

Savoa puhuvista naisista Unto on kiitellyt erityisesti edesmennyt ruokaperinteen taitajaa **Bertta** Räsästä ja kirjailijaa **Elina Karjalaista**. Hän on muistellut, että ”kysyipä Bertalta mitä vain, niin ainakin puoli tuntia se otti aika”. Toisin sanoen: savolainen kertoo aina asioista mieluummin laveasti kuin säästeliäästi. Pelkistäjät ja raportioijat ovat tulleet Savoon muualta.

Moni savolainen pelkää maalaisuuttaan maailmalla, mutta se on joutavanpäiväistä.

–Jos minä Helsingissä menen Stockmannin vintille ja pyydän kupillisen pöönävetä, niin eivät sano, että saatana savolainen, vaan kysyvät ystävällisesti, että Savostako sitä on lähdey! Näin on kotiseutuneuvos joskus rohkaissut heimolaisiaan.

Kieljiärylöt

Omalla esimerkillään Unto on osoittanut, miten elämä on kestävyyslaji. Yhdeksänkymmentä vuotta on pitkä aika ihmiselle, mutta senkin raja neuvos ylitti jo vuosi sitten – jos ei nyt enää ihan satata pinkovan pikajuoksijan vauhtia niin kuitenkin ajatukset kirkkaina.

Erinomainen kestävyysmerkki on ollut myös hänen kirjallinen tuotantonsa. Ensimmäiset runonsa Unto rustasi *Savon Sanomissa* julkaistaviksi alle parikymppisenä maalaispoikana vuonna 1940. Sen jälkeen niitä tuli tasaisena virtana vuodenvuorokierroksella kaikille suurille merkkipäiville Uudesta vuodesta äitienpäivään, kaatuneitten muistopäivään, juhannukseen, itsenäisyyspäivään, joulukuun...

Pitkästi yli kuusi vuosikymmentä jatkuneesta runovirrasta olisi saanut kirjoja tuon tuostakin, mutta vasta 2007 hoksattiin julkaista ensimmäinen kokoelma Unton runoista. *Lähde rohkeasti matkaan* -runoelman kokosi Alavan kirkon piirissä Kuopiossa toimineitten naisten Pisara meressä -ryhmä. Oma lukunsa ovat sitten Unton laulu- ja iskelmäsanotukset, joita paikalliset säveltäjät ryhtyivät häneltä takavuosina tilailemaan.

Hyviä runoja, kelpo laulemia; ei siinä mitään.

Unton kirjallisen elämän todelliset merkkipaalat ovat silti hänen kaksi murrenrunokirjaansa. 1980-luvulla julkaistu *Kieljiärylöt* oli koko valtakunnan ensimmäinen murrenrunokirja, joka sai suuren suosion sekä Savossa että koko Suomessa ja innosti maan muita murteentallentajia vastaaviin toimenpiteisiin. Myöhemmin valmistunut *Tavvoo savvoo* aloitti pienimuotoisten murrenrunokirjojen sarjan ja myi enemmän kuin kukaan uskalsi etukäteen povata.

Kiitosta ei ole Unto moninaisista töistään pyytänyt, ja tokko toiset ovat sitä hänelle myöskään riittävästi antaneet omasta tahdostaan. Kuopiolainen mylly mainosti ennen jauhojaan, että jos Hermannista leipä paranoo, se ei oo leipee, se on hunajoo. Uskaltaisiko mukailla, että jos Untosta savolaenen paranoo, se ei oo tästä mualimasta, vuan läheltä jumaloo.

Siis todellinen savolainen idoli.

Seppo Kononen

Savon kulttuuripäivien pääjuhlassa 13.8. 2000 Unto Eskelinen sai yljiäviäntäjän arvonimen, jonka luovuttivat sutkaustaulun myötä Osmo Hänninen ja Hilja Merioja.

Savon kielen seura Tuhatvuotinen Savo -juhlakulkueessa 13.8.2000 Kuopiossa.

Vuosituhantisia muisteloita Savon kielen seuran sihteerinä

Vuosituhansien vaihteessa – toisen ja kolmannen, vanhan tuhannen puolella – toimin muutaman allakankierron Savon Kielen seuran sihteerinä. Sen homman sain, sikäli kuin ilman dokumentteja uskallan muistaa, **Lassi Koposelta**, opettajalta, armoitetulta kynäsoiturilta. Mutta niin kuin jo sanoin (kuten poliittinen henkilö avaa keskustelun, vaikka hän ei ole sanonut vielä yhtään mitään), tähän muisteluun en ruutupaperintarkkoja faktoja löydä – etenkin kun niitä en liioin etsikään.

Muistelut kolmannen sektorin toiminnallisesta historiasta eivät tarvitse missään olla niin tarkkoja kuin Ribbentrop-sopimuksen pöytäkirjat, eiväthän? Etenemme siinä hengessä, että noin suunnilleen se näin oli, tai ainakin lähes, etenkin jos siltä näyttää. Ja varsinkin minusta katsottuna...

Vuosituhansien vaihteessa Suomi sai ensimmäisen naispresidenttinsä.

Maailma kokonaisuudessaan aavis-teli ja pelkäsi lopun tulevan, ainakin kaiken datasivistyksen loppuvan uuden-

vuoden yönä. Internet romahtaa, tietokannat räjähtävät kosmoksen muutoksissa. Sähköiset järjestelmämme eivät kestä loikkaa vuosituhannelta toiselle. Harmageddon hurahtaa päällemme kuin hernerokkasumu, eikä meillä ole kauhaa hämmentääksemme kuohan pois. Entäpä enkelien hyökkäys, toteutuuko se arkana kyyhöttävän maapallon kuperalle pinnalle?

Pankkitilejä tyhjennettiin muuallakin kuin Pöljällä ja Luhangalla. Käteisen kanssa on turvallisempi ottaa vastaan tappavia uhkia. Kahiseva tuo jatkoaikaa, oletettiin.

Ja mikäpä. Meillähän oli naispresidentti, sateenkaarihallituskin tunnettiin. Ne eivät olleet perinteelliselle parlamentaarikolle tuttuja.

Mutta pettymys, mikä koettiin varsinkin taikauskoisimman väestön keskuudessa, ei ollut ihan vähäinen. 1.1.2000 ei rysähtänyt tietokonerintamalla millään tavalla. Ei internetissä eikä orastavassa facebookissa... Arki jatkui seuraavana päivänä talvisen ankeana. Ei ollenkaan enkelinsiipien

havinassa, pasuunoitten ja tuomiotorvien soidessa ...Kellot vain raksuttivat men-nyttä aikaa.

Savon Kielen seuraa johti tuolloin, niin kuin nytkin, professori **Osmo Hänninen**. Ei vielä emeritus, vaan tarmokas ja idearikas monikärkinen yhteiskuntaohjus. Kannattanee mainita, että Osmo ei ole syn-typeräinen savolainen...Niinpä hänellä on riittänyt tarmoa ja näkemystä mm. Eestiin ja Viron setukaisiin, inkerinmaan työnsankareihin, Värmlannin suomalais-metsiin (siellä kuljettiin Lauri Kettusen poluilla) kuin myös Pohjois-Amerikan muinaisiin suomalaisasuttajiin, näihin rau-talampilaislähtöisiin.

Mutta unhoittaa ei sovi – ettemme to-tuudesta poikkeaisi – että toiminnan pää-paino on ollut kuluneina vuosikymmeninä näillä Savon vehmailla kumpusilla.

On kuultu vuosisataisten, jopa vuositu-hantisten maisemien kulttuurikuiskeita. Kuopiontorillaonpajatettumonienmaakun-tien edustajien kielivoimin, Maanin-galla maisteltu murreruppeeman anteja. Kaikki uskossa, toivossa ja kieli(murre) rakkaudessa.

Murrematkailu avartaa

Seuramatkoista Ruotsin suomalaismet-siin ja Atlantin taakse USA:han en oikeas-taan itseäni nolaamatta voi sanoa tämän enempää. Olin estynyt osallistumasta niihin. Kesäkiireeni oli-vat akkreditoineet minut Savonlinna/Sääminkiin, synnyinkylääni Hau-kinieemeen. Siellä kon-tolleni kuului näes vetää Haukiniemi-seuraa, joka puolestaan vaali, ja vaalii yhä, kyläsyntyisen kansal-liskirjailija Joel Lehtosen kirjallista muistoa ja perin-

FinnFestissä 2002 Minne-apolisissa tarjottiin kou-lukyytiä (vas) Ritva Lam-painen, Osmo Hänninen ja Sirkka Sinkkonen.

nettä.

Mutta jo toki syrjemmästä seurasin, että siellä ne murteelliset mennä lekka-sevat (huitelevat) milloin Suomenlahden, Pohjanlahden tai Atlantin aalloilla. Vievät suloisen Savon kielisanomaa maailmalle.

Se oli upeaa aikaa, ei voi kiistää.

Kokoonnuttiin maakunnassa monjaalla paikkakunnalla Kuopion ja Maaningan lisäksi: Savonlinnassa, Pieksämäellä, Mikkeliissä, Vieremällä, vaikka Kuopio-tahan tuo on jo tuokin. Käsiteltiin tätä tärkeää Savon ja savon kielen asemaa. Eikä tyydytty pelkästään kielipolitiikkaan, vaan kurkistettiin kauemmaksi historiaan, hämäräksi mainittuun. Ja jopa maan alle: Mikkelin kivistä (Tuukkalan) hautalöydöstä kaivettiin päivänvaloon pitkästä unesta yksi ja toinen kuparisolki, jotka asiantuntijamme, toinen **Osmo (Pe-konen)**, professori hänkin) leimasi tuhat vuotta vanhoiksi.

Siitähän leimahti idea ryhtyä etsimään tämän rakkaan maakuntamme esihistori-allisia, noin tuhatvuotisia juuria, niille pe-rustaa mahtava juhlakavalkadi – ja vaikka mitä...!

Idea tuhatvuotisesta Savosta pysyi ai-nakin alkuun lähinnä astraalitasolla, siihen ei oikein saanut reaaliotetta. Esimerkiksi Kuopion silloinen kanslias sihteeri **Heikki Viitala** (ei-savolainen), totesi tylpähkai-sesti, ettei ole mitään syytä juhlia tuhat-

Kielevää naisenergiaa Savon kulttuuripäivillä Savonlinnassa 2001 (vas.) Eija Luostarinen, Marja-Riitta Saastamoinen, Anna-Liisa Happonen ja Eila Ollikainen.

vuotista Savoa, koska 1000 vuotta sitten ei tapahtunut mitään historiallisesti merkittävää nykyisellä valtakunnan suurimmalla murrealueella.

Pohjalaiset ovat tuollaisia! Takertuvat lillukanvarsiin, kun savolainen jo menee aika haipakkaa eteenpäin vuosilustosta uuteen.

Monen monet jakoivat Viitalan näkemys. Ja nyt, kun Savo on ainakin 1010 vuotta vanha, muistaneko kukaan enää alkuperäistä ryhtymistohinaa. Tuskin edes maakunnalliseksi pääsihteeriksi nimetty **Kirsi Moisander**. Sellaisia me suulaat savolaiset olemme: toteutamme läsnä olevana laulun sanoja rakasta, kärsi ja unhoita.

Mutta puolustuksekseni voinee todeta, etten minä ollut silloin enää kielisten seuran sihteerinä. Sivusta seurasin, lehdistä luin mitä tapahtui ja missä. Ja yhä haikailen jäikö tuhatvuotisen Savon kampanjasta minkään valtakunnan pysyvää muistomerkkiä? Kirjallisia dokumentteja, muistolehtoja, kuvapatsaita, oopperaa (vrt. esim. Kaarle Kuninkaan metsästys)? Tms?

Tietenkin on niin, että kaikessa yhdistystoiminnassa on muutamia epäileviä Tuomaita, jotka eivät näe juuri toteutuvassa ohjelmassa mitään, juuri mitään merkitystä tai tarpeellisuutta. Arvoa sinänsä, vailla ulkoisia tunnusmerkkejä kuvapatsaineen. Mitä tuosta murteestakaan turpaansa pär-

Kalle Väänäsen laajan tuotannon viimeisimpiä oli kuvan vuonna 1957 julkaistu teos. Hänen kirjallinen tuotantonsa käsittää yhteensä 26 teosta.

ryyttämään, kun sitä puhutaan joka tapauksessa siellä missä pitääkin, siis siellä missä ei juuri kirjoiteta.

Murre puhuttavaksi kirjakieli kirjoitettavaksi

Sen takiahan meillä on kirjakieli että sillä kirjoitetaan, murre, että sitä puhutaan, jopa huastetaan. Eihän ihmiskunnan kulttuuriperintö lisäänny yhtään kirjakielisen esityksen väentämisestä (viäntämisestä) murreasuun. Murreväännös tuskin helpottaa kenenkään ihmisen olemisen tuskaa. Erikseen ovat kieligurumme, filologit, joista mainitsen tässä **Kalle Väänäsen** ja **Unto Eskelisen**. Molemmat ovat luoneet suoraan osaamisestaan murteista savon kieltä, etenkin Kalle, jonka matkaromaani *Pöljäm pysäkiltä palamupuihen siimekseen*, on suorastaan klassikko.

Unton murrerunot vakuuttavat niin ikään. Niitä ei ole kirjakielestä käännetty, vaan todennäköisesti luomisajatuskin on soljunut murteellisesti; ei murheellisesti. Mutta monet kirkolliset kaanonit eivät sisällä yhtään enempää vaikka ne miten mutjautettaisiin savoksi, eihän vaikka?

Ja jos oikein hauskoja halutaan olla, niin sitten rauman murretta savontamaan. Siitä saattaisi kehittyä lysti 'huileerupeema'.

Savon kielen toiminta- ja tehtäväkenttää on tarkasteltava myös sellaista todellisuutta vasten, että maakuntakirjastossamme on tuhansia, ellei peräti kymmeniä tuhansia, sivuja valmiiksi koottuja, tutkittuja ja selitettyjä murreilmaisuja. Yllättävän monta pölyttynyttä teosta siellä on. Lepäävät laakereillaan.

Tätä taustaa vasten Savon kielen seuran järjestysäännessä pitäisi olla laajennuspyrkälä kielikarsinasta hyppäämiseen yhteiskunnalliseen. Osmo Hänninen on siihen kyllä esimerkillisesti ryhtynyt. Mutta näin kuopiolais/sääminkiläisesti ajatellen rikkaampi yhteistyö esim. Kuopion Isänmaallisen seuran ja Kanta-Kuopion seuran kanssa olisivat paikallaan.

Jos yhteisnäkemyksiä ja y-toimintaa jo on, niin suottahan minä tästä kirjoittelen. Mutta se johtuu siitä, että sihteröinnistäni on niin kamalan pitkä aika, se loppui (muistaakseni) silloin kun presidentti Halonen aloitti linnassa, ja nyt hänkin on jo viralistilojen seinillä kovissa kehyksissä.

Gottlund, Gottlund....

Hauska muisto tuosta arvellusta yhteistyöstä elää toki. Lähestyi aika naulata runonkerääjän ja kansallisen herättäjän **Kaarle Axel Gottlundin** (vaikka kylläpä hän herätteli myös savolaispiikoja aittamakuilta Juvalla) muistolaattaa Antinkartanon seinään. Ja tähän laataan, joka maksoi lajinsa markkoja, osallistui myös Kanta-Kuopion seura (mistä lämmin, haaltumaton kiitos vuosikymmenien taakse!)

Mutta nyt ollaan laataa naulaamassa. Minä olen kulkenut mustissani paikalle Snellmaninkadun ja Kirkkokadun kulmassa sijainneen lähikaupan kautta ja tehnyt asiaa itse kauppiaille: -Antasijako työ parj roi-

Carl Axel Gottlundin muistomerkki Juvalla. Kuva: Kimmo Halonen.

hukynttilee (2mk/kpl) tuonne muistolaatan paljastustilaisuuteen tämän saman kaun varrella.

- Kellekäs se laatta tulee, kysäisee kauppias, joka on tottunut siihen että Kuopiossa näitä laattoja kiinnittelään varsin uut-terasti. Etenkin vallankumoushenkilöille. Mutta ojentaa hymyillen, ystävällinen kun

Vuoden 2000 ensimmäisessä hallituksen kokouksessa hotelli Atlaksessa edellinen sihteerini Tuomo Loikkanen siirtää vastuita seuraajalleen Tiina Airaksiselle ja Aakustin toimittajana aloittavalle Marja-Riitta Saastamoiselle. Puheenjohtaja Osmo Hänninen edustaa jatkuvuutta uudelle vuosituhannele siirryttäessä.

on, pyydetty roihut.

- Se tulloo tämän kansallisen herättäjän, Lönnrotin keräyskumppanin Gottlundin kunniaksi. Savolainen äijä hän oli hengeltään vaikkakin Ruotsinpyhtäällä syntynyt ja runsaasti aikojaan viettänyt tutkimustouhuissa Ruotsissa, Vermlannin metsissä.

- Gottlund, Gottlund, kauppias mais- telee nimeä. En ou ikkään kuullukkaan tuollaisesta miehestä.

Emmepä mekään kuulleet sen koom- min siitä kaupasta ja kauppiasta, sillä liike lopetettiin. Nyt sillä paikalla toimii touhuselee 10-kioski.

(Mutta armoton on myös suomalais- tutkijan teilaus Isossa Tietosanakirjassa KAG:stä: ”Gottlundin kirjallista toimintaa haittäsi hänen viljelemänsä epäjohton- mukainen, virheellinen Savon murre!” Ilmankos häntä ei ole koskaan julistettu esim. Savon Kielen Seuran edesmenneek- si kunniajäseneksi. Kadun hän Kuopioon sai, muistolaatan Antinkartanon seinään.)

Kukaan ei jää unholaan

Muutamia kokousmuistoja voisi vielä tähän pistää; ainakin yksi. Pidettiin kirjas- totalolla vuosikokousta. Johtokunnan jäsen toimittaja **Mauno Ikäheimonen** arveli, että ”Minä sitä jäisin pois johtokunnas- ta...” mutta kun sihteeri oikaisi Maunoa varsin kärkeästä, että ”tämän yhdistyksen johtokunnasta jäädään pois vain vapaus- rangaistuksen tai kuoleman johdosta...”, niin Mauno rauhoittui ja jatkoi seuralle

Savon kielen seuran hallitus koolla v. 1997 (vas.) Unto Eskelinen, Tuomo Loikkanen, Leo Puurunen, Olli Murto- rinne, Mauno Ikäheimonen, Laina Utriainen, Aune Räsä- nen, Eila Ollikainen, Aarno Kellberg ja Osmo Hänninen.

tarpeellista työtään mm. sanomalehtiartik- kelien laatijana vielä muutaman vuoden.

Puheenjohtaja Osmon lisäksi mieleni tekisi tässä mainita hallituksen jäsenistä Pieksämäen Laina Utriainen, Iisalmen Aarno Kellberg, Vehmersalmen Aune Räsänen, Lapinlahden Leo Puurunen sekä kuopiolaiset Rauha Rissanen, Eila Ollikainen, Olli Murtorinne, Unto So- panen, Ritva Kokander, Heli Mikkonen, Marianne Heiskanen ja Outi Vuorikari, sekä eri puolilta Savon maakuntaa Olaviv Saarelainen ja Rytönen, Seppo Kononen, Osmo Pekonen, Anna-Liisa Happonen, Arvo Hyvönen (Murretorin keksijä).

Tämä luettelo jättää monen monia järjestöihmisiä mainitsematta, mutta ei unholaan. Pyydän kääntymään lehteilyn merkeissä seuran jäsenlehden *Aakustin* (ehkäpä perustettu noin v. 1989) puoleen. Sieltä löytyy nimiä yhtä paljon kuin pie- nen pitäjän puhelinluettelosta.

Tuomo Loikkanen,
sihteeri 1996-2000

*Kotiseutu-
neuvos Laina
Utriainen
(1920-1998)
Pieksämäeltä.*

Vehmersalmelaisten perinnekulkueeseen kuului komea hevospelin kärryineen 3.7.1999.

Savon 1000-vuotisjuhlal alkoivat Vehmersalmella

Savolaisuus selkosten takana

Savolaisuus on säilynyt Vehmersalmel- la aitousa vuosisatojen ajan. Unhojen yöstä etsitään vieläkin historiallisen Sa- von asutuksen alkuperää ja ”Savon äijien kaskisavuja.” Vehmersalmea koskevat Leppävirran reitin alue, Suvasveden ja Riistaveden alue. Tällä alueella on ollut jo 1500-luvun alkupuolella verotettuja taloja, Klemetti-kirjurin toimiessa. Näiden aikojen muistoina ovat Kustaa Vaasan ai- kaiset rahat, jotka löydettiin Mikkolan talon maalta. Se on vaellushistoriaa, jonka aikamme tehokkuus- ja netti-ihminen on valmis leimaamaan pelkäsi heimoroman- tiikaksi.

Savon historian aamunkoitosta ja savo- laisuudesta synnytetty ongelmanasettelu palautui 1950-luvulla asiallisiin uomiinsa, kun silloinen arkkipiispa **Ilmari Salomies**

lausui: ”Pojat, kyllä kai meidän täytynee tehdä jokin ero Savon historian ja maail- manhistorian välillä!”

Silloin elettiin aikaa, jolloin arkkipiispa Salomies pyrki saattamaan kirkon elävöit- tävään yhteyteen kulttuuri- ja yhteiskun- taelämän kanssa.

Heimohistorian tuntemus heikkoja

Savon kielen seuran hallituksen ko- kouksessa Kuopiossa 7.2.1997, seuran puheenjohtaja, professori **Osmo Hänni- nen** pahoitteli sitä, etteivät savolaiset tiedä omasta historiastaan juuri mitään. Tähän oli kuitenkin odotettavissa parannusta, sillä vuoden 1999 toimintasuunnitelman päätavoite oli järjestää koko Savon aluetta

kattavat Savon 1000-vuotisjuhlalat.

Savon heimon tuhatvuotisen historian pääjuhla päätettiin pitää 4.7.1999 Vehmersalmen Nuorisotalo Majakalla, joka alkujaan oli Suojeluskunnan talo. Juhlinnan tavoitteena oli savolaiskulttuurin esilletuleminen sen omassa ympäristössä.

Juhlapuhujaksi pyydettiin savolaisuuden nuoren suuntauksen edustaja ja 1000-vuotisjuhlien pääideoija dosentti **Osmo Pekonen** Jyväskylän yliopistosta.

Heimojuhlien taustalla vaikutti myös yleinen eurooppalainen virtaus: maakuntien Eurooppa ja terve kansallinen itsetunto. Vehmersalmellakin vielä uskallettiin olla ”oma ihtesä” ja jopa ajatella asioita savoksi. ”Etennii kielen tasolla meitä ei pakota muutokseen mikkää tirektiivi”, sanottiin.

Voimakas kulttuuri-identiteetti oli tehokas motivoija sekä yhdistäjä. Dosentti Osmo Pekonen lupasi tulla juhlapuhujaksi Vehmersalmelle.

Tuhatvuotinen Savo, ihmisten juttu

Vuosituhatteen vaihteen milleniumien sarjaan kuuluneen Tuhatvuotinen Savo -juhlien valmistelu oli alkuun hidasta eri puolella maakuntaa erimielisyyksien vuoksi. Erityisesti juhlien rahoitus synnytti keskusteluja laajalti. Etelä-Savo sai pian rahoituksen järjestymään ja projektisihteeri **Hilkka Vilkmán** esitteli Savon kielen seuran vuosikokouksessa juhlinnan ohjelmaa taustanaan Tuukkalan rististä muotoiltu juhralogo.

Savon kielen seuralaisia valmistautumassa Tuhatvuotinen Savo-juhlakulkueeseen Kuopiossa 13.8.2000.

Tuhatvuotinen Savo-juliste, Etelä-Savon maakuntaliitto, Tuula Virtanen.

Yksi juhlavuoden huippuhetkiä tuli olemaan 6.-8. elokuuta. Mikkelissä vietettävien Savon kulttuuripäivien yhteydessä julkistettava *Kalevala savon kielellä*, jonka savoksi oli kääntänyt kirjailija-opettaja **Matti Lehmonen** Rautalammita. Murteelle käännetty Kalevala puhui itse puolestaan.

- Koko Kalevalaa sävyttää rikkauden unelma, sanoi kirjailija.

Myös pienempiä murrejulkaisuja ja

kyläkirjojakin oli tulossa. Tuhatvuotinen Savo oli ensisijaisesti ”ihmisten juttu”, ja he tekivät siitä kullakin paikkakunnalla omannäköisensä.

Kansalle kunnan kansanjuhla

Vehmersalmella juhlavalmistelut kiinnostivat alusta alkaen. Siitä kehittyi koko savolaista väestöä koskeva arvokas kulttuuritapahtuma. Savon kielen seuran hallituksen jäsen **Aune Räsänen** (allekirjoittanut) toimi Leppävirran ja Vehmersalmen yhteyshenkilönä juhlia valmisteltaessa kunta- ja seurakuntatasolla. Tosin Leppävirralla pidetyt valtakunnalliset herättäjäjuhlat kesällä -99 verottivat käytettävissä olevia voimia.

Mutta leppävirtalaiset selvisivät silti haasteesta. Heillä oli **Olli Kymäläisen** talonpoikaisrunous, Suomen Sodan historialliset tapahtumat, maan vanhimpiin kuuluva kirkko ja paljon muuta. Vehmersalmen kunnan valveutunut johto; kunnanjohtaja **Pertti Kettunen** ja kunnanhallitus oli myös asian hyvin tiedostanut, samoin seurakunnan kirkkoherra **Kimmo Kivelä** ja kirkkovaltuusto.

Kunnanhallitus yksimielisesti nimesi juhlatoimikunnan ja sen puheenjohtajan **Diana Kuosmasen**. Meidän piti toimia kiireisesti, asiallisesti ja määrätietoisesti saadaksemme EU-rahoitusta juhlahankkeelle. Vehmersalmella sanottiinkin: ”Antakee kansalle kansanjuhlat” ja niin tapahtuikin yhteistuumin. Vehmersalmipäivien yhteydessä 2.-4.7. 1999 pidettiin samalla kuntatapahetumana Savo 1000

Ala-Korholan emäntä Rauha Rissanen, Maire Lyytinen-Jonsson sekä emäntä Aune Räsänen valmistautuvat perinnekulkueeseen.

vuotta-juhlalat.

Täällä katsottiin, että savon kieli on tärkeä kulttuurin osa-alue, että sitä sarkaa pitää jatkuvasti kyntää ja kylvää. Kunnanvaltuuston puheenjohtajana oli **Väinö Ruuskanen**.

Vehmersalmen juhlavalmistelut

Vehmersalmelaisia järjestöjä innostettiin voimakkaasti ideoimaan tapahtumia kesän juhlille. Ennenkaikkea näyttelyiden järjestäminen oli pitkäaikainen prosessi. Yhdyshenkilönä näyttelyihin liittyvissä asioissa oli kunnan kulttuurisihteeri **Sirpa Vesterinen**. Hän antoi tietoja tila- ym. kysymyksissä.

Vehmersalmen maa- ja kotitalousnaiset järjestivät museolla ja käsityökeskuksella esinenäyttelyn ”Savolainen koti kautta aikojen”. Näyttelypäivinä oli myös työesityksiä separaattorista mäntäkirnuun ja kampikirnuun, pyykinpesuun ja mankelointiin. Näyttely jäi juhlapäivien jälkeen koko kesäksi tutustumista varten.

Kalastus- ja metsästysnäyttelyn pystytti Vehmersalmen Metsästysseura, jonka puheenjohtajana toimi Hongiston isäntä **Jarmo Räsänen** Vuorisalosta. Näyttelyyn tarkoitettua tavaraa, pyydyksiä, ansoja, loukkuja vastaanotti seuran sihteeri **Väinö Leinonen, Pekka Utriainen, Seppo Savolainen** ja **Pentti Tarasmaa**. Tarvittaessa he saapuivat myös paikanpäälle koulun sisäntuloaulaan. He toimivat myös metsästyksen asiantuntijoina kyselijöille.

*Hongiston
isäntäpari
Aune ja Jarmo
Räsänen
savolaisten
sukujen perin-
nekulkuessa
"riihivaatteissa
ja riusat olalla"
Vehmersalmen
torilla 3.7.1999.*

Näyttely herätti suurta mielenkiintoa eri osastoihin. Se välitti metsällisen tunnelman täytettyine jäniksineen, supineen, kettuineen ja lintuineen. Pohjois-Savon Riistanhoitopiirin riistaneuvoja **Veijo Miettinen**, joka itse on enonniemeläinen, toi naamioverkon aidon metsämaiseman luomiseksi.

Myös kalastusta esittelevä osasto sai paljon kävijöitä. Käsien kudotut kalaverkot, joissa oli tuoheen laitettuja kivipunnukset, sekä merrat ja katiskat olivat mielenkiinnon kohteina. Olipa pitäjältä löytynyt vielä kunnossa oleva paunetti – iso rysä, jonka oli tuonut **Ahti Reinikainen**. Kirjaston tiloihin asetettiin nähtäväksi **Raili Gröndahlin** lyijylasinäyttely, **Tauno Gröndahlin** tussipiirroksia *Savon Sanomien* sutkauksista sekä sukutilakunnia-kirjanäyttely.

Kukkuuko käkikin savoksi?

Savolaisten sukujen perinnekulku teutettiin pääjuhlaa edeltävänä päivänä 3.7. Kulku lähti museolta kulkien läpi kuntakeskuksen hevosineen, kärryineen, kyyttölehmineen ja karjahuutoineen, joita esitti ansioituneella tavallaan Huapokankaan emäntä **Sirkka Miettinen**. Hän oli Karjankutsun Suomen mestari, taisi

olla jopa "mualima mestari". Hän huuteli "kulakalla iänellä" mansikkeja jauhopäälle ja lypsäsavuille. Hevoskärryjen perässä kulkivat isännät ja emännät riihivaatteissa ja riusat olalla.

Tienvarsille kokoontuneella yleisöllä oli hauskaa ja jopa kyseltiin Ruotsista kotiseudulleen palanneen **Maire Lyytinen-Jonssonin** tavoin "kukkuuko käkikin Savossa savoksi?" Jo aiemmin keuhkotauvella koulun yläasteen ilmaisutaidon oppilaat Majakalla pitivät opettajansa **Jussi Laasosen** johdolla kavalkadijuhlan, jossa esittivät tarinansa savoksi: -Myö olla iha aetoja savolaesia ja olla piallysmiesainesta.

Tässä yleisöjuhlassa **Aino Koponen** – Jaloharjun Aino – kajautti "Savonmuun laulun", jossa kuultiin kokkelin piimän hörppimisen ja kalakukon syönnin iloista. Savon kielen seuran puheenjohtaja ja "ite ylj'opiston rohvessorj" **Hänninen** puhui murteiden merkityksestä ja kielenkäytöstä:

- Savon kielessä on noin 160 murretta. Nämä murteet takaavat sen, että puhuja käyttää kieltä oikein. Mutta savoksi kirjoittaminen on vaikeaa. Kirjoittaja saa heti niskaansa monta neuvoa, professori arveli.

Savolaiset eurooppalaisissa kuvioissa

Savon 1000-vuotisjuhlien pääjuhlassa Vehmersalmen majakalla 4.7.1999 puhuneen dosentti Osmo Pekosen mukaan Euroopan Unioni on varsin elitistinen asia. Sen osoitti eurovaalien alhainen äänestysprosenttikin. Monen savolaisen mielestä byrokraattinen "Ryssel" tuntuu liian kaukaiselta. EU:n sisällä monissa maissa tapahtuva maakunnallinen elämäntapa osoitti, että ihmiset kaikkialla kaipaavat pikeminkin maakuntien Eurooppaa. Yhteisistä asioista päättämisen tulisi tapahtua mahdollisimman lähellä niitä ihmisiä, joita päätökset koskevat. Mikkelin maalaiskunnasta kotoisin oleva Pekonen uskoi, että savolaisen jousimiehen tekisi mieli osoittaa nuolellaan byrokratiaa. Sitä ei kuitenkaan tehdä, vaan Savossa ja muuallakin Euroopassa byrokratian vastapainoksi nostetaan omia lippuja salkoihin, kuten Lombardiassa, Skotlannissa ja Kataloniassa.

- Ihmiset kaipaavat EU:n mainostamaa maakuntien Eurooppaa ja läheisyysperiaatetta. Tätä osoittavat mikrokulttuurien nousu eri puolilla Eurooppaa, sanoi Pekonen.

Savossa otetaan rauhallisesti, eikä haluta itsenäisyyttä. Savolaiset tyytyvät kohtaloonsa; katsovat mitä tulee, eivätkä ryhdy äärimmäisyysliikkeisiin. Savolaiset olisivat Euroopan vaatimatomin heimo, jos siihen vain olisi vähäisintäkään aihetta, kirjoitti pariisilainen laatulehti *Le Monde*. Savon nimi ranskan kielellä on La Savonia. Pekonen kertoi kääntäneensä *Savolaisen laulun* ranskaksi ja lauloi sen ensimmäisen säkeistön.

Osmo Pekosen mukaan Sa-

Juhlapuhuja, dosentti Osmo Pekonen pyysi emäntä Maija Turusen yleisön eteen ja esitteli hänen yllään olleen Tuukkalan puvun. 4.7.1999.

volla on kolme tieteellistä perustetta tuhanteen vuoteensa. Savolaisen itsetunnon taustalla on se tosiasia, että savolaiset ovat olleet mukana eurooppalaisissa kuvioissa jo ainakin tuhat vuotta. Kauppaa käytiin pitkin idän tietä, joka alkoi Ruotsista ja päättyi kenties monien välikäsien kautta jopa Bysanttiin.

Savo on suuri eurooppalainen maakunta, sillä savolaismurteet kattavat kolmasosan Suomen pinta-alasta. Kielellinen identiteetti ei synny hetkessä, vaan vie kauan. Savolainen kielellinen identiteetti alkoi kehittyä omakseen noin tuhat vuotta sitten Laatokan Karjalassa. Kielellisen eriytymisen Karjalan murteesta Pekonen mainitsi tapahtuneen asutushistorian ja kristinuskon leviämisen kautta. Hän arveli kristinuskon tulleen ensimmäiseksi idästä. Olihan Novgorodiin perustettu piispanistuin jo ennen vuotta 1000. Savolaisen ei ole syytä hokea nykyihmisen juurettomuutta.

-Viime vuosina savolaistrendi on kulkenut aallonharjalla ja buumi vain yltyy, hän sanoi.

Tuukkalan ja Visulahden rautakautista kalmistoista puhuessaan Osmo Pekonen pyysi Tuukkalan kansallispukeuden pukeutuneen sisareni, emäntä **Maija Turusen** (1939-2004) yleisön eteen ja kertoi puvun historiasta. Tuukkalan puku on hänen mielestään Suomen komein muinaispuku. Hän esitteli kotitaltaan Lenjuksesta löytynyttä

solkea, joka kuuluu muinaispukuun. Sekin perustuu suvun mailta tehtyihin hautalöytöihin. Sisareni Maija näin toimi yllättäen juhlapäivän mannekiinina.

Savolainen on pehmo

Savon kielen seuran varapuheenjohtaja, kirjailija **Aarno Kellberg** Iisalmesta totesi tervehdyssanoissaan, että savolainen on pehmo ja yhteiskunta suosii koviksia. Välillä savolaiset eivät ole edes rohjenneet tunnustaa olevansa savolaisia. Onneksi tilanne on muuttunut. Kiinnostus kieltä, perinnettä ja alueellista kulttuuria kohtaan on nousussa.

Murrebuumi on kova. Koko kulttuuri-elämä ja sen monipuolinen kehittäminen nojaa ratkaisevalla tavalla kieleen. Jos kieli köyhtyy, köyhtyy koko elämä. Vain kehittyvä kieli takaa eteenpäin menemisen mahdollisuuden, hän sanoi.

– Kieli on viimeinen isänmaamme. Jotta suomen kieli ei pääsisi rappeutumaan ja näivettymään, se tarvitsee välttämättä ilmaisurikkaita murteita, joista se saa sen voiman ja herkkyyden, joita se kipeästi tarvitsee.

Itämurteet, erityisesti Savon murteet ovat rikkaudessaan vertaansa vailla. Murteen taitajat pystyvät ilmaisemaan asiat täsmällisesti ja tarkasti, eikä vain sinne päin. Se on kehittyneen kielen tunnus.

Päätteeksi Miljoonavalssi

Vehmersalmi-päivien pääjuhlaan Majakalla yllätyksen toivat Tetrimäen vieraat, joiden myötä juhla sai kansainvälisen tuulahduksen. Kalevalan kylän lapset ja sveitsiläisen Gott Hilft-säätiön sosiaalikodin lasten kesäleiriläiset tervehtivät lauluillaan juhlaväkeä ja juhliavaa Vehmersalmea **Lutz Reinhardtin** toimiessa tulkina. Laulajia oli kahdeksasta maasta.

Eri kansallisuutta olevat lapset ja nuoret antoivat ruusun kunnansihteerille **Ansa Väisäselle**, joka sai kaikkiaan kahdeksan ruusun komean kimpun kiitokseksi hyvästä juhlasta.

Ennen Vehmersalmi-päivien ja Savo 1000 vuotta -pääjuhlaa oli ohjelmassa

Tuhatvuotisen Savon ja Savon XIX kulttuuripäivien pääjuhlaa vietettiin 13.8. 2000 Kuopion kaupungintalossa, puhujina (oik.) Sarah Lewis Vancouverista, Osmo Pekonen ja Osmo Hänninen.

papin soutu kirkkoon ja juhla jumalanpalvelus. Sen jälkeen seurakuntatalolla tarjottiin savolainen puolinen. Siihen kuului lihakeitto, kapakalakeitto, leipää, rieskaa ja juomaa. Illalla oli vuorossa Syvähiekkan kesäteatterin ensi-ilta *Miljoonavalssi*, jonka on kirjoittanut **Pentti Pesä**. Tetrimäellä konserttoi pianotaiteilija **Eero Heinonen**.

Pitkin juhlatuokkaa oli järjestetty erilaisia tapahtumia ja näyttelyitä savolaisuutta esitellen. Vehmersalmen eri kylillä toimi virkeästi myös kolme raittiusyhdistystä. Räsälän raittiusyhdistyksen esittämä näytelmä Räsälän Liittolassa oli kirjoitettu savon murteella ja sai osakseen ihastusta sekä raikuvat suosionosoitukset jokaisen esityksen jälkeen.

Aune Räsänen, Vehmersalmi

Immeisiä, reissuja ja tappoomisia siellä sun tiällä

Sitä myöten monessa mukana

Savon kielen seuran liittymiseni alkoi siitä kun huomasin *Savon Sanomissa* keväällä 1999 vuosikokousilmoituksen ja menin Kuopion kirjastolle. Istuin siellä taustalla ja innostuin asiasta todella paljon. Halusin heti liittyä jäseneksi. **Eila Olikainen** vei viestiä eteen, että täällä joku haluaa liittyä heti. Ei se kuitenkaan niin käynyt, ensin oli muita toimenpiteitä.

Lassi Koposen kanssa vaihdoin mielipiteitä lehden teosta. Hän ilmaisi halunsa jäädä sen toimittamisesta pois ja houkutteli jatkamaan hänen aloittamaansa lehteä. Aikansa sekin houkuttelu kesti. Tiesin toki että lehden saan aikaiseksi; kokemus työelämästä.

Tammikuun alussa v. 2000 menin ikään kuin esittäytymään Savon kielen seuran hallituksen kokoukseen. En ole koskaan ollut niin hausassa kokouksessa. Hallitukseen kuului monia maakunnassa tunnettuja henkilöitä. Tuli vuoroni esittäytymään. Kerroin voivani ryhtyä kokoamaan *Aakustia* koeluontoisesti ja Lassi Koponen katsoisi lehden alussa ennen sen ilmestymistä. Hallitus kertoisi sitten mielipiteensä jatkosta. **Osmo Hänninen** ilmaisi tyytyväisyytensä puheenvuorooni. Ensimmäisen numeron jälkeen asia oli selvä ja niin minusta tuli *Aakustin* toimittaja.

mäisen numeron jälkeen asia oli selvä ja niin minusta tuli *Aakustin* toimittaja.

Kahdeksan vuotta ja 35 numeroa – Aakustia

Ensimmäisenkään lehden kokoaminen ei tuottanut vaikeuksia; Lassilta tuli valmista tekstiä niin paljon. Tiesin että lehden sisältö tulee muuttumaan. Lehteen tuli entistä enemmän lukijoiden tekstiä. Myös kevennystä haettiin ja sitä itsekin laitoin mielelläni.

Ensimmäisessä lehdessä oli Pilikottuja. Numeroon kaksi nimi muuttui jo Saksituiksi ja sisältö muuttui osin kevyemmäksi ja tekstit olivat lyhyempiä. Saksittujen kokoaminen askarrutti ja askarruttaa edelleen; osa on hyvin asiapitoista savolaisuuteen tai kieliasioihin liittyvää ja osa humoristisia heittoja eri lehdistä löydettyinä. Sopinevat silti saman otsikon alle?

Savolaisen laulusta julkaistiin 10 käännöstä/versiota *Aakustin* nro 3/2001. Käännökset oli tehnyt pääosin prof. emer. **Anto Leikola**, ruotsiksi **L. Saxén**, viroksi **Elle Mets** ja savoksi **Matti Lehmonen**. Keväällä 2004 numerossa 1/2004 julkais-

Tartossa Suomen Viron-instituutin ja Helsingin Savolaisen Osakunnan järjestämässä savolaisten päivässä 17.11. 2000 kertoivat seuran toiminnasta sihteeri Eija Luostari-nen (vas.) ja Aakustin toimittaja Marja-Riitta Saastamoinen.

tiin *Savolaisen laulu* liettuaaksi, kääntäjänä professori **Kestas Tiknevieius**.

*Aakusti*in alkoi tulla entistä enemmän aineistoa. Joskus sen teko tuntui suorastaan rasittavalta, ei voi kieltää. Onneksi numeromäärä muuttui neljäksi; yli 60-sivuisen lehden aineiston keruu, kirjoittaminen, valokuvaaminen, toimittaminen ja taittaminen tuntui jo työn teolta. Kotona oli kätevää koostaa. Toisaalta nautti omasta luovuudestaan ja sille löytyneestä kanavasta.

Suomen Viron-instituutti ja Savolainen Osakunta Helsingissä järjestivät Tarton ystävyysosakunnan kanssa marraskuun puolivälissä v. 2000 Tartossa Savonmaa – vääräleukojen maakunta – tapahtuman. Seuran sihteerinä toimineen **Luostarisen Eijan** kanssa matkustimme sinne. Kävimme kulttuurisihteerin **Pertti Pyhtilän** kanssa mm. Oscar Wilde –nimisessä pubissa tutustumassa vanhoihin kirjapainokoneisiin ja yövyimme Eijan kanssa vanhassa idyllisessä villassa. Ihaselimme yösydännä yliopiston vinoja rakennuksia. Tehtävänämme oli esitellä vasta ilmestyneitä savolaisia teoksia – ja tietenkään *Aakustia*!

Paluumatkalla junassa saimme seuraan uuden jäsenen; Australiassa asuvan **Urpon**.

Mieleen jääviä persoonia

Seurassa toimimisen kautta tuli tutuksi suuri määrä mielenkiintoisia ihmisiä. Ei heitä olisi muuten tavannut. Muutamien kanssa yhteistoimintaa oli enemmän. Heistä seuraavassa:

Seuran puheenjohtaja emeritusprofessori Osmo Hänninen on suuri persoona. Karismaa ja huumorintajua riittää. Henkilökohtaisilla ominaisuuksillaan hän on saanut seuraan paljon jäseniä.

Persoonallisia ominaisuuksia kohtasin

FinnFestissä 2001 Philadelphiassa pistäytyivät New Swedenissä maahanmuuttajien muistomerkillä (vas.) Eila Ollikainen, Anna-Liisa Happonen ja Marja-Riitta Saastamoinen.

mm. käydessäni asioimassa yliopistolla hänen työhuoneessaan. Osku käveli siellä paljain jaloin. Alan asiantuntijana hän tietää mikä on jaloille hyväksi. Etupenkissä usein istuessaan hänen kenkensä ovat penkin alla.

Kerran hänen huoneessaan oli polkupyörä. Kysyin miksi se on siinä. Pyörä oli ollut sisätiloissa eteisessä – jossa muuten oli monta pyörää silloinkin. Sen jälkeen kehotuksesta hän oli siirtänyt pyörän käytävään ja nyt huoneeseen. Syy oli se, että pyörä oli paloturvallisuudelle vaaraksi. Mutta miksi tuolla on pyöriä, kysyin. ”Tämä pyörä on erityisen vaarallinen”, totesi Osku nauraen.

Olen iloinen siitä että tutustuin seuran kautta toimittaja **Eila Ollikaiseen**. Eila on todella ystävällinen ja humaani ihminen. Teimme hänen kanssaan muisteltavan Pariisin matkan. Muistettavan myös paluultaan; lunta oli satanut kymmenisen senttiä ja tyttäreni herätti minut matkan raskautunilta yhdentoista maissa aamupäivällä. Hän kysyi katsonko televisiota; Jokelassa ammuttiin koulussa.

Tuusniemen **Anna-Liisa Happonen** on myös persoona. Kunnioitin Anna-Liisaa jo työelämässä ollessani. Lähentymään minusta ei silloin ollut, nähdessäni hänet mm. siltojen avajaisissa. Anna-Liisa seurustelikin siellä maaherran ym. kanssa. Minua miellytti erityisesti se että hän naisena ei tuntenut mitään alemmuutta kenenkään seurassa, miksipä olisikaan.

Anna-Liisa ei ole aina saanut varauksia tunnustusta taustavoimiltaan, näin olen aistinut. Miksi muuten sanotaan, että kateus on kantava voima?

FinnFest 2001 matkalla Rettelon soittajia YK:n aukiolla New Yorkissa tervehdimässä yleiskokouksen puheenjohtajaa Harri Holkeria.

Amerikan matkailua

Aakustissa alettiin v. 2000 syksyllä houkutella väkeä FinnFestiin Philadelphiaan.

Kesällä 2001 matkustimme 40 hengen voimalla Philadelphiaan. Matka on yksi muistorikkaimpia. Kävimme Kalmar Nyckel –laivassa, joka v. 1638 kuljetti siirtolaisia Pennsylvaniaan. Enpä silloin käydessäni laivassa tiennyt, että v. 1642

FinnFestissä 2001 Philadelphiassa savolaiset naiset esittelivät omaa ruokakulttuuria ja maistattivat jopa kalakukkoa. Näyttelyosastolla pistäytyi myös ulkoministeri Erkki Tuomioja, hänen kanssaan keskustelemassa Anna-Liisa Happonen, Marja-Riitta Saastamoinen, Minna Hännikäinen, Hannele Karhunen ja Sinikka Määttä.

*Kalmar Nyckel-lai-
va kuljetti
v.1638
Amerik-
kaan
Ruotsista
lähteneitä
siirtolaisia.
Laivasta
on raken-
nettu
kopio.*

matkalaiset johdatti perille **Peter Ridder Hollender**, joka on yksi äidinpuolen mummoni Hollender-suvun esi-isistä. Peter toimi myöhemmin New Swedenissä kuvernöörinä. Asiaa tutki veljeni **Matti Halonen** vaimonsa **Tytin** kanssa. Holländereistä ja Kalmar Nyckelistä on kirjoitus *Aakustissa* nro 1/2012.

Villanovan yliopiston vehreässä puistossa Eilan ja Osmon kanssa tutkimme erilaisia kasvilajeja. Ulkoministeri **Erkki Tuomiojan** kanssa pääsi samaan valokuvaan. Galaillallisella esiintyi mm. hankasalmelainen **Werner Bros**, jonka esitykset olivat pyykkilautasoittimiseen mielettömän hauskoja.

Ennen FinnFestiä kävimme Washingtonissa Suomen suurlähetystössä. Mieleen jäi myös kokous suurella rautatieasemalla. FinnFestistä lähdettyämme kävimme paluumatkalla New Yorkissa pääkonsulaatissa. Siellä työskentelevä sisareni käly, jonka olin tavannut Suomessa, sattui olemaan lomalla. YK-aukiolle meitä tuli tervehtimään **Harri Holkeri**. Hän oli tauolla kokouksesta, jonka vuoksi emme päässeet YK:n taloon sisälle.

Kävimme illalla Broadwaylla *Les Misérables* –musikaalissa. NY:ssä asuvalla serkullani oli sinä iltana USA:n lentoyhtiöiden lehden deadline. Hän soitti seuraavana aamuna hotelliin, jossa minua kuulutettiin. Olin jo lähtenyt ennen paluun alkamista etsimään aamiaista. Niin pie-

nessä hotellihuoneessa en ole koskaan yöpynyt. Mutta me kolme sovimme siihen yhden yön. Luteista ei ollut tietoaakaan ainakaan siinä hotellissa. Noin kuuden viikon päästä lähdöstämme New Yorkiakin kohtasi vakava terrori-isku.

Kono ja Konon hattu

Kun FinnFestissä Philadelphian Villanovassa etsimme esiintymishallia näimme kauempana vaeltavan mustan lierihatun, vähän muita ylempänä. Konohan se oli, hyvä maamerkki. Hän jätti tämän hatun perinneillallisilla naulakkoon ja eipä se enää siellä ollut. Taisi olla peräti Australian Sydneystä hankittu.

Kun näin mainittua toimittajaa Savon kielen seuran tilaisuuksissa ajattelin että kyllä on erikoislaatuinen ihminen. Samassa henkilössä yhtyy savolaishenkinen maalaismies ja suuri humanisti, paljolla yleissivistyksellä ja erinomaisilla toimitajankyvvyillä.

Suomen Kuvalehti antoi hänelle journalistipalkinnon v. 2011. Ja niissä palkintolautakunnan perusteluissa se ajatukseni-kin sanottiin vielä paremmin:

”Kononen on vanhan ajan sivistysjournalisti, jonka yhteydet ulottuvat Brysselin huipulta Kaavin perukoille. Kononen tekee loistavaa analyysiä pienistä ja isoista asioista vauhdikkaalla kynällään. Hänellä on poikkeuksellinen kyky liikkua rehevän

Kono ja kitara YK:n aukiolla New Yorkissa.

FinnFestissä 2001 naiset esittelivät suomalaista saunakulttuuria. Anna-Liisa Happonen vihtoo yleisön riemuksi Sirkka Mieltistä.

paikallisuuden ja koko maailmaa luotaavan yleisinhimillisen ajattelun välillä.”

Ja sitten alettiin houkutella FinnFestiin 2002 Minnesotaan. Osallistuimme myös sinne. Sitten alkoikin jo useammalta taholta kuulua, että Amerikan matkailu ja FinnFestit on nyt koettu!

Seurassa mukana olo poiki toimintaa

Vuonna 2003 alkoi seurassa olla sihteerin tarve. Puheenjohtaja aloitti siitä rampatuksen, lähes painostuksen. Olin lähdössä Kiinaan matkalle ja ajattelin että jos lentokoneessa vielä mietin asiaa. Päätin kuitenkin että olkoon, rupean hommaan! Tiesin että puuhaa riittäisi ja pitäisi olla ahkera. Monena sai kyllä olla –lähes aidanseipäänä! Kerrankin tultiin puheenjohtajan kanssa Heimojen hallituksen kokouksesta ja menimme hakemaan yliopistolta remontista hänelle luvatut joutolaudat. Lastasimme ne pakettiautoon ja toimimme Taivaanpankille.

Kokoukset olivat edelleen hauskoja ja ne kestivät ja kestivät. Tarjoilu oli hyvää; yleensä *Savon Sanomien* kustantamana.

Savon kielen seuran toiminnassa mukana olevana olin mukana Pohjois-Savon Kotiseutuyhdistysten liiton toiminnassa. Olin lähellä Savonlinnaa mustikan poiminnassa, kun tuli jännä puhelu. Olin keksinyt valtakunnallisten kotiseutupäivien tunnussloganin ”Mualimalle ja takas”.

Kutsuvieraana Nilsissä seuraavana kesänä pällisteltiin.

Edustin *Aakustia* muutaman vuoden myös Kultin (kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto ry) hallituksessa. Olin hieman eri ikäpolvea kuin muut hallituksen jäsenet. Lisäksi he olivat pääkaupunkiseudulta, pääasiassa nuoria miehiä, joita yhdisti sivaritausta ja monella myös vasemmistolaisuus. Alussa mukana ollut **Bitte Westerlund** oli positiivinen ihminen – suomenruotsalaisten tunnettuun tapaan!

Seuran toimihenkilönä olo oli todella innostavaa. Tapasi niin erilaisia ja mukavia ihmisiä. Sai myös matkustella paikoissa, joissa ei varmasti muuten olisi käynyt. Olen säilyttänyt koneella tarpeelliset asiat. Tulepa joskus kysely, mistähän löytäisi *Savolaisen Marseljeesin*. Koneeltahan se!

Paras ”palkka” sosiaalisten tapahtu-

FinnFestissä 2002 Suomen kunniakonsuli K. Marianne Wargelinin luona Osmo Hänninen lahjoitti emännälle savonkielisen Kalevalan.

FinnFestissä 2001 Washingtonin entisöidyllä rautatieasemalla pidettiin seuran hallituksen kokous (vas.) Seppo Kononen, Osmo Hänninen, Marja-Riitta Saastamoinen, J. Juhani Kortte-salmi, edessä Eija Luostarinen ja Matti Lehmonen.

Suomen ensimmäinen murre SM-kilpailun tuomariston pöytä Savonlinnassa v. 2001. Keskellä istuu tuomariston puheenjohtaja, maaherra Pirjo Ala-Kapee.

Savon kielen seuran hallituksen kokous v. 2000 Pöljän Lassilassa. Emäntä Marja Linnove esitteli talon ja suvun historiaa.

Yhteishenkeä sateessa. Vas. Jukka Lappalainen ja maaherra Pirjo Ala-Kapee. Oikealla kuvassa savolaisedustajat Hellevi Piispanen (Ristiina) sekä kisan voittanut Anneli Valta-Lisitsin.

mien ja uusien tuttavuuksien lisäksi oli se jatkuva, ylitsevuotava kannustus ja kiitos, jota tehtävistä sai.

Heimojen liitto – tapaamisia eri puolilla Suomea

Heimojen liitto tuli toimintaani mukaan heti alussa 4.3.2000. Kokoonnuimme Seinäjoella Suojeluskuntapiirin talossa. Hallitus oli miesvoittoista herrasväkeä. Hämeen linnassa oli liittokokous toukuun alussa.

Kesäkuun 17. päivä v. 2001 Savonlinnassa kulttuuripäivillä Suomen ensimmäinen murremestari oli **Anneli Valta-Lisitsin** Lapinlahdelta. Savon murremestaria ei oltu vielä valittu. Annelista olimme ylpeitä ja valinta Savonlinnan torilla oli itsestään selvä.

Valtakunnalliset käräjät olivatkin jo syyskuussa Valkeakoskella. Pidimme

kokousta Pieksämäelläkin. Tilanne oli kaupungin väen keskuudessa kaupunginjohtajan kanssa vähän tulehtunut. Olimme suurimman osan kaupungin tarjoamasta lounaasta siis keskenämme, kun kaupungilta ei oikein löytynyt isäntää. Kaupunginjohtaja oli sairauslomalla. Kokouksessamme pistäytyi sen hetkinen korkein kaupungin virkailija. Samalla reissulla tutustuimme Mäenpään kartanoon.

Kokoonnuimmepa Pöljän Lassilasakin. 15.6. 2002 olivat murrekäräjät ja Heimojen Liiton kokous Kivitipussa Lappajärvellä. 13.10.2003 kokoonnuimme Kauhajoen Hämeen-Havusessa. Mukana saksalaiset vieraat professori **Hans-Christoph Scholl** ja tohtori **Nikolaus Schumann**. Kokoonnuimme 20.2.2003 Tuurin kyläkaupassa, jossa **Vesa Keskinen** otti meidät vastaan. Kokouksia oli Tampereella, Mikkelin Kenkäverossa, Isossakyrössä ja Kajaanin yliopistokeskuksessa ja Hämeen linnassa.

Mieleenpainuva reissu oli Luvialle v. 2003. Pysähdyimme Anna-Liisa Happonen ystävien luona Jyväskylässä. Pöytänotkui inkeriläiseen tapaan ruokaa. Jatkoimme Luvialle ja siellä kommodori **Kalle Westerin** kotona ruokaa riitti, marttojen tapaan. Sieltä jatkoimme Turkuun Osmon sukulaisiin ja siellä söimme mm. borssikeittoa. Loppuillan ja seuraavan aa-

mun ruokana Kaksikerrassa oli pääasiassa Anna-Liisan mukanaan tuomaa kalakukkoa.

Merikarvialla söimme v. 2004 SM-murrekisojen jälkeen surströmmingiä. Niin hirveää ruokaa ei voinut syödä kuin irvistelemällä. Eli hapansilakkaa tarjosi majapaikassamme juuri valittu Suomen murremestari, meänkielinen haaparantalainen **Marja-Liisa Asplund**. Olutta oli heti otettava päälle, että maku lähtisi. Kyseinen ruoka on kuulemma parasta nauttia ulkosalla...

Heimojen liiton toiminta osoitti välillä hiipumisen merkkejä. SM-murrekisat ovat pitäneet toimintaa yllä ja toiminta osoittaa nyt muutenkin elpymisen merkkejä.

Viimeisen *Aakustin* nro 4 tein joulukuussa 2007. Sinä vuonna jätin virallisesti myös sihteerin tehtävät. *Aakustia* olen joka numeroon avustanut edelleen Saksituilla. Lehti ilmestyy entistä ehompana, tekijänä toimittaja **Jukka Nykänen**.

Pirkanmaalle hämäläisten pariin

Perheen elämäntilanteen salliessa muutimme Pirkanmaalle Mänttään v. 2008 kesällä. Vapaa-ajanasuntomme on Keuruulla ja näin olemme sitä lähempänä. Mänttä ja Vilppula yhdistyivät Mänttä-

Suomen heimojen kokoukseen Merikarvialla 3.7.2004 toi Osmo Hänninen savolaisen kalakukon ojennettavaksi Leila ja Kalle Westerille.

Murre SM-kisaan osallistui Heimo Häyrinen Savosta.

Vilppulaksi vuosien 2008 ja 2009 vaihtuessa. Nimistä pidettiin kiinni! Vilppulassa asuva kirjailija **Pekka Kejonen** esitti kaupungintalon parvekkeelta runonsa yhdistymisen kunniaksi. Saa nähdä onko tuleva kunta joskus Ruovesi-Mänttä-Vilppula-Juupajoki vai joko päästäisiin yhteisymmärrykseen lyhyemmästä nimestä.

Pirkanmaalla on yllättävän paljon savolaisia ja Savosta tulleet. Viereisessä rapussa asuu **Koivistaisen Erkki**, joka kertoikin tarinansa *Aakustissa*. Samassa rapussa asuu Mänttä-Vilppulan sivistysjohtaja, joka tietääkseni poistuu viikonvaihteeksi Suonenjoelle ja äskettäin muutti tähän toinen MRS, joka on ollut joskus Kuopiossakin.

Terttu ja **Veikko Linkoneva** ovat tulleet tänne Savosta kiertoteitse. Heti muutettuaamme kuvasin Linkonevoja Honkahovissa ja rouva Terttu kysyi, olenko rouva Saastamoinen. Näin oli savolaisen muutto tullut tietoon yhteisen ystävämme Eilan kautta. Nuoremmat Linkonevat eli **Sampo** ja **Marjukka** muuttivat äskettäin Kuusamoon. Tavatessani Sampo Linkonevan ensimmäisen kerran täällä hän totesi olevansa aina savolainen.

Mänttä-Vilppulassa nykyisin asuvaa Pekka Kejosta olen *Aakusti*n haastatellut.

Aarno Kellbergiä muistettiin *Pielaveden kesäteatterissa* v. 2002 *Kekkosen aikaa -näytelmän* jälkeen. *Luovuttajina* Olli Murtorinne ja Anna-Liisa Happonen.

*Kuopion murretorin ohjelmaa v. 2011 Taide-
torin yhteydessä.*

lut. **Osmo Pekonen** oli Mäntän päivystävä filosofi ja kävi kollegoidensa kanssa esittämässä historiaa Mäntän Klubilla.

Yleensä jos jossakin mainitsee Savon ja Kuopion, aletaan heti kertoa miten on sinne sukua tai sieltä tullut. Vaalilautakunnassa varapuheenjohtajalla on edelleen yhteydet Maaningalle ja Leppävirralle – ja huastaa savvoo! Houkuttelen häntä jäseneksi seuraan.

Ihmiset ovat täällä kieltämättä erilaisia kuin itäisessä Suomessa. Paremmaksi ystäväksi ja tutuksi tulee niiden kanssa, jotka ovat samaten muualta tulleet. Hyvä näinkin. Paikalliset ovat ystävällisiä, mutta pinnan alla asuu pidättyväisyys. Olen jo antanut savolaisuuteni tulla esiin ja monissa harrastuksissani puhetta riittää. Itäsuomalaisen antaessa virikkeen siihen kyllä tartutaan. Tullessani Kuopioon tai Savoan olo on aina yhtä kotoinen.

Marja-Riitta Saastamoinen,
Sihteeri 2003-2007,
Aakustin toimittaja 2000-2007

Ylioppilaiden kuoro esitti 9.12.2002 juhlassa Savolaisen laulun seitsemällä kielellä.

Savolaisen laulu raikunut jo yli 150 vuotta

A. Oksasen alkujaan sanoittama laulu on käännetty 11 kielelle, joista huomattavan osan on kääntänyt professori Anto Leikola, Matti Lehmonen on ne myös savontanut. Sävel on Karl Collanin käsialaa.

Sävel: *Karl Collan*
Sanat: *A. Oksanen*

Mun muistuu mieleheni nyt
suloinen Savonmaa,
sen kansa kaikki kärsinyt,
ja onnehensa tyytynyt,
tää armas, kallis maa!

Kuin korkeat sen kukkulat
kuin vaarat loistoiset!
Ja laaksot kuinka rauhaiset,
ja lehdot kuinka vilppahat,
kuin tummat siimehet!

Sen salot kuin siniset on,
puut kuinka tuuheat,
ja kuin humina hongikon,
syv' on ja jylhä, ponneeton,
ja tuulet lauhkeat!

Ja kussa tähdet tuikkavat
kovalla talvella,

ja kussa pohjan valkeat
suloisemmasti suihkavat,
kuin Savon taivaalla?

Tok' yhtä vielä muistelen
sen suihke armaampi,
se silmä on savottaren,
johonka taivas loistehen
ja sinens' yhdisti.

Me emme liioin kerskuko,
sanomme kumminkin:
Muu Suomi ellös ilkkuko,
jos meill' on hoikka kukkaro,
jos köyhiks' keksittiin.

Useimpa pelto kultainen
se sulla kellerti
kun meidän vaivan, viljehen
kumohon löi vihollinen
ja poltti tuhkaksi.
Ja monta kertaa sattui niin,
kun meitä vainot löit,

kun vaimot, lapset kaadettiin
ja miehet sortui sotihin,
sä rauhan leipää söit.

Jos kielin voisi kertoa
näkönsä vanhat puut,
ja meidän vaarat virkkoa,
ja meidän laaksot lausua,
sanella salmensuut.
Niin niistäpä useampi
hyv' ois todistamaan:
”Täss' Savon joukko tappeli
ja joka kynsi kylmeni
edestä Suomenmaan.”

Siis maat' en muuta tietää voi
Savoa kalliimpaa,
ja mulle ei mikään niin soi
kaikesta minkä Luoja loi,
kuin ”Armas Savonmaa”.

Savoksi:

Savolaestel laalu

Sanat Matti Lehmonen (A. Oksanen)

Nuo rakkaat Savor rantamat
on aena mielessäen
ja kansa kärsivälline,
jos onni vaekkosj vastane,
sen kiäntää parraem päen,
ja kansa kärsivälline
jos onni vaekkoesj vastane,
sen kiäntää parraem päen.

On siellä kommeet kallijot
ja jyhkeet jyrkänteet,
on kukkalatva-kuusikot
ja synkät loelol loohikot
ja hiekkaharjanteet,
on kukkalatva-kuusikot
ja synkät loelol loohikot
ja hiekkaharjanteet.

Niil laejatonna laenehtii
tuo tumma mehtä-merj.
Se eejoo synkkä syvämmua,
vuan sielu siellä raahan sua
ja sykkii syvänverj,
se eejoo synkkä syvämmua,
vuan sielu siellä raahan sua
ja sykkii syvänverj.

Kun taevaan tähet tuikuttaa

ja sattuu Savvoo päe,
niin niitä vissiin naarattaa,
kuv velehosti vemputtaa
ne yössä yksittäe,
niin niitä vissiin naarattaa,
kuv velehosti vemputtaa
ne yössä yksittäe.

Jos mukavija muisteloo,
niin Savon tyttäret
ne kaaniisti niin kahteloo
ja sinisemmin sihtaeloo
kun taevaan tähtöset,
ne kaaniisti niin kahteloo
ja sinisemmin sihtaeloo
kun taevaan tähtöset.

Jos piällysmieheks piästy ee,
kuonnuttu käskemää,
jos kenkä meeltä pieneks jäe
niim piä ja suu on ookeem päe,
kun niitä käätetää,
jos kenkä meeltä pieneks jäe
niim piä ja suu on ookeem päe,
kun niitä käätetää,
myö vielä näätetää!

Kur rintamaella rikkaella
on sato suatu tuasj,
niim meeltä verot viljav vee
tae sota siästänynnä ee
tae halla kaeken kuasj,
niim meeltä verot viljav vee
tae sota siästänynnä ee
tae halla kaeken kuasj.

Nuo herrat suuttu hetkittäe
ja ruunu miehet vee.
Kun sota syöksy Savvoo päe,
akat ja lapset alle jäe,
mut ruohtalaeset ee,
kun sota syöksy Savvoo päe,
akat ja lapset alle jäe,
mut ruohtalaeset ee.

Jos virkkasj vanhat vaenijot
ja kertosj kaskimuat,
kivetyt pellot kielen saesj
ja kalarannat kaejuttaesj,
niin niiltä kuulla suat,
kivetyt pellot kielen saesj
ja kalarannat kaejuttaesj,
niin niiltä kuulla suat.

On kansa tiällä kattaene
ja sitkee sisultaa,
on ongelmissa neovokas
ja uhka' eessä urhokas
ja tiukka tingassaa,
on ongelmissa neovokas
ja uhka' eessä urhokas
ja tiukka tingassaa.

Siis Luojal luomarukkane
kiitoksen kaaniin sua.
Monj muu om mustasukkane
kul luomakunnan kukkane
on kallis Savom mua,
monj muu om mustasukkane
kul luomakunnan kukkane
on kallis Savom mua.

Latinaksi:

Sanat: Anto Leikola

Cantus Savoniorum

Mihi venit in mentem nunc
dulcis Savonia,
cuius gens omne subtulit,
contenta fatis omnibus,
terra carissima!

Si arbores vetustae hic
linguam haberent suam,
et colles hi loquerentur,
hae valles verba facerent,
fretaque dicerent;

Sic plurimi eorum darent
hoc testimonium:
„Hic Savonii pugnaverunt,
ungues frigore ut laesi sunt,
pro nostra Finnia!”

Nil est in terris carior
quam tu, Savonia,
et nil sonore dulcior
in mundo Creatoris quam
“Cara Savonia”.

Venit nihi in mentem nunc
iucunda Savolax
:,:Populus eius pertulit,
et suam sortem contulit,

iucunda Savolax
iucunda Savolax:,:
(Tämä säkeistö Savolaisesta
laulukirjasta)

Englanniksi:

The Song of the Savonians

I shall remember now and then
the sweet Savonian land,
in spite of all endurances,
its people did live contentedly,
my dearest Savo-land!

If everything that they have seen,
the oldest trees could tell,
and if these hills could speak to us,
and if our valleys had a tongue,
and if the straits had words;

So more than one among them could
bear witness to this fact:
“It's here that Savo troops did fight,
and froze down to the fingernails
for our dear fatherland.”

So I don't know another land
as loved as Savo-land,
and in this world that God gave us
this sound will be the sweetest one:
“My dearest Savo-land”.

Ranskaksi:

L'hymne des Savoniens

Je me souviens de la Savonie,
le pays si bien-aimé,
son peuple qui a tout souffert,
toujours de son lot bien content,
pays de mon amour!

Si les vieux arbres avaient une langue
pour dire ce qu'ils ont vu,
si nos collines pouvaient parler,
si nos vallées savaient dicter,
les détroits raconter;

Alors plus qu'un d'entre eux vaudrait
à rendre leur témoignage:
„Ici ont lutté les Savoniens,
jusqu'à ce que leurs ongles sont gelés,
pour la chère patrie.”

Ainsi je ne connais aucun
pays comme la Savonie,
et de tout ce que Dieu donna
rien ne si doux à moi sonna
que "Chère Savonie".

Saksaksi:

Das Lied der Savoner

Mir tritt vor meine Seele jetzt
Das liebe Savo-Land,
ein Volk, das viel ertragen hat,
sich in sein Schicksal gefunden hat,
du liebes, teures Land!

Wenn nur die alten Bäume hier
erzählten, was sie sahn,
und sprächen unsre Hügel uns,
und hätten unsre Täler Mund,
sich äusserten die Seen;

Von ihnen mehr als einer könnt
ein Zeuge sein dafür:
„Hier kämpfte unser Savo-Heer,
und jeder Finger wurde kalt
für Finnland, Vaterland.“

So kenne ich kein andres Land,
das teurer mir als dies,
und nicht ein Ton in Gottes Welt
wird mir so herrlich klingen wie
mein „Liebes Savo-Land“.

Italiaksi:

L'inno dei Savoniani

Mi ricordo di Savonia,
paese dolcissimo,
la cui gente tutto ha sofferto,
di suo lotto sempre contenta,
o paese carissimo!

Se potessero raccontar
i vecchi alberi,
parlar le nostre colline,
e i nostri valli dettare,
gli stretti conversar;

Più d'uno ne potrebbe dir
in testimonio:
"Qui i Savoniani lottavano,
e le unghie già gelavano

per la Finlandia.“

Non c'è paese più cara a me
che la Savonia,
e di tutti i doni del Dio
più bello sempre suona ciò:
"La mia Savonia."

(Yllä olevat, Anto Leikola)

Ruotsiksi:

Savolaxarnas sång

Mitt minne flyger hän till dig,
du Savos fagra land,
varthän jag går på livets stig,
din bild beständigt följer mig,
o, dyra hemlandsstrand!

Varthän jag går på livets stig,
din bild beständigt följer mig,
o dyra hemlandsstrand,
o dyra hemlandsstrand.

Ack om den kunde tälja grant
sin syn, den gamla lund,
och ängarna vid vägens kant
och kullarna vid bergets brant
och ö och vik och sund,

Då höjdes tusen stämmor opp
från skog, från sjö och strand:
"Här slogs den lilla, käcka tropp
för forntidsminnen, framtids hopp,
för älskat fosterland!"

Övers av L. Saxén

Suomensi Ritva Laitinen Göteborg.

Viroksi:

Kääntänyt Suomen Viron-
instituutin sihteeri Elle Mets
Savolase laul

Mul aina meeles mölgubtaa
mu armas Savomaa,
see rahvas kes koos kannatand,
ent õnnehetki tundnud ka,
see armas, kallis maa.

Kui sõnul saaksid rääkida
need igivanad puud,
ja meie voored vesta saaks,
ja meie orud ohata,
mis lausuks lahesuud.

Neist paljud võiksid mäleta'
ja olnut meile tunnistat':
"Siin savo rahvas tapelnud
on viimse veretilgani
su eest, mu Soomemaa!"
Ei maad mul teist eal olla saa
kui kallis Savomaa,
ei rinnas helise mul muud
sest kõigest, mida Looja loond,
vaid "armas Savomaa".

Liettuaksi

Kääntänyt professori Kęstas Tiknevičius
Kaunasin yliopisto, Liettu

Prisimenu dabar Tave, Savonija miela.
Iš Kentus daug laudis tava
Likimu džiaugiasi savu,
Savonija miela.

Jei medžiai senieji liežuvius turėtų,
Jei kalvos ir slėniai byloti galėtų
Ką matę sąsiauriai – apsakytų,
Iš daugelio išgirstum jų,

Kaip savoniečiai suledėjusiais pirštais
Narsiai už Suomiją kovojo.
Brangesnės už Savoniją nėra
šalies, ir šiame Viešpaties
sukartame pasaulyje mieliausiai
mano ausiai skamba:

"Savonija miela"!

Karjalaksi:

Savon Pajo

san. A. Oksanen/Manssilan Bunukku

On mustos minulleni vie
se tsoma Savon mua.

:: Sen rahvas äijjy kärsinnyh
da omah ozah tyydynnyh.
Om oma armas mua::

Ken parembin suau sanella
gu nähnyöt vanhat puut.
:: Da meijjän vuarat virketäh,
da meijjän laaksot lausutah,
sanellah salmien suut::

Vai niilöis vois usiembigi,
pagista praudalleh.
:: Kus Savon rahvas toraigi,
kus käsi, jalgu kylmeni,
oman Suomenmuan täh::

Ni randua tostu tiediä sua
Savuo ni armuambua.
:: Da minul ei ni mi muu sua,
kaikes täs min sen Spuassu suou
kui "armas Savonmua"::

Anto Leikola
on kääntänyt
Savolaisen
laulun mm.
ranskaksi.

"Siis maat'en
muuta tietää
voi Savoa
kalliinpaa",
kajahti Kuo-
pion juhlassa.

New Yorkissa YK:n aukiolla Rettelon soittoa kuuntelevat Suomen YK:n suurlähettiläs Anna-Maija Korpi (oik.), Anna-Liisa Happonen, Harri Holkeri, Osmo Hänninen, J. Juhani Kortessalmi ja Matti Lehmonen.

Milleniumista alkoi juhlien vuosikymmen

Vuosituhanne saranan kääntyessä muuan kaukonäköinen oli varannut Puijon torniravintolan käyttöön katsellakseen kaupungin yli avautuvaa näkymää. Mahtaako tämä "savolaisten pyramidi" seuraavan tuhanne vuoden kuluttua edelleen seistä korkeimpana vai kurottavakko jo rinnalla Savilahden tiedelaakson tornitalot? Aikanaan täälläkin riitti, kun sanonnan mukaan *Taivaanpankolta yletti leipälapiolla kuuta koettamaan.*

Savon etuvartio, Olavinlinna vuolaan virran luodolla on kestänyt yli viisi vuosisataa vuotta, mutta onkin tehty graniitista, Puijon torni taas ylhäältä alaspäin valotusta betonista (1963). Yöpuoleen valotukku huipulla riitti viestittämään tornin olemassaolosta. Korea karusellivalaistus rakennettiin vasta uudella vuosituhanneella. Alkuun kansa kyselikin onko Puijolla unehtunu valot päälle – sähkö kulluu turhaan!

Ei kulu – Savon maamerkki yövalaistuksessa on komeampi kuin päiväsaikaan.

Savolaisten milleniumin, Tuhatvuotisen Savon juhlinta keskittyi historiaan jäävän vuosituhanne puolelle; sentään päätösjuhla kulttuuripäivineen oli säästetty uuden vuosituhanne alkuun.

13.8.2000 Kuopion keskustan läpi vaeltanut historiallinen kulkue oli komeinta mitä kaupungissa oli vuosikymmeniin nähty. Kotiseutuväki oli sen vapaaehtoisuudella ja Pohjois-Savon liiton projektipäällikön **Kirsi Moisanderin** johdolla saanut aikaiseksi.

Kansainvälisyyttä tuoneet Philadelphian Templen yliopiston professori **Marjatta Lyyra** ja John Morton -suvun jäsen **Sarah Lewis** muistuttivat savolaisten osuudesta niinkin tärkeään asiaan kuin Yhdysvaltojen itsenäistymiseen. Puijon Laulu kantaesitti juhlassa yliäviäntäjäksi nimetyn kotiseutuneuvos **Unto Eskeli-**

sen sanoittaman ja **Reijo Veräjänkorvan** säveltämän kantaatin *Savo 1000 vuotta*. Toinenkin kantesitys kuultiin, pääkaupunkiseudulla vaikuttaneen Ylä-Savon seuran puheenjohtajan **Lassi Kettusen** (1930-2009) runo *Niä mehtäs puilta*. Sieltähän sen parhaiten näkee!

Tuhatvuotisen Savon henkiseksi monumentiksi jää **Matti Lehmosen** kieltämä *Kalevala savon kielellä* (1999). Alkupuheessa tekijä kiitteli Savon kielen seuraa uskon vahvistuksesta ja rohkaisusta eikä suotta, sillä lukijat ovat ottaneet kirjan omakseen. Jotkut sanovat Lehmosen notkeaa murretta hausemmaksi kuin Lönnrotin työstämää. Jospa toteutuu savontajan toivomus

*siitä nuoremmat sivistyy,
keskenkasvuiset kehittyi,
kun suavat salasta tietoo,
vanhav viisauve` istuja,
suatuja sukuperästä;
veettyjä veren`alasta.*

Kovakantinen painos on loppuunmyyty, toistaiseksi uutta on turhaan saatu pyydellä kustantajalta.

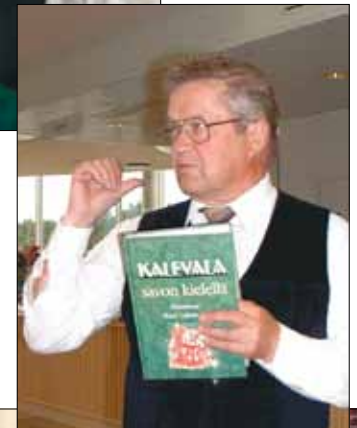
Matkoja mualimalla

Mualimalle muuttaneiden heimolaisien asuinsijoille on tehty useita matkoja. Vuosituhannen alussa matkattiin rapakon taakse Yhdysvaltoihin osallistumaan amerikkasuomalaisten FinnFest -juhlaan 26.-29.7. 2001 Philadelphiassa ja 7.-11. 8. 2002 Minneapolisissa. Mukana oli savolaisen kulttuurin näyttöjä. Phil-

adelphiassa Osmo Hänninen fysiologian asiantuntijana suositteli uutta muotoilua edustavia kiukaita ja satulatyötuoleja. Savon naisten ohjelmatiimi lämmitti yleisön karjankutsuhuudoilla, saunomisesityksellä ja tarjoamalla kalakukkoa.

Ylä-Savon seuran puheenjohtaja Lassi Kettunen.

Matti Lehmonen savonsi Kalevalan.

Ennen FinnFest 2001 – tapahtuman alkamista tutustuttiin Philadelphiassa Itsenäisyyden museoon.

FinnFestissä 2002 Minneapolisin kaupungintalolla luovutettiin Kuopion ystävyyskaupungille Jorma Hautalan Talviyö-maalaus. Luovuttajina (vas.) Ritva Lampainen, Osmo Hänninen, Laila Bunn ja Sirkka Sinkkonen, vastaanottajina Minneapolisin ja Hennepinin piirien edustajat ex-kaupunginjohtaja Donald M. Fraser, Hennepinin piirin hallituksen puheenjohtaja Mike Opat sekä komissaari Penny Steele ja Mark Stenglan.

Minneapolisissa pyrittiin ystävyyskaupunkiin rakentamaan pysyviä kulttuurillisia ja taloudellisia suhteita, olihan matkassa Kuopion kaupungin delegaatio ja pohjoissavolaisen elinkeinoelämän edustajia emerita professori **Sirkka Sinkkosen** johdolla. Business Forumissa kokoontui keksijöitä, yrittäjiä, riskirahoittajia sekä tutkimuksen ja koulutuksen edustajia. Yliopistojen kesken kirjoitettiin yhteistoimintasopimus – liekö mitä tuonut mukanaan?

Murretorista muistettua

Savon kielen seura ehti toukokuussa 2002 kahdenkymmenen vuoden ikään, mutta juhlimaan ei jouduttu, sillä kesä meni kaikkinaisessa puhheenpijossa. Murreviikkoa torilla vetivät entiset kaapunnin pojat **Veikko Oskari Nissinen** ja ”Arkki” **Arvo Hyvönen**. Toinen saapui Espanjasta, toinen Espoosta, ja heiltähän tämä kävi!

Kaikkiaan seitsemän kesän murretoria veikkoset vetivät, mutta suosion kasvaessa viikon esiintymisvuoroja tuli tarpeel-

Kuopion murretorilla Veikko Oskari Nissinen, murretorin käynnistäjiä.

liseksi suunnitella tarkemmin etukäteen. Niinpä seuran hallitus rupesi nimeämään viikolle vetäjän, ja tätä pestiä ovat tehneet **Risto Lappalainen**, **Veikko Huuskonen**, paremmin tunnettu taiteilijanimellä Aapele Rummukainen, **Olavi Rytkönen** ja **Seppo Kononen**.

Murretorin sisällön tekevät kuitenkin esiintyjät, joita vuosien mittaan on kahvipalkalla riittänyt. Uskollisia esiintyjä ovat olleet mm. soitinyhtye Savonia, Kuopion pelimannit, Heinäahon näytelmäpiiri, Mahottomat -kansanmusiikkiyhtye, Matti

Lehmonen, Vexi Itkonen, Esko Nieminen, Unto Sopanen, Jouko Pirskanen, Vermo Viänänen, Marja Linnove, Suoma Koponen, Marja-Leena Pekkarinen, Asko Ruuskanen, Pauli Taskinen, Jussi T. Lappalainen, Heimo Seppänen, murremestarit Kalevi Puronheimo, Jouko Kröger, Marjatta Miettinen, Irja Turunen - vain muutamia mainittuina. Karjalaisten päivänä on kuultu **Viktor Jetsun** ja **Kari Koslosen** paginoita ja **Lyyli Arhipovin** itkuvirsiä. Yleisön joukosta on silloin tällöin saatu vierailevia murrenäytteiden esittäjiä.

Murretorin paikka jouduttiin vaihtamaan 2010 alkaneen kauppatorin remontin vuoksi. Siirryttiin satamatorille missä laevat huuteloo, ja siellä murretori on järjestetty käsityöläisiä ja taidealan yrittäjiä edustavan Taidetorin kanssa. Yleisö on löytänyt satamaan varsinkin kauniilla säällä. Tosin sadepäiviäkin on koettu. Toivottavasti remontin valmistettua päästään takaisin *mualiman* navalle milloin se sitten tapahtuukin.

Hyviä suustaan ja muutenkin

Savolaisen perinneruuan kohotti arvoonsa reseptit koonnut ja *Savolaisen keittokirjan* tehnyt suurkeittiömäntä **Bertta Räsänen** (1921-1994). Hänen työtään savolaisen ruokakulttuurin hyväksi kunnioitettiin 29.9.2002 lähiruokaseminaarissa, jota vietettiin samalla seuran 20-vuotisjuhlanä. Hotelli-ravintolaoppilaitos Savoniassa paljastettiin Bertasta

Timo Hulkon maalaama muotokuva. Sittemmin *Savolaisesta keittokirjasta* on ilmestynyt kolme uusittua painosta kotikokeille ja matkailu- ja ravitsemusalan tarpeisiin, jopa englannin kielelle käännettynä. Tätä työtä ovat jatkaneet työ- ja seuratoverit **Sinikka Määttälä**, **Eila Ollikainen** ja **Mauno Hämäläinen**.

Savolainen naisihminen on virallisesti todettu hyväksi näissä kieliasioissa. Kolme kertaa Savon naiset ovat tuoneet voiton Suomen heimojen murteella puhumisen

Unto Eskelinen ja Arkki Hyvönen seuraavat murretorin ohjelmaa.

Murretorin paikaksi vaihtui 2010 alkaen toriremontin vuoksi sataman tori.

SM-kisoissa. **Anneli Valta-Lisitsin** voitti Savonlinnassa 2001 ensimmäisen mestaruuskilpailun ja rupesi tuotteistamaan puhelajansa Heinäahon näytelmäpiirin kanssa.

Lutjunperän Amalian hahmo on savolaisnaisen perityyppi, joka pitää huushollin ja miehenkutjakkeet järjestyksessä. Omena ei ole kauaksi puusta pudonnut, sillä tytär **Petra Lisitsin-Mantere** on koulutunut kansanmusiikin opettajaksi ja kansanmusiikkitapahtuma Siilifolkin taiteelliseksi johtajaksi.

Seuraavan Suomen mestaruuden toi **Annikki Koponen** Hämeestä Hauhon kilpailusta 2002 ja kolmannen kotikentältä Kuopion Rauhalahdessa pidetyistä kisoista 2007 Maikki, **Maija-Liisa Korhonen**. Savon naisten suorituksen kruunasi joukkuevoitto, jossa joukkueeseen kuuluivat myös **Riitta Rissanen** ja **Leena Tolppanen**.

Savon murremestaruudesta on kilpailtu 2002 lähtien vuosikokouksen yhteydessä. Mestareiksi on leivottu Annikki Koponen (2002), Risto Lappalainen (2003), Sirkka Väättäinen (2004), Anneli Valta-Lisitsin (2005), Maija-Liisa Korhonen (2006), Leena Tolppanen (2007), Kalevi Puronheimo (2008), Jouko Kröger (2009), Marjatta Miettinen (2010) ja Irja Turunen (2011) sekä Jari Känninen (2012).

Juontaja Olavi Rytönen jututtaa Veikko "Vexi" Itkosta. Kuva oikealla.

Savon v. 2008 murremestaruuskilpailun osanottajat (vas.) Kaarina Heikkinen, Vilho Huuskonen, Maria Kokkonen, Esko Mykkänen, Kalevi Puronheimo (murremestari) ja Juha Laukkanen.

Anneli Valta-Lisitsin esiintyy Petra-tyttärensä kanssa murretorilla.

Kahden vuoden mestarit pääsevät mukaan joka toinen vuosi pidettäviin Suomen Heimot r.y:n Suomen mestaruuskilpailuihin, ja heille on ilmaantunut kysyntää esiintymään myös muissa tapahtumissa. Tuorein mestari Irja Turunen ehätti julki omakustanteisen runokirjan *Savonmuan iltatähti*.

"Siis maat' en muuta tietää voi "

Ensimmäisen maakuntalaulun *Savolaisen laulun* esitystä 150 vuotta takaperin juhlittiin 9.12.2002 pääkaupungissa ja Kuopiossa. Sanoittaja **August Ahlqvist-Oksasen** (1826-1889) muistolaatalle Kuopion Lyseon seinässä vietiin tervehdys.

Savolaisen laulun neljästätoista säkeistöstä tyydytään yleensä laulamaan kolme ja päätteeksi jää soimaan valitus *joka kynnen kylmenemisestä*. Sensijaan kaupungintalon juhlasalin täyteinen yleisö yhtyikin sydämen kyllyydestä todistamaan 11. säkeistöllä *Siis maat' en muuta tietää voi Savoa kalliimpaa*.

Savolainen lauluilta pidettiin 9. 12.2004 mutta pysyvää perinnettä siitä ei muodostunut. Seuran kannalta merkittävintä oli, että lauluillalla sai kantaesityksen **Riitta Hämeen-Anttilan** säveltämä ja **Lassi Kettusen** sanoittama *Savon kielen seuran marssi*. Soitinyhtye Savonia on ilahduttanut paitsi nimikkokappaleella myös musisoinnilla lukuisissa seuran juhlissa, kiitos yhteistoiminnasta! Laajemminkin säveltäjänä ja lauluntekijänä tun-

Lassi Nummen 75-vuotisjuhlaseminaarissa v. 2003 professori Anna-Liisa Alanko Joensuusta (vas.) ja dosentti Katriina Kajanes Jyväskylästä keskustelevat.

nettu viulupelimanni Riitta Hämeen-Anttilan on julkaissut töitään nuottikirjassa *Sävelmiä Tuusniemen poluilta*.

Runoilija **Lassi Nummi** (1928-2012)

SM-murrekisoissa Raumalla v. 2011 Savon joukkue (vas.) Marjatta Miettinen, Jouko Kröger ja Irja Turunen korjasi joukkuekilpailun voiton.

Soitinyhtye Savoniaa ja viulolisti Riitta Hämeen-Anttilaa on saatu kuulla lukuisissa seuran juhlissa.

pyydettiin Kuopioon juhlistavaksi 75-vuotispäivän merkeissä marraskuussa 2003. Tosin oli aikakin, sillä Savonia –palkinnon hän oli saanut 1991.

Yhtenä kouluaikaisista muistajista seuran sihteeri **Lassi Koponen** oli valmistelemassa juhlaseminaarin ohjelman. Paitsi juhlavieraan runoja kuultiin professori **Kai Laitisen**, dosentti **Osmo Pekosen** ja dosentti **Katriina Kajanneksen** näkemyksiä modernin lyriikan synnystä, jossa hänellä on ollut keskeinen merkitys. Tekijän signeerattavaksi tuotiin lukemisen kuluttamia teoksia. Kansalaisillallisilla hotelli Savoniassa nautittiin savolaistyyliin nauriskeittoa, ryynirieskaa ja mustikkakukkoa.

Nimikkoseuransa perustamiskokouksessa 2.2. 2008 hän ei ollut mukana, vaan hänen tervehdyksensä esitettiin. Ihailua herätti 80 ikävuottaan lähestyvän täyttävän runoilijan uusiutumiskyky. Lassi Nummi-seuran perustajajäseniksi kirjattiin kuutisenkymmentä henkilöä. Nimikkoseura julkaisi Katariina Kajanneksen toimittaman *Mutta kun olen runoniekka*, jossa on mm. muistelmia nuoruusvuosilta.

Savon kielen seuran piirissä äidinkielen rikkaudelle on annettu tukea. Kuopiossa perustettiin 15.9.2007 kirjallisuusyh-

Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liiton jakaman Vuoden kotiseututeko-tunnustuksen sai v. 2007 Risto Lappalainen, luovuttajana liiton puheenjohtaja Kirsi Moisander.

Nuoremman polven savontaja Olavi Rytönen.

distys Suomen sana ry, missä siinäkin aloitteentekijänä oli Osmo Hänninen, yhteistyössä keskisuomalaisten kirjallisuusihmisten kanssa.

Savontajia ja kielsepikoita

Olavi Rytönen kiännös Asterix –sarjakuvasta *Opeliksiin orjalaiva* (2002) laukaisi valtakunnallisesti ilmassa leijuneen murreboomin. Suositun sarjakuvakäännöstyön voitolla onni potkaisi huopatöppösellä nuoremman polven huumorivirtuoosia. Savontajan titteliä käyttävä Olavi Rytönen on muokannut murretta nykyihmisille käypäseen muotoon kirjoillaan ja ohjelmalvelulla.

Tunnetustihan savon murretta on helppompaa puhua kuin kirjoittaa. Yhden vaikeuden muodostaa vokaaliloppuisten sanojen muljaus (vesi-vesi). Äkinäinen lisää jättä tekstiin huolettomasti, mutta eihän se niin yksinkertaista ole. Laotkankarjalainen, sittemmin savolaistunut eversti evp **Esko Nieminen** on ottanut kutsumukseksi neuvoa oppaallaan *Savon murteen uapinen vierasheimoisille*

V. 2009 valtakunnalliset kotiseutupäivät Nilsin Tahkavuorella. Savon kielen seuralaiset menossa kulkueena avajaisiin Louhosareenalle. Lippua kantavat Eila Ollikainen ja Ritva Kokander, heidän takanaan tulossa mm. Aune Räsänen, Hanna-Kaisa Heikkinen sekä Leo Puurunen puolisonsa kera.

Kotiseutuliiton kultaisella ansiomerkillä Tahkolla palkitut savolaiset (vas.) Matti Räsänen, Helena Riekkä, Seppo Kononen ja Hilka Hirvonen.

(2004) kirjoittamista ja ääntämistä. Edes savolaiseen kielimieheen professori Lauri Kettuseen vetoaminen ei ole taivuttanut savolaisia laittamaan kirjoitetussa tekstissä jii kerakkeen eteen.

Kiuruvedeltä syntyisin oleva **Jukka Lappalainen** on ottanut omaehtoiseksi tehtäväksi Ylä-Savon rikkaan murteen esittelyn. *Kieljveräjä* (2001) sisälsi 4300 yläsavolaista murren sanaa ja sanontaa. *Höystikkäät makupaloja Savon latvoelta* (2005) tarjoi lisää makupaloja 1400 murren sanalla ja sekä kasku- ja sananparsiosalla.

Löytyypä nimitys luovalle uudissanojen keksijälle ja käyttäjälle: *kielisepikko, puhesepikko*.

Kotiseututekoja

Kotiseutuyhdistysten yhteistoimintaa ruvettiin virittelemään 11.11.2003 perustetussa Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liitossa. Mukaan on liittynyt 22 kotiseutuyhdistystä. Liitto jakaa Vuoden kotiseututeko –tunnustusta, jonka sai **Risto Lappalainen** sai 2007. Murremes-tarin tittelin voittanutta Lappalaista kiitet-

Tietokirjailija Minna Kettunen on tehnyt suurtyön Väärnin historiallisen pappilan kunnostajana ja kulttuurikäytön suunnittelijana.

tiin kotiseututyön vapaaehtoistoimijana ja murteen luovana käyttäjänä.

Kotiseutuyhdistysten leikkimielisessä kilpailussa 2009 Lapinlahden kotiseutuyhdistyksen edustajat kasasivat korkeimman pinon omilla kotiseutujulkaisuilla. Sitä on korottanut kyläkirjoilla varsinkin kotiseutuneuvos **Leo Puurunen**.

Ylä-Savon vahva kirjallinen perinne näkyi jälleen Juhani Aho-juhluvuoden 2011 tapahtumissa. Yhtenä esimerkkinä toimivasta kulttuuritahdosta on Juhani Ahon syntymäkodin Väärnin pappilan

kunnostaminen yksityisin varoin kulttuurimatkailukohteeksi. Savon kielen seura ehdotti 2012 Euroopan Union Prize for Cultural Heritage/ Europa Nostra Awards –palkinnon saajaksi Väärin papilan kunnostustyön toteuttaneita kirjailija **Minna Kettusta** ja muusikko **Jarkka Rissasta**. Tunnustuksen sai Tuupovaara-Seura.

Kotiseutupäivät Tahkolla

Suomen Kotiseutuliiton 61. Kotiseutupäiville 6.-8.8.2009 tarjosi Nilsin Tahkovoori Louhosareenoinen hienot puitteet. Edellisistä kotiseutupäivistä Kiuruvedellä 1988 olikin vierähtänyt aikaa. Järjestäjinä olivat tällä kertaa Nilsin, Juankosken, Siilinjärven, Tuusniemen ja Kuopion seudun kotiseutuyhdistykset. Osanottajat vietiin katselemaan Koillis-Savon maisemia risteilyillä ja paneutumaan körttiläisyyden alkujuurille Aholansaaressa.

Kotiseutupäivien tunnus *Mualimalle ja takas!* oli **Marja-Riitta Saastamoisen** keksimä. Avajaisten kotiseutukavalkadissa Savon kielen seuran varapuheenjohtaja **Ritva Kokander** joukkoinen valisti mikä on kielj, jossa on paikallismurteita *160 - eekä kaekki oo samanlaisia – jokainen puhuu niin kuin haluaa ja ossoo.*

Historiaa että heikottaa

Savossa riitti historiallisten 200-vuotis- muistojen juhlintaa koko vuosituhannen ensimmäiseksi kymmenluvuksi. *Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea* -tapahumasarjalla muisteltiin kansakunnan poliitista, taloudellista ja kulttuurillista asemaa

muuttanutta historian vaihetta. Vuosisaitainen yhteys Ruotsiin katkesi Suomen sodan 1808-1809 jälkeen, ja Suomi liitettiin osaksi Venäjän keisarikuntaa. Se toi savolaisille suorat yhteydet pääkaupunkiin Pietariin, ja pian niiden vaikutus rupesi talouselämässä näkymään.

Savossa haparoiden liikkeelle lähteneen juhlinnan ensimmäinen ideointikokous pidettiin Pohjois-Savon liitossa 17.12.2004. Eniten kiinnostusta herättivät Suomen sodan 1808-1809 -tapahumat, käytiinhän täällä historiaan ja kirjallisuuteen ikuistuneita sotatapahtumia. 2008-2009 -tapahumakalenterissa muistettiin Jynkän, Leppävirran, Toivalan, Suonenjoen, Rautalammin ja Kaavin taisteluja päättyen 27.10.2009 Koljonvirta-seminaariin. Media – erityisesti kunnostautuivat *Savon Sanomat* ja *Helsingin Sanomat* - seurasi sodan etenemistä juttusarjoilla. Savossa käytettävissä oli oma asiantuntija, emeritusprofessori **Jussi T. Lappalainen**.

Savon kielen seura osallistui puheenjohtajansa välityksellä *Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea* -tapahumien järjestelyihin, Osmo Hänninen oli nimittäin maakunnallisen toimikunnan sihteeri. Seuran oma osuus jäi muuten vähäiseksi. Everstiluutnantti **Karl Wilhelm Malmin** muistomerkin pystyttämiseen Kuopion Julkulaan ei hallitus katsonut olevan taloudellisia mahdollisuuksia - kuten ei myöskään Julkulan kaupunginosayhdistys.

Aakustissa (02/2008) julkaistulla **Tapani Leppäsen** sanoittamalla ja **Juhani Leinosen** sovittamalla marssikronikalla muistettiin Kuopion valtauksen 12.5.1808

sankaria. Ehkäpä tulevat polvet toteuttavat muistomerkin, josta on valmiina taiteilija **Valter Soinin** tekemä luonnos.

Kohti autonomista ja itsenäistä Suomea -päätöskokouksessa 22.3.2011 todettiin Suomen sodan tilaisuuksien ja juhlien onnistuneen yli odotusten, vaikka kaikkia ideointikokouksen esityksiä ei oltu saatu toteutettua. Suomen sodan juhluvuoden mitalin saivat vastaanottaa Marianna Falkenberg, Anna-Liisa Happonen, Aarno Kellberg, Risto Lappalainen ja Osmo Hänninen.

Snellman 200 -juhlavuonna 2006 oli luotettu sivistyksen voimaan peräti valtioneuvoston asettaman toimikunnan johdolla. Savon kielen seuran osuutena pidettiin Kuopiossa suomen kielen seminaari 13.1.2007. Kuultiin puheenvuoroja siitä miten lehdistö, poliisi, yritysmaailma ja uskonelämä käyttävät kieltä - unohtamatta viranomaisten kapulakieleltä. Seminaari-esityksiä sisältänyttä *Erikois-Aakustia* (1/2007) kyseltiin luettavaksi valtioneuvoston kansliaa myöten.

Seura ehdotti myös kaupunginhallitukselle muistopuun istuttamista, ja 12.5.2006 Snellmanin puistoon laitettiin kasvuun kaksi kuusta, toinen J.V. Snellmanille ja toinen hänen puolisolleen Johannalle.

Lähempänä historian vaiheena havahduttiin muistamaan kuudenkymmenen vuoden takaista asutusponnistusta elikkä karjalaisen siirtoväen sijoittumista Savoon. Kirjailija **Aarno Kellberg** kirjoitti Pielaveden kesätetterille viiden kesän esityksiin näytelmät, jotka kertovat nimillään paljon *Myö ja hyö* (2000), *Maata jaetaan*

(2001), *Kekkosen aika* (2002), *Elämää ja kiusauksia* (2003) ja *Made in Finland* (2004).

Murretutkimusta kaivataan

Savon kielen seuran tavoitteisiin kuuluu sääntöjen mukaan murteen tutkimuksen edistäminen ja seuralla on Savolaismurteiden tutkimusrahoasto, jonka perustamisen alkuvaiheita 1991 Lassi Koponen selostaa.

Toivottua käyttöä rahastolle ei kahdessa vuosikymmenessä kuitenkaan ole ilmaantunut. Rahastosta on maksettu muutamia pienehköjä tunnustuksia, näistä mainittavimpina Jukka Lappalaiselle Ylä-Savon murteen keräämisestä ja julkaisusta 800 euroa.

Seuran tilintarkastajat ehdottivatkin vuoden 2009 tilinpäätöksen yhteydessä murretutkimusrahoaston lopettamista, ja tilillä olevien varojen 3305.16 euroa käyttämisestä sopivaan tarkoitukseen.

Vuosikokous 27.3.2010 ei kuitenkaan hyväksynyt tilintarkastajien esitystä, vaan päätti säilyttää rahaston entisenä ja etsiä alkuperäistä käyttökohdetta Itä-Suomen ja Jyväskylän yliopistojen piiristä, varsinkin kun Joensuun ja Kuopion yliopistojen yhdistyminen 2010 Itä-Suomen yliopistoksi viritti toiveita murteiden tutkimuksen vahvistumisesta.

Seuraavan vuosikokouksen julkilausumassa 19.3.2011 toivottiin Itä-Suomen ja Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitoksilta opinnäytetöinä savon murteen tutkimusta. Tähän toivomukseen saatiin vastaus nopeasti.

Savolaisuuden taitajia: (vas.) kotiseutuneuvos Leo Puurunen, kirjailija Aarno Kellberg, filosofian tohtori Anne-Maria Nupponen.

Ritva Kokanderin murteilmaisuudesta on saanut nauttia Savon kielen seuran tilaisuuksissa. Vuorostaan kiitoksia merkkivuoden 2011 kohdalla lausuvat Osmo Hänninen, Eila Ollikainen ja Raija Uhlbäck.

Osmo Hänninen esittämässä Tuusniemellä v. 2004 pidetyillä Savon kulttuuripäivillä tervehdystään. Etualalla kulttuuripäivien Uatra-tunnus.

Itä-Suomen yliopiston filosofisessa tiedekunnassa Joensuussa tarkastettiin 19.4.2011 Tuusniemeltä kotoisin olevan **Anne-Maria Nupposen** tohtorinväitöskirja aiheesta *Savon murre savolaiskorvin Kansa murteen havainnoitsijana* vastaväittäjänä professori **Aila Mielikäinen**.

Väittelijän mukaan toisten murrealuiden havainnoitsijat olivat kiinnittäneet huomioita esimerkiksi savolaisten tapaan ilmaista itseään epäsuorasti, mikä johtaa helposti väärinkäsityksiin. Aihe houkutti median haastatteluihin ja murretutkimus sai julkisuutta. Savon kielen seura kutsui Anne-Maria Nupposen esiintymään murretorille ja palkitsi hänet 500 euron stipendillä.

Toivottavasti uuden polven tekemä tutkimustyö saa vauhtia, tekeillä tietävästi on ainakin Ylä-Savosta pro gradu-opin näytetyön pohjalta paikannimikirja.

Aakusti

Jäsenlehti *Aakusti* ilmestyy 23. vuosikerta, mikä lehden sivumäärän (36-64) huomioiden on kunnioitettava saavutus. Se on ollut mahdollista urakkaan sitoutuneiden toimittajien **Lassi Koposen**, **Marja-Riitta Saastamoisen** ja **Jukka Nykäsen** vapaaehtoisen työn ansiosta. Kuten

Monen asian merkeissä Savon kielen seura on ehtinyt olla vuosikymmenien varrella liikkeellä. Kuopion Antifestivaali 2008 Honour Run -kunniajuoksuun Väinölänniemellä osallistui joukkue (vas.) Osmo Hänninen, Seppo Kononen, Teuvo Laakkonen, Kalevi Puronheimo, Anneli Valta-Lisitsin, Eila Ollikainen ja Asko Ruuskanen.

myös lehteä avustaneiden kirjoittajien, joista mainittakoon **Aune Räsänen**, **Leo Puurunen**, **Jukka Lappalainen**, **Matti Töyräs** ja **Risto Jääskeläinen** ja **Eila Ollikainen**.

Seuran sihteerille avustaminen kuuluu kuin manulle illallinen ja maakuntaa muutettuaankin entinen sihteeri Marja-Riitta Saastamoinen on jatkanut painetun sanan seuraamista Pirkanmaalta. Opettaja **Ritva Laitinen** (1947-2012) on raportoinut ruotsinsuomalaisten siirtolaisten

kuulumisista Göteborgista käsin. *Aakusti* on ollut monelle muuttajalle yhdysside murteeseen ja savolaiseen kulttuuriin. 2000-luvun alusta lähtien *Aakusti* on nauttinut määrällisesti pientä, mutta tunnustuksena arvokasta opetusministeriön kulttuuri- ja mielipidelehtitukea. Vuodesta 2004 *Aakustin* numerot ovat olleet luettavissa seuran kotisivulla. *Aakusti* on myös esillä Kultin kulttuuri- ja mielipidelehtien sivustolta.

Pinoneerityönä 1999 kokeili Lassi Koponen *Verkko-Aakustin* tekemistä, mutta jatkuvasti päivitetty verkkojulkaisu jäi lyhytaikaiseksi. *Aakustin* innokkain lukijaryhmä ei vielä silloin löytynyt verkosta.

Murteesta ja muusta

Kansalaistoiminnassa on nousun ja laskun kausia ja aikalaisten mielenkiinto suuntautuu eri asioihin. Kolme vuosikymmentä toimineessa Savon kielen seurassa vuosituhanneen vaihe muodostui taitekohdaksi, joka näkyi ensiksi hallituksen kokoonpanossa. Hallituksesta jäivät pois perustajien tehneet perustajajäsenet puheenjohtaja Osmo Hännistä lukuun ottamatta. Puheenjohtajan usko savolaisuuteen ei ole horjunut, vaikka lienee ollut monesti koetuksella, kun täällä on vutuloitu toimeen tarttumista. Puheenjohtajan akateemiset ja muut henkilösuhteet ovat rikastaneet seuran toimintaa. Jospa kokemus on ollut molemminpuolista.

Aune Räsänen ei ollut seuraa perustamassa, mutta piti 28 vuoden ajan hallituksessa yhteydet ruohonjuuritasolle.

Tuhatvuotinen Savo -juhlasarja pyörähti käyntiin Vehmersalmella järjestetyistä juhlista. Aunen lehtikirjoitukset ovat elävöittäneet paikallishistoriaa ja tuoneet laajemmin julki maaseudun mielipiteitä.

Puheenjohtaja Osmo Hännisen ideasta syntyneitä Savon kulttuuripäiviä Uatra-tunnuksineen vietettiin Pohjois- ja Etelä-Savon kunnissa alkuvuosina vuoden-parin välein. Uuden vuosituhanneen puolella kiertäminen on pysähtynyt, mihin osasyynä voivat olla kuntien kulttuuritoimen supistukset. Tilalle on tullut runsas kirjo kesätahtumia, joiden järjestäjät ovat hakeneet viihhteellisempiä teemoja.

Savon kielen seurakin on saanut oman kesätahtumansa, nimittäin heinäkuun Kuopion murretorin, joka on pidetty 1999 alkaen. Murretorille on kerätty esiintyjiä koko maakunnan alueelta, ja monipuolinen musiikki- ja huumoriohjelma vahvistaa kuvaa leppoisasta kesämaakunnasta. Kotiseudulle palaavat ja vierailevat kesäturistit kertovat tulevaisuutta kuuntelemaan aitoa murrepuhetta.

2000-luvulla aloitetut Savon ja SM-murremestaruuskilpailut ovat nostaneet julkisuuteen savolaisia puhetaidoita osaajia. Osaltaan ne ovat hyödyntäneet osaltaan savolaisten arvokkainta luonnonvaraa, tätä huastamisen taitoa. Kirjallisella puolella voi naatiskella savonkielisen *Kalevalan* veroisesta saavutuksesta. Itseä kehumatta sellaisena lienee lupa pitää myös seuran oman jäsenlehden *Aakustin* ilmestymistä jo 23. vuosikertana.

Eikä tämän uusiutuvaa sorttia olevan luonnonvaran käyttö ole mistään poissa eikä köyhyttä yhtäkään naapuria, päinvastoin. Huastetaan ja kääritään yhteiseksi hyväksi!

Eila Ollikainen,
hallituksen jäsen 1994-
sihteeri 2009-

Kotiseutuneuvos Anna-Liisa Happonen ja professori Osmo Hänninen ja opettaja Ritva Kokander, kaikki kotiseututyön vahvoja vaikuttajia.

Voe tokkiisa

*Oottakos oekeesti kuulleet kummia
vanahuuven taati vaevoa tätä mummia
muisti melekosia kuperkeekkoja heittää
harvat haevenet piäkakkuloo peittää.*

*Ee oo hurroomista rakkaaven rintamalla
illat männöö jootuin jottae vatuloemalla
kulukku vuan korsoomalla unta nähä nyhtää
pimmeellä ee kerkii ies hõtkyilemmään yhtää.*

*Ruokapuelj' on ovelasti sillälaella ohentunna
vellikellon lempeeseen iäneen on kaekki tottunna
eepä ennee paljookaa liha tirise pannussa
eekä paksua kermoo lillu kurrin piällä kannussa.*

*Laehat evvää eevät taeja sisuskaluja sytkäättö
joskus täätty lämpimikseen iäneen naaroo hytkäättö
passoo päeväsyömellä jo pottulootoo iäntä kohi mättee
läskinretaleet suap sovinnolla syömätä jättee.*

*Vanahan immeesen pittää usseempoo konstia käätee
kinttupolulla ee tok tarvii jalan nousua näättee
illalla on paekat jäekkänä kun tönkkösuolattu muikku
pahan päivän varalle löötyy aena huushollista tuikku.*

*Meekäläesen meeninki on etteenpäen männä hujahtanna
tääspäeväsesti oon oekeeseen murteeseen hurahanna
nyt suap paenella villasella montae kipeetä kohtoo
voe tokkiisa tätä vanahuuven päviin hempeetä hohtoo.*

IRJA TURUNEN

Heimotapaamisen pitopöytä Hongistossa tarjosi savolaisen illallisaterian. Kuvassa keskellä lampun alla oik. Eila Ollikainen, Olli Murtorinne, Eeva-Liisa Pennanen ja Pentti Ollikainen.

Suomen heimojärjestöt Vehmersalmella

Villisikaillallinen Hongistossa

Suomen heimojärjestöt virittelivät yhteistyötä, jonka tiimoilta järjestöjen edustajat kokoontuivat 14.8.1998 Kuopiossa. Savolaisten, karjalaisten, hämäläisten, satakuntalaisten ja pohjalaisten heimo- ja murreseurojen tapaaminen huipentui yhteiselle villisikaillalliselle Vehmersalmella. Aune ja Jarmo Räsänen olivat kutsuneet vierailijat maatilalle Vuorisalon Hongistoon.

Viestikapula suomalaisten heimojärjestöjen yhteistyön aikaansaamiseksi oli lähtenyt Satakunnasta 1997 lopulla. Yh-

dentyvässä Euroopassa piilee vaara, että kansallinen kulttuuri hukkuu massaan ja heimoidentiteetti katoaa. Nousee Satakunnan kansa –seuran ja Hämeen Heimoliiton vuodentakaisen tapaamisen jälkeen yhteistyöstä olivat kiinnostuneet myös murreseurat Etelä-Pohjanmaan Kranit ja Savon kielen seura sekä Karjalan Liitto. – Tämä on historiallinen kokous. Satakunnasta lähti viestikapula, jonka tavoitteena on saada suomalaiset paikalliset heimokulttuurit kukoistamaan. Ja nyt olemme sitten koolla, sanoi Savon kielen

seuran puheenjohtaja **Osmo Hänninen** voitonriemuisena. Luonnollisesti hän oli tehnyt paljon työtä asian edistymisen hyväksi. Hännisen mukaan savolaisillakin on suuria haasteita edessään, koska tuhatvuotisen Savon juhluvuosi käynnistyy ja pääjuhlaa vietetään ensi kesänä Vehmersalmen pitäjäpäivien yhteydessä.

Heimo luo leiman identiteettiin

Suomen vanhimman heimoliiton, 1925

perustetun Hämeen Heimoliiton toiminnanjohtaja **Jukka Peltovirta** sanoi suoraan, että kysymyksessä on heimoidentiteetin hätähuuto:

-Yhteistyö heimojärjestöjen välillä tuo tehokkuutta toimintaan. Isompana alueena olisimme myös vahvoja mahdollisissa koettelemuksissa, hän perusteli. Ilman omaleimaisuutta emme kuitenkaan ole oikeita suomalaisia. Olemassaolonsa aikana Hämeen Heimoliitto on tuottanut kolmisenkymmentä historiallista julkaisua. Käsite heimo tosin nykyään koetaan hiukan vanhanaikaiseksi. Mielellään ajatellaan, että sisäisen muuttoliikkeen seurauksena olemme nyt yksiä ja samoja suomalaisia ja yhdentymiskehityksen ansiosta pian eurooppalaisia.

Mutta ovatko suomalaiset yhden identiteetin väkeä? Eikö puheille pohjalaisten uhosta ja savolaisten ”piällysmiesmentaliteetista” ole perusteita edelleenkin, kun katsoo nykyhetken alueellista taloudellista kehitystä Suomessa? Ainakin erot kuuluvat myös ihmisten jutustelusta Tammelan torilla Tampereella, lörtsyn ostossa Lappeenrannassa tai Rauman torilla.

Heimoajattelun arvostuksen nostoa ja uudenlaista yhteistyötä virittelevät tahot näkevät ihmisten alueellisen identiteetin tarpeellisemmaksi kuin koskaan aiemmin.

Suomalaisen kulttuurin juuret

Suomalaisen kulttuurin juuret ovat elin-

Krannien murremestari Aino Mäki-Kaukola ja talon emäntä keskustelevat.

Heimotapaamisen ohjelma oli mielenkiintoinen ja tunteita herättävä. Tuvan penkillä istujat oik. Olli Murtorinne, Olavi Mykkänen, Lassi Koponen.

voimaisissa osakulttuureissa. Heimojen henkiset ja kulttuuriset voimavarat yhdistämällä ajankohtaisiin yleismaailmallisiin haasteisiin. Keskinäinen kiivailu heimojen välillä ja sisällä ei ole tarpeen, vaan päämäärän pitää olla korkeammalla. Vastakkainasetteluja on vaarassa syntyä keinokehoisten maakuntajakoja ja kuntauudistusten myötä. Murteet ovatkin avainasemassa. Eteläpohjalainen murreseura Krannit oli perustettu vasta vuoden 1998 alussa, mutta oli jo ehtinyt tuottaa kaskukirjan: *Lakeus nauraa veret silmis.*

Eteläpohjalaisesta huumorista Hongiston laakeassa tuvassa esittikin näytteitä seinäjokelainen ”murreankkuri” **Aino Mäki-Kaukola**. Tuvan täyteinen muunheimoinen yleisö nauroi kirjan nimen mukaisesti – vesissä silmin. Pohjalaisen naisen pitää olla sellainen, että se hyppää ”vesisankot käres kuusiainan ylitse.” Romanttisimmillaan pohjalainen mies pohtii ”tulisko yhdellä hevosella toimeen, jos ottaisi ison akan.”

Heimoyhteistyön valmisteluja jatkavaan toimikuntaan valittiin **Eila Erkkilä** Vähästäkyröstä, **Osmo Hänninen** Kuopiosta, **Jaakko Peltovirta** Tampereelta ja **Tapani Mikola** Huittisista. Karjalan Liitto nimeää edustajansa myöhemmin.

Piällysmiehiä ja naisia mukana

Heimotapaamiseen osallistuivat lisäksi

Savon kielen seuran hallituksen jäsenet Unto Eskelinen, Aarno Kellberg, Eila Ollikainen, Osmo Mykkänen, Lassi Koponen, Tuomo Loikkanen, Rauha Rissanen, Olli Murtorinne, Mauno Ikäheimonen, Outi Vuorikari sekä Aarre ja Sinikka Huuskonen. Karjalan Liitosta paikalla olivat Kuopion piirin puheenjohtaja **Kari P. Koslonen** sekä liiton hallituksen jäsen varkautelainen **Eske Körhä**. Yli 600-jäsenistä Nousee Satakunnan kansa –seuraa edustivat **Tapani Mikola**, **Seppo Ahtikoski** ja **Simo Jaatinen**.

Pohjanmaalta edustivat lisäksi kahta kotiseutuyhdistystä luotsaava **Vilho Kuusela** ja Krannien sihteeri **Eila Erkkilä**. Savon kielen taituri **Unto Eskelinen** puheenvuorossaan kehui pohjalaisia siitä, että he ovat hienosti ylpeitä omasta murteestaan ja myös puhuvat sitä kainostelematta.

Vehmersalmen kunnasta paikalla olivat valtuuston puheenjohtaja **Väinö Ruuskanen** sekä vapaa-aikatoimen sihteeri **Sirpa Vesterinen**. Väinö Ruuskanen esitteli suusanallisesti kuntaansa ja toivotti kaikki tervetulleiksi Savon 1000-vuotisjuhlille vuoden kuluttua. Sirpa Vesterinen kertoi ensi vuoden juhllallisuuksista. Juhlaa varten on luvassa on savonkielinen näytelmä, näyttely *Savon Sanomissa* julkaistuista sutkauksista sekä luentoja savon kielestä. Myös Karjalan lennosto tulee mukaan,

Hongiston Kotipihakivellä palkittu puutarha-alue elokuussa 1998. Kukat on talon emäntä Aune Räsänen itse kasvattanut siemenestä ja juurakoista alkaen.

Illan kuluessa myöhäiseksi Unto Eskelinen löysi hyvän istumapaikan Hongiston tuvan ovensuunurkkauksesta.

samoin Miettisen –sukuseura kokoukseensa.

Keittiössä ja puutarhassa

Savolaisten ja muun heimolaisten tapaamista Vehmersalmella luonnehdit-

Heimojärjestöjen yhteiskuva Hongiston talon seinustalla. Räsästen isäntäpari ja kieli-seuran puheenjohtaja Hänninen edessä keskellä.

tiin historialliseksi. Illallisen aikana Eteläpohjalaisten murreseura Krannien edustajat **Eila Erkkilä, Aino Mäki-Kaukola, Lyyli Mäkelä** ja **Jaakko Mäkelä** luovuttivat Hongiston isäntävälle lahjana Vähäkyröläisen pläkkilyhdyn, joka erinomaisesti sopi muistoesineeksi hirsituvan uunin päälle pantavaksi.

Savon kielen seuran lahjana **Eila Ollikainen** antoi kauniin vihreäsävyisen suomalaisen WillaWa-shaalin, joka löysi paikkansa talon salista 1920-luvun puvelinnahkasohvan selustalta. Lukuisia kirjoja ja julkaisuja annettiin talonvälle.

Talon emännän Aunen johdolla tarjoiltu savolainen juhla-ateria maistui kaukaa ja läheltä saapuneille vieraille. Villisikaillalistarjoilun mahdollisti tuusniemeläisten **Maija** ja **Reino Miskalan** villisikatarhailta saatu tuore liha, jonka Reino Miskala toimitti juhla-ateriaa paistinlihaksi. Pöydässä oli talon emännän leipomaa ruisleipää ja rieskaa sekä juomana maito ja juhlakalja.

Mustinlahdesta pitokokit **Alli Heikkinen** ja **Kortesuon Anja** laittoivat salaattivatit ja suorittivat mallikkaasti kaiken tarjoilun.

Kotipiha no 91

Ruokailun ja kahvituksen lomassa vierasjoukko siirtyi **Osmo Hännisen** pyynnöstä talon ulkoseinustalle yhteiseen valokuvaan. Elokuinen poutasää houkutteli myös tutustumaan Hongiston kotipihaan sekä puutarhaan. Nurmikko oli täyteläisen vihreä, dahliat, asterit, samettiruusut, gladiolukset ja muut kesän kukijat olivat parhaassa kukkaloistossa.

Kotipiha on palkittu 1976 Maatalouskeskusten Liiton myöntämällä kunniakirjalla. Kuopion Läänin Maatalouskeskuksen toimesta talon päätyseinään on naulattu kuparinen Kotipihakilpi, jonka numero on 91. Vieraat viihtyivät aikansa pihamaalla ja palasivat kahville tupaan.

Puutarha-asioista kiinnostunein vieras kenties oli Savon Sanomien pitkäaikainen toimittaja **Mauno Ikäheimonen**.

-Tällä pihalla on tehty töitä uskomattoman paljon, sanoi Ikäheimonen meille isäntävälle, johon minä vastasin:

-Tämän kotipihaan perustajia ovat appivanhemmat **Herman** ja **Elli Räsänen**. He tulivat Helsingistä appeni kotiseudulle vastavalmistuneeseen Hongiston taloon vähän ennen talvisotaa syyskuussa 1939. Elli-anopilla oli Helsingissä Museokadulla oma kukkakauppa, jonka myi sisarelleen Liisalle. Herman-appeni jätti työt Hankkijan osastopäällikkönä sekä muissa virkatehtävissä ja he palasivat vastanaineina 18.9. Vuorisalolle. Marraskuun 30. päivänä 1939 syttyi Talvisota.

Aune Räsänen, Vehmersalmi

Lähteet kotiarkiston leikekansioista; Eila Ollikainen, Savon Sanomat ja Eeva-Liisa Pennanen, Soisalon Seutu.

Suomen Heimot ry. pitää yllä heimohenkeä

Suomen Heimot ry. perustettiin 6.3.1999 Huittisissa satakuntalaisten aloitteesta. Tavoitteekseen heimojärjestöt ilmoittavat maamme historiallisten maakuntien kulttuuriperinnön vaalimisen. ”Maakuntien kulttuurit ovat löytäneet omaleimaisuutensa ja muotonsa heimojen erilaisista arvostuksista. Heimohenki elää yhä Savon, Hämeen, Pohjanmaan, Satakunnan ja Karjalan kansan toimissa niin arkena kuin juhlena. Yhtä hyvin oma tyyliinsä on Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Lapin ja Kainuun ihmisten elämässä”, todettiin Heimojen ensimmäisten kulttuurikäräjien julkilausumassa 2000.

Heimojärjestön perustajia ja jäseniä olivat Nousee Satakunnan kansa ry., Hämeen Heimoliitto, Etelä-Pohjanmaan kulttuuriseura Krannit ja Savon kielen seura r.y. Myöhem-

min Hämeen Heimoliitto erosi jäsenyydestä, mutta mukaan on liittynyt Elias Lönnrot-seura Kainuusta.

Liiton vetovastuu kiertää kaksivuotiskausittain jäsenten kesken. Parhaillaan vuorossa on Savon kielen seura 2012-2013 ja liiton puheenjohtaja on Osmo Hänninen. Eniten valtakunnallista julkisuutta saanut tapahtuma on nykyisin kahden vuoden välein järjestettävä murteella puhumisen SM-kilpailu, jossa savolaiset ovat menestyneet erinomaisesti voittaen joukkuekilpailun kaksi kertaa. Suomen mestaruuksia ovat voittaneet Anneli Valta-Lisitsin, Annikki Koponen ja Maija-Liisa Korhonen.

Seuraava murre SM-kilpailu pidetään heinäkuussa 2013 Ylä-Savossa Iisalmessa.

Professori Kai Laitinen kirjoittamassa
tervehdystään Hongiston vieraskirjaan
24.5.2001.

Suomalaisen sivistyksen juuurilta

Kai Laitinen suomalainen kirjallisuuden tutkija

Emeritus professori **Kai Leo Kaarlo Laitinen** syntyi 27. syyskuuta 1924 Suonenjoella. Hän on suomalainen kirjallisuudentutkija ja kriitikko, joka valmistui filosofian kandidaatiksi 1951, oli *Parnasson* päätoimittaja vuosina 1958-65. Laitisen kokoama, Otavan kustantama teos ”Suomen kirjallisuuden historia” ilmestyi v. 1981. Teoksessa seurataan maamme koko kirjallisuuden, niin suomen- kuin ruotsinkielisen kirjallisuuden kehitystä. Mukana ovat yhtä lailla Kivi, Runeberg kuin tulenkantajat ja suomenruotsalainen modernismi.

Myös talonpoikaismoilijoiden ja työväenkirjailijoiden panosta on käsitelty. Teoksen pohjana on Laitisen 1967 ilmestynyt itsenäisyysajan kirjallisuuden historiikki ”Suomen kirjallisuus 1917-1967” kauttaaltaan tarkistettuna, laajennettuna ja osittain uudelleen kirjoitettuna. Kansanrunoutta koskevan osan on kirjoittanut fil. lis. **Satu Apo** ja luvun suomenruotsalaisesta kansanrunoudesta fil. maisteri **Gun Herranen**. Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen laitoksen tutkijat osoittivat

kiinnostuksensa ja tekivät huomautuksensa tekeillä olevaan teokseen.

Tämän laajan oppikirjan ja lähde teoksen Kai Laitinen kirjoitti raskaan yliopistolaisen opetustyön ohessa neljän kesän ja niitä seuranneiden alkusyksyn viikonloppujen aikana, ilman minkään rahaston tai Suomen Akatemian tukea. Esipuheessa Kalevalan päivänä 1980 Laitinen kertoo, kuinka kirja on syntynyt Unkarista tulleesta aloitteesta.

-Suomalainen laitos on tosin unkarilaista jonkin verran laajempi, hän mainitsee. -Kirjallisuutta käsittelevän osan alkupuolen on lukenut professori **Annamari Sarajas** ja Kalevalaa koskevat sivut kanslianeuvos ja Kalevalan tutkija **Väinö Kaukonen**, joka oli myös Kain hyvä henkilökohtainen ystävä.

Helsingin yliopiston kotimaisen kirjallisuuden professorina Kai Laitinen toimi vuosina 1986-1989. Kai Laitinen valitsi vuoden 1985 Finlandia-palkinnon saajan **Jörn Donnerin** ja 1993 palkitun **Bo Carpelanin**. Myös Kain oma julkaistu tuotanto on laaja ja on ilmestynyt monilla kie-

lillä. Kunnioitettavaa on hänen yhteytensä Unkarin ja Viron kirjallisuuteen ja kirjailijoihin.

Kai Laitinen on vaikuttanut monella taholla ja tasolla. Kirjallisuusmiehenä. Yliopistomiehenä. Hallinnon arjessa, taiteen juhlassa. Perspektiivien aukojana: maailmansuomalaisena. Hän vaimonsa **Irma Laitisen** kanssa on ollut ihmisten ihmisenä, jonka työpöytä ja koti on ollut avoin kohtaustapa. ”Ikkunat auki Eurooppaan” jäähyväisluentonsa 29. IX. 1989 hän antoi julkaistavaksi lyhennettynä *Helsingin Sanomissa*. Kunniajäsen: Savolainen osakunta, Kirjailijaliitto, Arvostelijain liitto, Juhani Ahon seura, Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Savossa syntynyt kirjallisuudentutkija

Muistelmateoksessa 2004 ”Pitkät vedet ja maailmanrannat” Kai Laitinen kuvaillee Vaajaniemen koulun aurinkoisia lapsuuskesiä Suonenjoen Iisvedellä. Lapsen maailma rajautui kodin lähipiiriin, rikastui ja muuntui vain vähitellen. Jauholahden rantaa kattoi tiheä kaislikko. Lapset viihtyivät rannassa tekemässä kaislaveneitä ja uittamassa pikkulaivoja. Kauneimpia olivat kesäaamut sodanedellisinä vuosina. Silloin sai lähteä isän kanssa varhain ongelle tai soutelemaan.

Nopea teollinen kehitys kuitenkin yllätti agraarisen maalaispitäjän. Vaajaniemen koulu, jossa hänen vanhempansa toimivat opettajina, oli alun perin suunniteltu tyypilliseksi maalaiskouluksi, jossa voi harjoittaa viljelyä ja pitää hiukan karjaa. Tieverkoston heikkous osoitti, että kulkuneuvoksi olisi tarvittu hevosta, jota ei kuitenkaan ollut. Sellaiset paikalleen vakiintuneet seikat kuin ulkokuoneet, uunilämmitys ja öljylamppuvalaistus vahvistivat, että koulusta oli ajateltu omavaraisen maalaistalon kaltaista, mutta se olikin pudonnut perinteisen, muuttumattomaksi käsitetyn ja uuden, ripeästi kehittyvän kaupallisteollisen yhteiskunnan väliin kuulumatta täysin kumpaankaan.

Kai Laitisen vanhemmat olivat lähtöisin maalaisoloista ja kuuluivat tavallaan ensimmäisen polven sivistyneistöön. Sil-

Suomen Maakuntakirjailijoiden järjestämässä tilaisuudessa Kiuruvedellä Laurin-päivillä elokuussa 1984 professori Kai Laitinen kertoi Lauri Leskisen osuudesta suomalaisessa näytelmäkirjallisuudessa. Laurin-päivät oli Savoa koskettava ja erityisen kiintoisa näytelmäkirjallisuutta edistävä juhlatilaisuus. Kai Laitisen oik. puolella kirjailija Matti Summanen ja vas. rva Sanni Leskinen. Mukana myös Aune Räsänen ja Aulikki Lindholm.

loisissa oloissa ”kansankynttilät” joutuivat monenmoisten haasteiden eteen. Heidän vastuulleen lankesi koko 1900-luvun alkupuolen ikäluokkien peruskoulutus. Sosiaalirakenteessa heidän yläpuolelleen sijoittuivat suhteellisen harvinaiset ylioppilaat, joita saatettiin heti kutsua ”maistereiksi” sekä akateemisen loppututkinnon suorittaneet, joita ei etenkään maaseudulla paljon näkynyt.

Kai oli iäkkäiden vanhempien ainoa lapsi. Äiti, **Aino Forsström**, v. 1906 nimenmuuton jälkeen **Airas** (1882-1969) avioitui K.W (Kaarlo t. Kalle William 1884-1956) Laitisen kanssa. Kain syntyessä äiti oli jo täyttänyt 42 vuotta ja isä 40 vuotta. He olivat tavanneet toisensa Sortavalan seminaarissa Kymölässä, jonka molemmat kävivät vuosina 1902-1906.

Kai ja Irma Laitinen ensimmäisen kerran vierailulla Hongistossa 3.8.1981. Kuva talon emännän Aune Räsäsen seurassa Hongiston pihalla.

Kai Laitinen ja Jarmo Räsäsen syntymäpäivävieraita Saksasta Bremen-havenista: vas. George Kordes oik. Anna, Kordes. Keskellä Anna Liimatainen Vuorisalon Hovista.

Sitä ennen kummallakin oli omat vaiheensa, jotka erosivat etenkin siksi, että äiti menetti oman äitinsä alle nelivuotiaana ja joutui mummonsä hoitoon. Isän äiti taas eli vuoteen 1912 ja talon nuorimmainen sai viettää koko lapsuutensa kotioloissa.

Äiditöntä, lapsuudessaan ruotsinkielistä tyttöä kuitenkin näyttää kannustaneen voimakas tiedon ja sivistyksen sekä itsenäistymisen halu. Hän kävi Länsi-Uudenmaan kansanopiston, Vesalan seminaarin valmistuskurssit ja Werkon esiseminaarin 1898-1902. Myös isän tie Sortavalan seminaariin kulki valmistuskursin kautta. Opin tielle ohjautumisessa isossa lapsisarjassa lieene ollut osuutensa Suonenjoen kansakoulun opettajalla. Tämä oli pitäjän aikakirjoissa legendaarisesti mainittu **Otto Aleksanteri Solmu**, kuntansa keskeinen luottamushenkilö. Hän oli Suuren lähetystön jäsenenä jättämässä Helsingin manifestin jälkeen Pietarissa historiallista vastalauseadressia keisarille 1899. Retki oli, kuten tiedetään, tulokseton, mutta ei syvemmästi ottaen kuitenkaan turha. Kunnioitettu esikuva ja ilmeinen kannustaja isän uralle oli lähellä: opettaja Solmu.

Suonenjoelta Kuopioon

Kai Laitisen lapsuudessa Vaajaniemen monet talot tulivat tutuiksi, joista Uudis-Korhola oli mieleen painuva kyläpaikka. Kaikkein jännittävin oli kuitenkin Vanha-Laitila. Se erosi jo ulkomuodoltaan muista

maalaistaloista. Sen pitkässä punaiseksi maalatussa päärakennuksessa oli keskelle rakennettu torni, johon pääsi kapeita ja jyrkkiä portaita myöten. Sieltä aukeni hieno näköala. Yläkertaa hallitsivat kesäisin lääketieteen professori **Taavetti Laitinen** (1866-1941) ja hänen puolisonsa taiteilija **Hilda Maria Flodin** (1877-1958). Laitila oli professorin vanha kotitalo.

Hilda Maria Flodin oli tunnettu graafikko ja kuvittanut mm. **Eero Salmelaisen** ”Suomen kansan satuja” -teoksen eräässä laitoksessa. Hän oli opiskellut grafiikkaa **Hugo Simbergin** ja kuvanveistoa Pariisissa Rodinin johdolla. Laitila sai keskenkasvuksen Kai-pojan silmissä myöhemmin taiteellisen merkkipaikan hohteen.

Iän karttuessa Kai pääsi äitinsä ja isänsä mukana Kuopiota, Hyvinkäätä ja Helsinkiä kauemmas. Nämä matkat sijoittuivat oppikoulun sekä yhteiskoulun aikaan ja avasivat näköaloja sotien edelliseen Suomeen. Yhtenä vetovoimaisena kohteena olivat rengasmatkat, joissa yhdistettiin juna- ja laivareittejä. Sisävesiliikennettä loma-aikoina tarjosivat retket, esimerkkinä ”Viikko Saimaalla.”

Myös kotimaata käsittelevä matkakirjallisuus elpyi sotien aattovuosina merkittävästi. Kaikki nämä ilmiöt liittyivät 1930-luvun lopun elintason nousuun. Koulun käynti Suonenjoen yhteiskoulussa Talvisota dramaattisella tavalla keskeytti.

Kai Laitinen Hongiston salissa talon isännän Jarmo Räsäsen syntymäpäivillä 8.7.2000 juhlapöydän ääressä.

1940 vuoden lopulla hänen luokkansa pojat lähes yhtenä joukkona liittyivät suojeluskuntaan. Pian iisvetiset saivat oman suojeluskunnan, joten harjoituksiin ei tarvinnut mennä kirkolle asti. Palveluaika ”Suomen raskaassa” alkoi tiistaina 9. maaliskuuta 1943. Tällöin hän sai hevoskyydin Tuomaalasta Suonenjoelle ja vähän jälkeen puolenyön siellä hän nousi Kuopiosta saapuneeseen junaan.

Puoliso Irma Jännevirralta

Sotien jälkeen Savosta löytyi myös oma elämäkumppani **Irma Kekäläinen**, kuopilaista sukua Jännevirralta. Irma ja Kai menivät kihloihin 14.3.1950 ja sittemmin heidät vihittiin avioliittoon. Vuonna 1951 aviopari teki Ranskan-matkan. Sen kokohodaksi muodostui Ve’zelayn romaaninen basilika, jonka lumoava vaaleus ja kaarien jäntevä nousu tekivät heihin suuren vaikutuksen. Irma-rouvan ansiosta he saivat tutustua myös Pariisin tavarataloihin, kangaskauppoihin ja muodin virtauksiin, taidekauppojakaan unohtamatta. Keski- ja Etelä-Euroopassa he saivat nähdä vanhat kulttuurimaat vasta sodasta toipuvina.

Yhteydet Savoan

Monissa yhteyksissä Kai Laitinen mainitaan savolaiseksi huumorimieheksi ja ennenkaikkea: periaatteen humanis-

tiksi. Hän vaimonsa Irman kanssa on toivottu juhluviera syntymäpäivillä ja monissa muissa perhejuhlissa. Kesäisin Aho-päivien luennoitsijana Iisalmessa Kai kävi monien vuosien ajan.

Laitiset hankkivat Jännevirran huvilan jälkeen, jossa yhteisasumisen vuodet loppuivat, kesäasunnon Nilsin-Siilinjärven Pajulahdesta, jonka paikan nimi on Petäjäharju. Se on ollut rakas paikka Laitisille. He kutsuivat paljon ystäviään vierailulle. Ja mekin Jarmon kanssa kävimme tässä vehmaassa paikassa usein joko matkaveneellä Kallaveden kautta tai autolla Siilinjärven kirkonkylän kautta. Samoin Laitiset vierailivat meidän talossamme Vehmersalmen Vuorisalon Hongistossa. He olivat meidän päivällisvieraitamme sekä isännän ja emännän syntymäpäivävieraita.

Usein saimme myös vastaanot-

Kai esittelee polttopuiden sahauspukia, jonka ääressä hän mukavasti rentoutuu kirjoittamisen ohessa.

Kai Laitinen esittelee Hongiston isäntä Jarmo Räsäselä "heinähua-siaa" jonka tehnyt jäniksille talvievääksi, Juhani Ahon kirjallisen esimerkin mukaisesti.

taa ulkomailta lähetettyjä matkakortteja. Kai oli joko kokousmatkalla tai Kalevala-luennoitsijana. Grönlannista saimme 12. 5. 1982 lähetetyn kortin, jossa hän kertoo terveiset "maailman äärestä, pohjoismaisesta kokouksesta". New Yorkista tuli tervehdys 14.5.1983.

"Parhaat terveiset isosta kaupungista. On korkeutta ja kokoa taloilla, kuin metsän katveessa kulkisi. Olen ollut Amerikassa kohta kaksi viikkoa. Huomenna paluu." Sloveniasta tuli kortti 11.9.1997, jossa hän oli Kalevalan käännöstä julkaisemassa. "Tämä on itsenäistynyt maa. Ei sotaa." Olen kaikki nämä kortit huolellisesti niputtanut ja säilytän rottinkiarkussa, jossa on paljon muistoja kirjallisilta vuosiltani.

Puhujana juhlaseminaarissa

Savon kielen seura järjesti 7.11. 2003 juhlaseminaarin Kuopion Maakuntasalissa. Seminaarin esiintyjät olivat Mirja Ryynänen, Osmo Pekonen, Kai Laitinen, Katriina Kajannes ja Lassi Nummi. Kai Laitinen kertoi tietävänsä omasta sukupolvestaan kaiken. "Tahtomme on edelleen parempi maailma" hän sanoi ja muisteli Jorma Korpelan aikoja vuodesta 1942 lähtien.

-Arkitodellisuus ja sisäinen ristiriita, siinä painolastia elämälle. Yksin ei kukaan kestä, pitää saada yhteys toisiin ihmisiin, hän sanoi vakuuttavasti.

Aune Räsänen, Vehmersalmi

Karppoojamummo

*Vanahana sitä on olemista,
kaekkee pittää keste!
Sitäkii viimestä nootajata
tulemasta estee!*

*Liäkärij antaa ohjeitaan:
rasvoo ee sua käätee.
Karppoojat tuas puolestaan
voep ohjeille nennee näättee.*

*Ku rasvoo syömällä laehtuuvat,
ja puttoo kolesteroolit,
nii luonnostaan paeneet laskoovat
ja tasottuuvat stoolit.*

*Jos leivän ja pullan kaappaan jättää
mut oekeeta voeta suosii,
ja kasviksia enempi suuhusa mättää,
voep katella jo uusii kuosii!*

*Vuan mitenkä se mummulta onnistuu
tuo ruokavalion muutos?
Lapsettiin sannoo että voepi tulla
vitamiiniin puutos!*

*Kohta on suonet tukossa,
tohtorj jo pelottelloo.
Suattaa kuolema korjata
tae muuten se haettoo elloo.*

*Mummu on ihan ihmeissään,
ketä tässä pittää nyt uskoo.
Kaekki ku oovat niin tohkeissaan
ja tieto vuan lissee tuskoo.*

*Taejanpa nyt kokkeilla sitä!
Kuulemma hyvältä maestuu,
punanen maeto ja luomuvoo.
Ja kala, ku voessa paestuu!*

*Ja mummu söe ku ennen muinoin,
evväestä naatiskeli.
virkisty ja pirteenä liikku,
ee haetannu huono keli.*

*Tulj sitte aeka käävä kokkeissa,
kahtoo kolesteroolit.
Tyttö pisti neulan kyynärtaepeeseen,
toenen laski millimoolit.*

*Ja katoppa nyt, ihmettä tuota:
(kukkaan ee näehin tuloksiin luota)
mummulla ku lukemat on niinku pittää,
tarvii ei statiinija, liäkettä mittää!*

ANJA KUIVALAINEN

Lappalaisten alkujuurilla

Matka sukujen alkujuurille ja muinaisen geeniperimän jäljille on saanut sukuseura Suomen Lappalaiset ry:n liikkeelle. Sukuseura innostui tutkimaan kaukaisten esi-isien reittejä.

Geeniperintömme katsotaan siirtyneen Afrikasta pisintä reittiä Kiinan ja Siperian pohjoisosien kautta ja yllättävästi jonnekin tänne Suur-Saimaan piiriin.

Sukuseura näyttää olevan näissä hankkeissa hyvissä ajoin liikkeellä, kaiketi ensimmäisiä tällä asialla.

Sukuseuran perustamisvaiheista

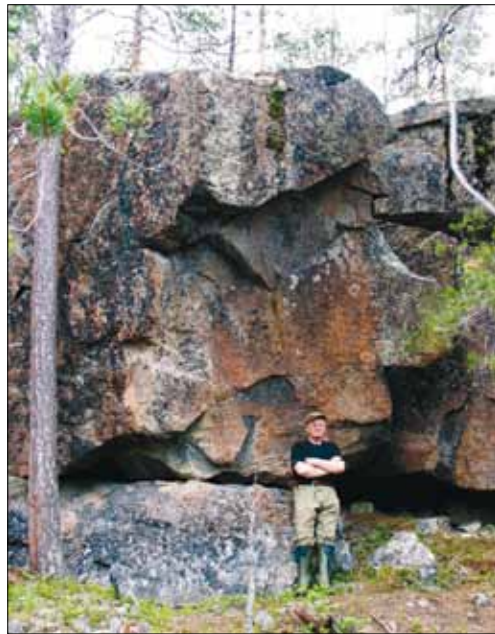
Sukuseurojen työ nähdään olemukseltaan kotiseututyöyönä. Lappalaisten sukuseura perustettiin Varpaisjärvellä v. 1994 paikallisena seurana. Tällöin syntyi sukuseura Varpaisjärven Lappalaiset ry.

Seura julkaisi 1980-luvulla kaksi Varpaisjärven Lappalaisista kertovaa sukukirjaa. Myöhemmin julkaistiin sukukirjoja Iisalmen Haapajärven Lappalaisista: Juhani L.: Pohjois-Savon Lappalaisia ja Reittu Lappalaisen suku Myös Aapeli L:n sukukirja lappalaisista Lappalaisiin.

Sukuselvityksiä on sittemmin tehty myös Varkauden, Leppävirran, Lapinlahden ja Iisalmen sukuhaaroista. Tutkittavaa löytyy myös mm. Liperin, Lieksan, Pielaveden, Kiteen, Mäntyharjun-Ristiinan, Rantasalmen ja Hauklapin sukuhaaroista. Työtä siis piisaa.

Alkujuuret 1500-luvulla

Seura alkoi tutkia Ylä-Savon Lappalaisten alkujuuria 1500-luvulta. Tuolloin Kuopion Väinölänniemellä asunut Olli Heikinpoika Lappalainen joutui v. 1552 luovut-

Aapeli Lappalainen (kuvassa) on toiminut mm. prof. Juha Pentikäisen erämaapoppaana muinaisten asumajälkien etsimisessä. Hän kommentoi oheista lähettämäänsä kuvaa huumorilla: "Sannassa sanotaan: '- - ja Jumalan kuvaksi Hän hänet loi'.

Varkauden Lapinmäki on ikivanha Lappalaisten asuinpaikka. Sinne pystytettiin muistokivi laattoineen v. 2003.

tamaan Kuopionlahdella olleet tiluksensa ja Kuopionniemen (nyk. Väinölänniemen) seurakunnalle, Tavisalmen pitäjän pappilan maiksi. Vastineeksi hän tästä kaupasta sai laajan maa-alueen nykyiseltä Ylä-Savon alueelta ja muutti asumaan nyk. Iisalmen Ruotaanlahteen.

Olli Heikinpojan ja 1500-luvun muistoksi avattiin sitten v. 2001 Kuopionlahden Rantakatu Lappalaisen kaduksi. Tuolloin seura muuttui valtakunnalliseksi ja syntyi sukuseura Suomen Lappalaiset ry.

Katse muinaisuuteen

Varkaudessa v. 2006 pidetyssä suvun seminaarissa ohjelmassa oli Saimaan järviolueen jääkauden jälkeinen geologinen historia järvi- ja maavaiheineen. Tämä tarkoittaa viimeisten 11 000 vuoden historiaa alueella maiseman muutoksineen.

Vanhimmat asuinpaikat täällä ovat n. 10 500 vuoden takaa. Asujat maalasivat viestejään paasien kylkiin ja kalliopintoihin. Syntyi kysymys, löytyisikö näistä ihmisistä meidän Lappalaisten nimenkantajien juuria.

Tuossa seminaarissa tätä aihetta lähestyttiin uskontotieteen puolelta. Esitelmöitsijä professori **Juha Pentikäisen** mukaan he olivat järvilappalaisia, toistaiseksi pienellä etukirjaimella kirjoitettuna.

Seminaarissa tuli esiin USA:ssa kehitetty DNA-analyysi, joka antaa mahdollisuuden tutkia ihmisen geeniperimää jopa n. 10 000 vuoden taakse. Idea sai jatkoa v. 2010, jolloin päätettiin tarttua tähän mahdollisuuteen. Käynnistyi hanke, jossa pyritään kartoittamaan tuota muinaista geeniperimää. USA:han on jo lähetetty sylkinäytteitä siellä tehtävää analyysiä varten.

Se että ihmisen sylki saattaa sisältää viestin ja yhteyden 10 000 vuoden takaiseen ihmisrotuun, tuntuu uskomattomalta. Tulokset tulevat siksi olemaan vähintään mielenkiintoisia.

Seura on pystyttänyt muistomerkkejä suvun vanhoille asuinpaikoille mm. Varpaisjärven Mantinmäkeen, Varkauden

Lapinmäkeen sekä Kiuruveden Hingunniemeen. Myös Kiuruveden kaupungin taajaman rannassa on suvun merkkikilön muistokivi.

Aapeli Lappalainen Kiuruvedeltä on tutkaillut lappalaisalkuperää myös saamelaisnäkökulmasta. Liitän tähän otteen hänen kirjoituksestaan, jossa hän tarkastelee mm. Samuli Paulaharjun tutkimuksia:

"Samuli Paulaharju kertoo Suomen lapin ja Norjan jäämeren-lapin, Ruijan ja Kuolanniemimaan alkuperäisasukkaista, saamelaisista ja koltista = lappalaisista.

Näiden ihmisten tavoista, uskomuksista, juhlaperinteistä ja mm. lasten leikeistä löytyy yhtymäkohtia, jotka väistämättä panevat miettimään yhteistä alkuperää. Tavat ovat säilyneet vaikka kieli on hävinnyt ja muuttunut moneen kertaan.

Mitä linjaa nämä tavat ovat kulkeneet? Näitä polkuja uudet tutkimusmenetelmät pystyvät jäljittämään entistä paremmin."

"Olikohan Heikin ja myös Olli Heikinpojan^{x)} aneissa mainitut paikat alunperin eräsijoja? Molemmat olivat niin sanottuja metsälappalaisia. Varsinkin tässä Heikin aneissa se näyttää tulevan hyvin ilmi.

Heikin siirtyminen Lestijärven erämaihin kertoo, että hän ei sopeutunut kaskenpolttoon, vaan siirtyi muualta tulleiden kaskenpolttajien tieltä jatkamaan entistä ammattiaan. Eräs Heikki Lappalainen on maksanut Kivijärven Saukon-saarella sijainneesta eräsijasta 1/6 veron.

Olli Heikinpoika sen sijaan sai anekin, joka muodostaa suuren yhtenäisen alueen ja hän jäi aloilleen ja mukautui muualta tulleiden tavoin maanviljelyksen toimeen tulonsa turvaksi. Hänethän mainitaan Varpaisjärvelläkin. Siellä päinhän on korkeita, kivettämiä, kaskenpolttoon soveltuvia multavia mäkiä."

^{x)} = Tässä mainitun Olli Heikinpojan sukulinjoista on esitetty poikkeavia tulkintoja, oleellista tässä on kuitenkin, että kyseessä on historian henkilö, jota yhdistää sama sukunimi.

Jukka Lappalainen

Kaekkee se sanotuttaa

Kokosi: Marja-Riitta Saastamoinen

Saksittuja olen kerännyt Aakustiin13:ttä vuotta. Vuosien kuluessa ne kevenivät mieluummin lyhyiksi kieleen, kaikkiin murteisiin ja ennen kaikkea savolaisuuteen liittyviksi osuviksi teksteiksi. Aluksi tuli kerättyä maakunnan lehdistäkin. Siitä luovuttiin myöhemmin järkevästi; suuri osa lukijoista luki mm. Savon Sanomia.

Muutettuani Pirkanmaalle v. 2008 mukaan tuli mm. Aamulehti, jossa toimittaja **Matti Pitko** on ollut erikoisen antoisa savolaisten letkautuksissaan. Alla olevassa kooste yli 12 vuodelta niitä osuvimpia.

MRS

Köyhä kansa on joutunut syömään nälkäänsä akanaistakin puuroa tai leipää. Muistona kovista ajoista on mikkeliäinen sananparsa: "Irvistellöö ku Purum Mikko akanaleipee syyyvessä."

(Katariina Rouvala, HS:n kieli-ikkuna 25.4.2000)

Mikä eurolle nimeksi?

Laittakaa tulemaan sähköpostilla hyviä ehdotuksia tänne. Mutta ei kiitos enää mitään eoronkutjakkeita tai muita umpisavolaisia viännöksiä, eihän niitä kestä kukaan.

(Seppo Roth, Savon Sanomat 8.1.2002)

"Päivä riittää, linnut laulaa, metsä haisee ja tiet ovat sonnalle. Terveisiä Savonmualta."

(Pääministeri Paavo Lipponen vappuna, SS 4.5.2002)

"Iisalmi ei ole minusta oikein mikään paikka. En kai minä sitä voi kieltääkään, että olen savolainen, mutta kyllä se hirveästi hävettää."

(Miina Äkkijyrkkä, Anna nro 10/5.3.2002)

Kuinka monella kielellä osaat noitua, kun harjoituksissa jokin menee pieleen?

-Parhaiten savon kielellä.

(Oopperalaulaja Jorma Hynninen NYT-liitteessä 27/5.7.2002)

-Kyllä minä puhuva vukluutan savvoo olimpa Hesassa ratikassa tai kunnanhallituksen kokouksessa. Suattaispa siinä immeisten nuama venähtee, jos yrittäisin änkyttää kirjakielellä. Jos piäkaapunnissa en tule savolla ymmärretyks, onhan se pakon eestä kiännettävä asja suomeksi.

(Suomen ensimmäinen murremestari Anneli Valta-Lisitsin, SS sunnuntaisuomalainen 17.11.2002)

Saako naapurin tontille rakentaa, kysyi kuulemma nimimerkki Epätietoinen Pohjois-Savosta YLEn suosituksessa Maamiehen tietolaarissa. Totta tai ei.

(Aamulehti 5.4.2003)

-Olen selvinnyt kolme kertaa tarkastajan kynsistä puhumalla. Kerran savolaismurteella ja kaksi kertaa puolan kielellä.

(City, Hki 09/2003 – Miten matkustetaan raitiovaunussa pummilla.)

Kun joku sanoo "savolainen", jostain syystä keneenkään mieleen ei nouse **Karita Tuomola**, vaan hampaaton lippalakinen äijä, jolta ei saa selvää vastausta mihinkään.

(Matti Apunen Aamulehdessä, I-L 8.7.2003)

Savolaisen puhuessa vastuu siirtyy kuulijalle. **Lipponen** kasvoi ja kävi koulua Kuopiossa, mutta se ei näytä häntä pilanneen.

(Kirjailija Arvo Salo Satakunnan Kansassa, IS 15.7.2003)

Minulta meni 30 vuotta tajuta, että kyse on savolaisuudesta eikä puujalkavitseistä. Olisin ymmärtänyt sen aikaisemmin, jos mieheni puhuisi savon murretta.

(Kirjailija Raija Oranen perheriidoistaan savolaislähtöisen mieheskanssa.

I-L 2.3.2004)

Markku Pölösen pohjoiskarjalainen murre ei kokonaan ruostu pääkaupunkiseudulla. Näytelauseena hän heittää tämän: "Koitoooten piättee, piättäkö työ piärynäjiätellöö kuapin piällä tai missee työ piättä."

(Anna nro 8/24.2.2005)

Hannu Lintu ei ole outo vieras Kuopiossa. Yhteistyö savolaisten kanssa ei sekään tuota suuria ongelmia.

-Huumorintajussa on kyllä välillä ymmärtämistä ja kestämistä. Joistain heitoista tuli aluksi sellainen olo, että pitäisikö tässä nauraa vai suuttua.

(Viikko-Savo 15.6.2005)

Kun kus män piähän Ponsen 35-vuotistaipaleen juontaja **Keijo Leppänen** kertoi lukeneensa, että **Einari Vidgren** oli joskus määritellyt pahimman uhkan, joka voi tulla eteen. "Kyllä pahin uhka on se, että kus männee piähän", Einari vahvisti "Meni se vähän minullakin, mutta muilla enemmän."

Juhlakansa hörähti tietäväisenä.

(HS 4.9.2005)

"Eekä se varmaan Unjversaalilta oeskaa sopimus irronna jos möläkeheltäs kirjakielellä."

(Verjnuarmu albumistaan, SS 5.1.2006)

Eräässä savolaisessa kunnassa kyseltiin luottamusmiehiltä kunnan kuolleisuustilastoja. "Sottiin jälkeeseen tilanne on ollu vakio", sanoi eräs vanha kunnallismies, "pitäjässä on ollu yks kuolemantappaas per henkilö".

(Lasse Lehtinen, Ilta-Sanomat 30.9.2006)

Savolaisuudesta on sanottu, että sitä ei voi määritellä geneettisesti tai maantieteellisesti vaan se on mielentila.

(I-S 11.11.2006)

Eukot kantoon. Mitähän ne keksivät seuraavaksi?

-Eukonheiton.

-Millä?

(Toinen mies, HS 7.7.2008)

Lainasanat. "Minua risoo, kun naapurin tuhti rouva ripustaa alkkarinsa narulle takapuoli minuun päin. Tuulessa näyttää, että ne pyllistää."

(Nimimerkki Kualeppi Itä.-Savo-lehti)

Kirposi kädestä kapula, loppui känni ja krapula. Vaiennut on ääni rummun, ukki kutjottaa nyt alla kummun. Teksti ukin oma.

(Kuolinilmoitusvärssy Keski-suomalaisessa 13.7.2008)

Muoti: Kesäajan mukana voi aloittaa vilkkaan kesäkauden, mutta kesäsavolaista kannattaa varoa. Kesäsavolaisesta ei pääse syksyllä millään eroon.

(Matti Pitko, AL 1.4.2009)

Kalakukkoon ei kukaan ole koskaan kuollut, mutta härkäjuoksuun monta.

(SK 24.7.2009)

Paavo Lipponen paljastaa Muistelmat I -kirjassaan, että nuorena Kuopiossa elämäntapana oli lorvailu ja huulenheitto. Eipä maailma Savossa ole moisesta muuttunut 50 vuoteen.

(Matti Pitko, AL 26.10.2009)

Savolaiset eivät palkanneet **Seppo Kääriäistä** Iisalmen Osuuspankkiin. Nuorukainen päätti kostaa yhteiskunnalle ja ryhtyi poliitikoksi.

(Matti Pitko, AL 17.10.2009)

Terveys: Aprillipäivästä alkaen Suomessa saa myydä vain itsestään sammuvia savukkeita. Myös Alkoon on tulossa Savon viinaa, jossa vastuu siirtyy juojalle, ja asiakas sammuu itsestään.

(Matti Pitko, AL 31.3.2010)

Viikon vitsaukset: Myrsky. Ukkonen ja tuuli tekivät yhdessä sen, mihin mikään inhimillinen ei pysty: Sai savolaisen vai-

kenemaan. Myrsky teki Itä-Suomessa niin hirveää jälkeä, ettei sellaista saa aikaan edes pääkaupunkiseudulta tullut kesämök-kiläinen.

(AL, SU Asiat 1.8.2010)

Jälleen on koittamassa aika, jolloin ihmiset ja kulttuuri valuvat pääkaupunkiseudulta kauas maakuntiin. Joku kihniö ja kuopio teutaroi taiteessa ja järjestää omat festivaalinsa.

(Kuiskaaja, HS 29.5.2010)

Helsingin Sanomien gallupin mukaan perussuomalaisten ja kokoomuksen kannatus on noussut. Puntaritoimituksen mielipidetiedustelun perusteella nousussa ovat myös muurahaispesässä istuminen, itseruoskinta ja tulikuumassa saunassa istuminen.

(AL SU asiat 12.9.2010)

Hanna Hyvärinen, 30. Olen juuriltani savolainen, muuten ihan normaali ihminen.

(AL:n toimittajat esittäytyivät 12.10.2010)

Suomen Pankin johtajaa **Sinikka Saloa** on kiusattu työpaikalla. Jos se on totta, **Erkki Liikanen** olisi ainoa savolainen maailmassa, joka on uskaltanut kiusata eteläpohjalaista naista.

(Matti Pitko, AL 25.10.2010)

Lopuksi huumoria ja savon kielen alkeita. **Lipponen** oli kaverinsa kanssa kalassa Kallaveellä. Kaveri souti, Puavo pit perree. Tultiin verkoille ja kaveri kysyi:

-Huopoonko vai souvan?

Puavo vastasi: Souvot.

(Matti Pitko, AL 19.2.2011)

Antakee voemoo presidentti pelliin

”Antakee voemoo” on **Kääriäisen** sanonta. Sitä tarvitaan. Presidentinvaalien ensimmäiseen kierrokseen on tänään tasan kahdeksan kuukautta.

(Martta Nieminen, HS 22.5.2011)

Savolainen, silti ihminen. Hänestä

on tehty laulukin jo 14 vuotta sitten. Siinä **Jope Ruonansuu** riimitti, että ”**Lasse Lehtinen** on viisikymppinen; savolainen, mutta silti ihminen.”

(Matti Mörttinen, AL 24.5.2011)

Tästä puhutaan. Poliisi jäljitti Kuopiossa kanin asussa crossipyörällä kaahaneen miehen. Kyseessä oli savolainen citykani.

(Matti Pitko, AL 28.2.2011)

Pelkkää metsää ja järviä ja tunkeilevia uteliaita ihmisiä, jotka eivät osaa olla hiljaa kuin syödessään.

(Sirkka-Liisa Hakala, Satakunnan Kansan/AL 2.6.2011)

Keskiviikosta sunnuntaihin (7.9.-11.9.2011) on tilaisuus nauraa Helsinki Comedy Festivalilla. Tutkimuksen mukaan kunnon röhönauru rentouttaa verisuonia. Siinä yksi hyvä syy lisää mennä mukaan.

(HS 5.9.2011)

Keihäsjätti **Antti Ruuskanen** sai apua ylhäältä. Toinen Pielaveden poika, ortodoksinen arkipiispa **Leo** oivalsi, miksei Ruuskanen pärjää urheilujohtajien kanssa: Hän puhuu savoa.

(Olli Helen, AL 26.9.2011)

”Toistaiseksi älyttömin idea on ehkä kuitenkin ollut ehdotus osallistumisesta Euroviisuihin. Suhtauduin ideaan samalla vakavuudella kuin siihen että lähtisin kristillisdemokraattien eduskuntavaaliehdokkaaksi Savon vaalipiiristä.”

(Munamies Riku Nieminen, HS 15.10.2011)

Turkuun halutaan ruotsinkielistä lääkärikoulutusta, ja myös Turun murteella annetusta opetuksesta on ollut puhetta.

(HS NYT-liite 39/2011)

Tätäkään Jukka Virtasen kertomaa juttua ei saa julkaista ilman porttikieltoa Savoan: Pohtivat Kuopion torilla, kuinka

kaukana on Afrikka.

-Ei Afrikka kaakana voe olla. Yks nekeri on töissä Savon Sellulla ja se kulukoo sinne polokupyörällä.

(Matti Pitko, AL 24.9.2011)

Kaksi savolaisveljestä kävi sorsajahdissa. Vanhempi veli kertoi reissusta vaatimattomasti.

-Veljpoejjan kanssa käätiin sorsametällä. Kolome suatiin yhteensä. En kehtoo sannoo kumpi sae kaks, mutta veljpeoka sae yhen.

(AL Moro-liite 21.7.2011)

Otetaan toinen kierros.

Mitä tarkoittaa **Niinistön** vaalijulisteesa se ”Presidentti on työ”?

-Eikös ”työ” ole teittittelyä savoksi?

-Mainostoimistolla ei näytä olevan hajuakaan itämurteista.

-Olisi pitänyt kysyä **Lipposelta**.

-Kysyttiin.

-Mitä hän sanoi?

-Böö.

(Toinen mies, HS 8.1.2012)

Kerrankin oikeustalossa ilman syytettä, lausahti kuvanveistäjä teoksen julkistamistilaisuudessa.

(Taidehistorian dosentti Virpi Harju Miina Äkkijyrkästä Lakimies-uutisissa, lainaus AL:ssä 12.12.2011)

Mäkihypystä kuuluu myönteistakin. Podiumilla kuulee taas suomensukuista kieltä, sillä Kuopiossa harjoitellut Japanin **Taku Takeuchi** viäntää savvoo.

(Olli Helen, AL 9.1.2012)

Viikon urahdus Johan tässä on tunnutkin vaalikeskusteluja kuunnellussa, että Suomen turvattu ja hyvä tulevaisuus on kuin savolainen urakka: aloittamista vaille valmis.

(Kari Huoviala, AL 4.2.2012)

Urpaania lava-ammuntaa Murre lensi mäkeen, keikoilla mukana kulkenut tonkka toiseen mäkeen. Näin **Ulla Ta-**

panisesta tuli urpaani.

On etnisiä ravintoloita, joita jotkut sanovat entisiksi ravintoloiksi.

-Kyltissä luki: suomalaisia ruokina. En uskaltanut mennä, mikä lie savolaisukon ne on uuniin torpannu!

(Ulla Tapaninen Mäntässä, KMV-lehti 9.2.2012)

Luojaalle kiitos siitä, että Kuopion uusi piispa **Jari Jolkkonen** tuntee **Martti Lutherin** perinpohjin. Hän paljasti, että Lutherin mielestä tuoppi olutta on paikallaan alakulon kukistamiseksi ja perkeleen pilkkaamiseksi.

(Olli Helen, AL 5.3.2012)

Kun **Pekka Puskan** vaalitulaisuudessa Pohjois-Karjalan perukoilla joskus 1990-luvulla tuli yleisökysymysten vuoro, huivipäinen mummo pomppasi oitis pystyyn ja kysyi: ”Mikähän se on, kun aina piähän koskoo?”

Siinä se nähtiin: terveystohtori on terveystohtori vaikka voissa paistaisi.

(AL 5.3.2012)

Ja sitten aistien maailmaan.

Seppo Kääriäinen sanoi radiossa, että hän ei uskonut silmiään kultuaan **Mari Kiviniemen** luopumisesta.

Olenkin epäillyt, että Kääriäisen aistit ovat vaihtaneet paikkaa. Iso Vihree näkee korvillaan ja kuulee silmillään. On se niin sutki mies. Kääriäisen pitääkin *Savon Sanomia* oikean korvansa päällä.

(Matti Pitko, AL 7.4.2012)

Kuulin hauskan jutun Kuopiosta. Kauppahalliin kuuluva Kalahalli puretaan ja tilalle rakennetaan lasinen lisäsiipi. Sen nimeksi tulee Kalakukkenheimi.

(Matti Pitko, AL 25.2.2012)

Humalainen nukkuu Alkon eres.

Kauppahan sisälle käveli Jermu, joka tokaasi myyjälle:

-Teirän ulukomainoksenne on kaatunu.

(VETERANFORS, AL Moro 19.4.2012)

Murteen mestareita

Savon murremestaruuskilpailu
Savon kielen seura r.y.

2001. -
2002 Annikki Koponen
2003 Risto Lappalainen
2004 Sirkka Väättäinen
2005 Anneli Valta-Lisitsin
2006 Maija-Liisa Korhonen
2007 Leena Tolppanen
2008 Kalevi Puronheimo
2009 Jouko Kröger
2010 Marjatta Miettinen
2011 Irja Turunen

2012 Jari Känninen

Murre SM-joukkuekilpailu

2001. -
2002. 3. Savo Hauho
2003. 2. Savo Isokyrö
2004. 1. Satakunta Merikarvia
2005. 1. Kainuu Suomussalmi
2007. 1. Savo Kuopio
2009. 1. Rauma Kuortane
2011. 1. Savo Rauma

Savon murremestaruuskilpailun kärki
v. 2010. Vas Marjatta Miettinen, Eeva
Huotari ja Pentti Ihalainen.

Murre SM-kilpailu
Suomen Heimot ry.

2001. 1. Anneli Valta-Lisitsin Savonlinna
2002. 1. Annikki Koponen Hauho
2003. 3. Risto Lappalainen Isokyrö
2004. 4. Sirkka Väättäinen Merikarvia
2005. 5. Maija-Liisa Korhonen Suomussalmi
2006. ---
2007. 1. Maija-Liisa Korhonen Kuopio
2008. ---
2009. 3. Jouko Kröger Kuortane
2010. ---
2011. Kunniainnointi, Marjatta Miettinen
Rauma
2012. ---

Risto Lappalainen Savon murremestari v.
2003, monitaitoinen murretorin juontaja.

Savon joukkue
SM-kilpailussa
Isossakyrössä
5.7.2003. Vas
Aapeli Rum-
mukainen,
Riitta Ris-
sanen, Risto
Lappalainen
(3.sija), Liisa
Korkalainen ja
Aune Timonen.

Murteen puhumisessa heimojen ja Suomen mestaruuksia

Vuosituhanen vaihteessa alkaneen murrebuumin hauskimpia ilmenemismuotoja ovat vanhemman väen Idols-kisat eli murrekilpailut. Vanhempaa ikäpolvea maakunnallisten ja heimojen kilpailujen osanottajat ja kuulijat ovat tähän saakka olleetkin, mutta viime aikoina kisoihin on ilmaantunut osanottajia ikähaitarin toisesta päästä, ja he ovat menestyneet hyvin. Porin ja Pohjanmaan murretta päästelevät nuoret osanottajat nappasivat 2011 SM-kisassa Raumalla kakkos- ja kolmossijat. Savossa tuoreimmaksi murremestariksi 2012 viänti nelikymppinen **Jari Känninen**.

Onko nettisukupolvi löytämässä oman murteen ilmaisuvoiman englannin rinnalle? Onko tämä tulosta nykykoulun entistä sallivammasta äidinkielen opetuksesta? Eroa ikäpolvien murrepuheessa on muutakin kuin sanoissa.

Nuoremmat puhuvat murretta sipistelemällä, vanhempi polvi puhua lottuutta, kuvailee savon murteessa kuulemaansa eroa itsekin murremestari Risto Lappalainen. Mutta onhan se samalla todistus siitä, että murre elää ajan ja puhujien mu-

Jari Känninen, Savon murremestari 2012.

kana.

Valtakunnallisen murteella puhumisen SM-kilpailun järjestää Suomen heimot ry. kahden vuoden välein. Ensimmäinen kilpailu käytiin 16-17.6. 2001 Savonlin-

Anneli Valta-Lisitsin ja Kalevi Puroheimo, mestareita molemmat, kehittelevät juonta Heinäahon näytelmäpiirin sketsissä. Näytelmäpiiri on ollut vakioesiintyjä Kuopion murretoireilla useiden vuosien ajan. Kuva vuodelta 2010 satamatorilla.

Merikarvialla 3.7.2004 Murre SM-kilpailun yleisöjoukkoa. Toisessa penkkirivissä tuomariston jäseniä mm. professori Kalevi Wiik ja kirjailija Arvo Salo.

nassa samanaikaisesti järjestettyjen XX Savon kulttuuripäivien ja paikallisen Kuha häntä-tapahtuman yhteydessä. Aloitut tuli niin äkkiä, ettei maakunnallisia mestaruuskilpailuja ehditty pitää. Savolaisedustajiksi löytyivät **Anneli Valta-Lisitsin** Lapinlahdelta ja Ristiinasta kotoisin oleva **Hellevi Piisinen** ja hyviä olivatkin. (Kts. kuva kilpailijoista sivulla 36).

Karjankutsujana mestaruuden hankineesta Anneli Valta-Lisitsinistä leivottiin ensimmäinen murteella puhumisen Suomen mestari, Jyväskylässä opettajana työskentelevä Piisinen sijoittui hopealle.

Kaksivaiheisessa kilpailussa osanottajat kehuivat ensin omaa kotiseutuaan ja sen jälkeen puhuivat toiset kolme minuuttia vapaavalintaisesta aiheesta. Kolmantena osiona oli maaherra **Pirjo Ala-Kapteen** puheenjohtajana toteutettu haastattelu. Hiukan mukailtuna säännöt ovat säilyneet SM-kilpailujen historian ajan ja niitä noudatetaan myös maakunnallisissa mestaruuskilpailuissa.

Anneli Valta-Lisitsinin sanavalmius ja vapautunut esiintyminen upposi miespuolisiin katsojiin, joista eräs totesi: ”Tuo se oes lupsakka peli kotona!”

Seuraavana vuonna 2002 ehdittiin SM-kisaan valmistautua, ja Savon ensimmäiseksi murremestariksi valittiin

Murrekisa Hauholla v. 2002 toi **Annikki Koposelle Suomen mestaruuden**. Kuvasa ministeri **Johannes Koskinen** jakaa palkintoja. Kuva oikealla.

Kuopiossa **Annikki Koponen**. Hyvä valinta hänkin, Hauholla pidetyssä kilpailussa tuli SM-titteli. Valinta oli varmaan oikeudenmukainen, sillä tuomariston puheenjohtajana oli oikeusministeri **Johannes Koskinen**. Hauhon kilpailu käytiin Niskavuori-päivien yhteydessä.

Savolaisnaisten puhehegemonian katkaisi 2003 **Risto Lappalainen**. Sotamies-hevosmieshuumori puri paremmin savolaisiin kuin Isokyrön SM-kilpailussa. Joukkuesijoituksissa savolaisten tasainen osaaminen on aina tuottanut tulosta, Isokrössä toisen sijan.

Maija-Liisa Korhonen, Suomen murremestari vuodelta 2007 esiintyi murretorilla Kuopion kauppatorilla.

Savon murremestari 2004 **Sirkka Väättäinen**.

Unkarilainen naiskuoro Intervox ja Pielaveden Keiteleen kansalaisopiston naiskuoro murretorilla 2011.

SM-murrekilpailujen luonteeseen kuuluu kotiinpäin vetämisen mahdollisuus. Se toteutuu hienovaraisesti esimerkiksi valitsemalla tuomaristoon ainoastaan tai etupäässä oman murrealueen edustajia. Oma tuttu murre kun aina kuuluu parhaimmalta. Niinpä Savon kielen seuran sihteeri vakuutti kuulleen satunkuntalaisten toiveesta etteivät ainakaan savolaiset voittaisi. Savoon oli tullut peräkkäin monta kärkisijaa. Joukkuekilpailun voitto silti savolaisille heltisi.

Seuraavat murre SM-kilpailut Iisalmessa ensi vuonna

Kuopiossa pidettyjen SM-kilpailujen tuomaristoon 2007 kutsuttiin puolueet-

Seuran varapuheenjohtaja Pekka Roppo-
sella on oma kotimuseo.

Irja Turunen,
Savon murre-
mestari v.
2011.

Iisalamen
Ieva Heinä-
ahon näytel-
mäpiiristä
kahvittaa
murretorin
kuulijoita v.
2008.

Jouko
Kröger,
Savon
murre-
mestari
2009.

tomuuden turvaamiseksi edustajat Joensuusta, Kainuusta ja kielitoimistosta. Siitä huolimatta – tai ehkä sen vuoksi – kotikisat olivat kotijoukkueen riemuvoitto.

Henkilökohtaisen kilpailun voitti Maikki **Marja-Liisa Korhonen** ja joukkue-

voittokin jäi Savoon. Savolaiset murremestarit voi nähdä esiintymässä yhdessä Heinäahon näytelmäpiirissä, johon kuuluu kolme murremestaria, nimittäin Anneli Valta-Lisitsin, **Kalevi Puronheimo** ja Marja-Liisa Korhonen. Jouko Kröger, 2009 mestari Sorsakoskelta, tanssua edustusporukassa.

Marjatta Miettinen, Savon mestari 2010 on harrastajanäyttelijä ja kulttuurin monitoimi-ihminen Iisalmessa. Häntä ja vuoden 2011 murremestaria **Irja Turusta** yhdistää syntymäpaikka Pörsänmäki. Kuopiossa asuva Irja Turunen julkaisi runokirjan *Savonmuuan iltatähti* ja uusia runoja syntyy.

Sopivasti seuraava murre SM-kilpailu käydään Iisalmessa 26-28.6.2013.

Eila Ollikainen

Aapeli Rummukainen,
savolainen kuplettimestari
viihdyttää kirtaroineen.

Murretoritapahtuman esittelyleh-
tinen vuodelta 2001.

Savon murremes-
tariuskilpailun
tuomaristo
Korttelimuseossa
23.3.2002. Vas.
Pekka Ropponen,
Anna-Liisa Hap-
ponen, Tuulikki
Karhunen, Unto
Eskelinen ja Olli
Rytönen.

Runorämpsä Happoskalle

Tupa tässä on täönnä nyt Happoskoo
tuata aetoo niät Anna-Liisoo
jota jos vaekka mitennii mittaeloo
niin mieltä ja kieltäe piisoo.
Lie Liisalle pienenä jo penskana
tämä totena pantu mekkoon
että "jos mitä tiet, osasj ijarra
siitä kortena yhteiskekkoon."

Siitä pittäempä lie suana Luojakii
tuata Liisoosa toppuutella
että "eläpäs nyt hötkyile aalavarii
vuan koetapas kohtuuvella
ihan koomin kunj huvikses huppaella
ja välliin henkees jo vettee
niin nohevammin voet tuasj tuttierata
elonpolokujas taakse ja ettee."

Tämä elämisen-reistaaksen riehakka
Anna-Liisan loe sitä tarmoo
että hoksoo se oekeessa patteessa
näähä mikä on missäe varmoo
ja haestoo jo eiltäkättäe sen
miten aatokset kylväessä kiäntää
ja mitenkä tavallinen immeininen
niille virotellen suutas viäntää.

On Happoska tua – jos sannoo suan –
Tuusniemelle täästehopakkaas
jota syvälle juurisa siittoo tuan
kotjseovun rikkaas ja rakkaas.
Sen hengessä hieveessä puurtaessaan
ollu Liisalla on, mitä jakkoo
ja se työsä nyt työntää ja tuloksijaan
ite vaekka vuan syöp ja makkoo.

Ja niättäkö kun itse Halonennii
tätä Liisoomu jo titulieroo
kun neuvvoksen arvonimelläkii
näille puhheile pontta nyt hieroo.
Ja senpä takija tuoreeltaan
tämä rahavas nyt kiittää Liisoo
ja ilohtoo onnitellessaan
että Emännässä puhtia piisoo!

UNTO ESKELINEN

(Kotiseutuneuvos
Anna-Liisa Happoselle
Tuusniemellä 9.10.2011.)

Taiteilija Jenni Linnove Siilinjärveltä muotoili Savon
Uatran.

Jäsenistä ja jäsenmaksuista

Ansio eikä erreys

Vuosikymmenien mittaan seuran jäsen-
määrä on tasaisesti noussut. Pieni
notkahdus kaaressa tapahtui puolivälissä,
kun jäsenmaksunsa useana vuonna unoh-
taneita ruvettiin poistamaan luettelosta.

Sihteeri **Lassi Koponen** patisteli
huonomuistisia jäsenkirjeessä 1/89: "Jos
jollakulla sattuisi olemaan rästissä aikai-
sempienkin vuosien jäsenmaksuja, voi pii-
nasta päästä maksaa rätikäyttämällä kaikki
jäsenyysverot kerralla. Huomautettakoon,
että Savon kielen seuran jäsenluettelo on
niitä harvoja rekistereitä, joihin kuulumis-
ta pidetään ansioina eikä erreyksenä. Pidä
siis huoli, ettei nimesi tipahda listalta."

Tapoina ei ole myöskään pidetty säilyt-
telyä jäsenmaksun alituisilla korotuksilla.
Jäsenmaksua on muutettu vain kolme ker-
taa ja niistäkin kerran rahayksikön muut-
tuminen takia. Seuran perustajat katsoivat
20 markan jäsenmaksun sopivaksi, ja sillä
hoidettiin seuran taloutta ensimmäisen
vuosikymmen ajan.

Korotus 1992 jäsenmaksuksi 50 mark-
kaan oli reipas, mutta vastineeksi tuli
1990 ilmestymisen alkanut *Aakusti*-lehti.

Vuonna 2001 ruvettiin markkojen si-
jasta maksamaan euroilla eikä 15 euron
(henkilö) jäsenmaksua ole sen koomin
muuteltu. Vakaata jäse-
nyyspolitiikkaa kuvastaa,
että jäsenmaksun suuruu-
desta päätetään vuosi etu-
ajassa.

Kymmenen vuoden si-
joituksella on päässyt ai-
naisjäseneksi. Näitä iki-
honkia oli vuoden 2011
jäsenluettelossa 29 eli reilu

Kieliseuran kevätkokouk-
set ovat vetäneet
salin täyteen murteen
kuulijoita ja ystäviä.

kymmenen prosenttia jäsenmäärästä. Ku-
udesta yhteisöjäsenestä puolet on ai-nais-
jäseniä.

Perustamiskokouksessa 24.5.1982 oli
65 henkilöä, ja alkumuodollisuuksissa
seurasta käytettiin nimeä Savon kielen
tutkimuksen seura r.y. Tutkimuksen kat-
sottiin kuitenkin kuuluvan muille tahoille,
ja nimi lyheni nykyiseen asuunsa.

Savon kielen seura r.y. johtokun-
nan kokouksessa 4.2.1983 hyväksyttiin
seuraan 19 uutta jäsentä hakuperusteluilla
kuten "Kun piäsis viimein vertaestesä se-
orraan (ukkosä kansa, huohmaatan)" ja
"Onpahan vuan semmonen asiä jota kan-
nattaa harrastoo". Kumpikin pyrkijä pääsi
ja ukkokin mukana.

Seuraan pyrkijöiden hakupaperit ovat
hauskoja. Moni liittynä on tosissaan miet-
tinyt omien juurien ja murteen merkitystä.
Mutta riittää sekin jos ilmoittautuu haluk-
kaaksi selevällä suomen kielellä.

Jäsenmäärän kehitys käy ilmi oheisesta
taulukosta.

1986	100	2000	196
1990	164	2002	242
1995	136	2011	279

Lämpöiset terveiseni Andalusíasta

Vuonna 1998 järjestimme Andalusias-
sa ensimmäiset savolaisten juhlat -
”Savo itsenäiseksi”.

Tilaisuuteen oli kutsuttu myös presi-
denti **Martti Ahtisaari** - hänellä ei ollut
mahdollisuutta osallistua juhlaan kuten
Tasavallan Presidentin adjutantti **Antero
Karumaa** kirjeessään ilmoitti. Lähetimme
Ahtisaarelle kunniakirjan *El alcalde Savo*
- *Savon rauhantuomari*.

Saimme Presidantilta kiitoskirjeen ja
kaikissa savolaisuusjuhlissa luin yleisölle
kirjoittamani Savolaesuuden vilosovian.

Savolaesuuden vilosovia

Okeen kunnon savolaenen toemii sa-
volaesen immeesen, savonmuankielen ja
kulttuurin, Savon luonnon ja teollisuuden
ja ylleenä inhimillisen savolaesuuden
hyväks muallimanlaajuisia korkeita mora-
raalisia ja eettisiä arvoja kunnioittaen, sel-
laesia kuten inhimillisyys, kaaneus, hy-
vyys, lempeys ja rakkaus ja avvoimuus
tiellä Savon syvämmessä ja siellä kaikkia
muallimassa ja määräysten mukkaan.
Savolaen synnynnäisesti löytää ja korostaa
toesten ihmmiesten hyviä ominaisuuksia.

Savolaeseks voe julistaatua jokkae-
nen syntymäperräenen savolaenen taekka
savolaeseen ajattelutappaan soveltuva,
kehittyvä immeenen joko virallisesti ili-
mottaatumalla savolaesen toemikunnan
piällysmieshallitukselle tai liittymällä sa-
volaesen ajattelutavan vualijaks ja kan-
nattajaks joko julikisella essiintymisellä
taekka mielessään hyväksytyllä savolae-
suuteen sammaistumisella.

Jokkaesella virallisesti savolaeseks ili-
mottaatuujalla ja savolaesuuteen sammas-
tuneella on samanarvoenen ookeus kättee
arvonimenään Savolaenen ja sukunimen
liitteenä nen päätettä. Tästä arvonimen
käättötavasta ja ookeevesta savolaenen
piällysmieshallitus antaa pyyvettäessä

savolaesen arvonimen aateliaan merkin-
nästä virallisen totistuksen. Totistus
ookeettaa ja velevottaa Savolaesen sis-
säestämään sen muallimanlaajuuden arvos-
tuksen mikä aena on sisältynyt savolae-
suuteen.

Näellä muallimanlaajuisilla ajatuksilla
julistamme savolaesuuden itsenäiseksi
elämänmuotoksi ja ajattelutavaksi sillä:

Itsenäenen savolaesuus on alueellisesti
rajottamaton, polliittisesti riippumaton ja
uskonnoesta vappaa.

Savolaenen on hummaani immeenen,
joka välittää ympäristöstään, muista im-
meesistä ja itestään. Naattii tästä hetkestä,
muistaa historiansa ja arvostaa tulleevae-
suutta.

Erkki J. Vepsäläinen
vaeltava runoilija

*Savon kielen seuran sihteeri (2008) Bir-
gitta Juutti (Pajusilta) kuuntelee luonnon
ääniä.*

Savonkielj

(Kallavesj-sävelmällä)

*Savonkielj, savonkielj
sitä kuulla tekköö mielj:
het kun silimät uamuun aakii
kielenkannattii ne laakii
sutkaottamaan niin ja näen
sinne taekka tänne päen.*

*Kielet laolaa – totta kaet –
ei ne ossoo olla vaet:
älymmöllääkset luo illoo,
sekkaan soppii pientä pilloo,
makkee siitä suuhun jää,
helepolla piäsöö piä.*

*Vennovieras luulla voes
etton meillä huolet poes,
kun myö käävään leikinlaskuun,
vaekka tyhjät pessii taskuun.
Ei kaet tuossa järkee lie,
minnekähän vie se tie?*

*Savonkielj, savonkielj
siitä meihin mehhii mielj,
siitä voejjaan olla ylpee
kielessä kun suahaan kylpee,
kiitoksissa köllöttee,
ellee vuan ja höllöttee!*

UNTO ESKELINEN

Rakas Lotta

*Rauhan ajan Lotta mieltii hiljaa
tuliaseet niitti kalleinta viljaa.
Sota riehui, kamalaa
Rakas Lotta, auttakaa!*

*Hellin käsin hoivaten
sotilaan vaikerrusta kuunnellen.
Sota julmaa, kauheaa
Rakas Lotta, auttakaa!*

*Rauhan ajan Lotta kaikki muistaa
verilöyly vielä päätä puistaa.
Sota ankaraa, pelottaa
Rakas Lotta, auttakaa!*

*Lotat arvokasta työtä tehneet
pommituksen tuhoisuutta nähneet.
Nyt rauha maassa, mieltä lämmittää
Rakas Lotta,
tänään tahdon Teitä tervehtää.*

*Sukupolvet kaikki mieltikää
kädet rukoukseen liittäkää.
On rauha kotimaan, siitä kiittäkää
Rakas Lotta, nyt kiitosjuhlaa viettäkää.*

IRJA TURUNEN

Kalakukko savoks

Tarveaheet: vettä, suoloo, voesulloa, karkeit ja tavallisia ruisjaahoja, siallihoo ja kaloja

Ens'valamistelut:

Kalat siivottaa oekeem puhtaaks, niitä ee sua missään tappaaksessa liottoo veissä. Piät voejaa ottoo talteen tae jättee kokonaam poekkeen. Kun kalat on siivottu, ne huuhotaa usseemmassa veissä ja asetettaav valumaan korriin tae muuhuv vettä läpäsevvää astijaan. Jos kuitennii käöp nii, että eijjoo aekoo kalloev valutukseen, niin ne om pantava kuivam pyihkeen piälle ja kuivattava siinä. Muute on vuara, että kukko vuotaa. Kalloehi ee sua panna suoloo etukätteen.

Sialliha leikataam pitkiks siivuiks. Siallihoo voep ripotella etukätteen vähän suoloo varsinnii, jos liha on kovil läskistä. Se eijjoo niin tympeetä syötävee, kun se o ollu vähä aekoo suolassa.

Taekina:

7 tesilitroo	vettä
1,5 tesilitroo	voesulloa
1 ruokalusikka	suoloo
noen 1,5 litroo	jaahoja
-ruisjaahoja	
-puuroruisjaahoja	
-vähäv vehnäjaahoja	

Voe sulatettaan, taekina sekoettaaj ja vaevataah hyväks.

Lisäks tarvitaan:

noen 1 kilo kaloja (parraeta ahvenet, muikut ja matikat)

400 rammoo siansivua

Valamistaminen:

Taekina pannaaj jaahotetulle pöyvälle. Siinä sitä vaevataav vielä niin kaavan, että kaekki liitoskohat hävviävät ja lopuks se pyöräötettääm palloks. Kämmen kastetaav veskuppiin ja sillä aletaal levit-

Kirsti Rytönen, tammimarkkinoiden SM-kalakukkokisan moninkertainen voittaja.

tee taekinal Levyä. Levy on oltava soekkee ja reonoelta ohuvempi. Veskämnenellä levitettyä paksaus on helepompi arvijoja kun kuaviloemalla, sopiva on noen puolentoesta sentim paksu kuorj.

Taekinal Levy on sillä laella soekkee, että leipojasta päen katottuna kappee kohta on kohtsuoraan ja pitempi sivu on pitkim pöyväreunoo. Soekeesta levystä suap mahakkaan kukon.

Taekinal Levyllä ripotellaaj jaahoja. Kalat laotaan korkeeks keoks keskelle levyä sillä laella, että pyrstöt jäivät ulukoreo-noelle ja rintaosat keskelle kukkoo. Siis kohtisuoraal leipojasta päen katottuna. Välliiv voep panna siallihoo ja par tielusikallista suoloo, jos liha eijjoo ollunna suolassa. Piällimmäesekses panna aena lihaviipaleita.

Ummistaminen

Kun kalat ja lihat on laottu, alakaa kuko ummistaminen. Oekee käs työnnetään taekinal Levy alle ja kuorj lämpsäötettää kalloen piälle. Sama'aekesti toesella käellä tuetaan kaloja, jotta pinkka ee piäse hajjoomaan. Reonoo kostutettaav vähän veillä ja toener reona kiännetään samalla laella äskösem piälle.

Jos kalat yrittävät pyrkiä ulos, niitä voep vähän tyrkätä aloelleen. Saoma suletaav vetämällä napakasti veitel lappeella vier vieree taekka käötetään kynsiä. Kukon pästä nipistettää liikoo taekinoo poekkeen ja piät mytistettää umpeen. Sitten kostutetaan koko kommeus märällä käellä, liipataam pinta silleeks ja saomat kestäviks. Lopuks kukko jaahotettaar ruisjaaholla ympäriisä, samalla sitä voep vielä ehostella kaaniimpaam muotoon.

Paestaminen

Kukko vuan sitte uuni arinalle taekka kuumalle pellille ja uuniin. Lämpöö uunissa pitäsj olla 275–300°. Kukkoo pietään tässä kuumuuvessa reilu puolj tuntija, ja siinä aejassa kukon kuorj kovettuu. Jos kuoreen tulloo reppeemiä, ne pittää paakata tähteeks jätetyllä taekinalla. Paekat liipataan kiinni märällä veitellä taekka kynsillä ja ne kovetetaan kiäntämällä kukko selälleen ja jatkamalla paestamista melekien yhtä kuumassa uunissa.

Sitten kun paekat ouvat kovettunneet, jähytettää uunil lämpö sattaa asteeseen. Uunin jähytyissä kukom pinnasta harjataaj jaahot poekkeen ja se voejellaan kaottaaltaav voella tae siarrasvalla ja kiäritään alumiinpaperiin.

Kukkopaketti jätetää uuniin möhöttämää saan asteen lämpöön niin pitkäks aekoo, että paestamisaekoo kertyy yhteessä kuus tuntia. Siinä aejassa kukkokalat on haotunneet niin pehmeiks, että ruotoja ee voe tuntee.

Hengähystaako

Kuko on hyvä antoo hengähtee vähä aekoo uunista ottamisej jäläkee ennenku

Berta Räsänen esittelyssä Kuopion pitäjäruiuaksi 1984 valittu kalakukko ja kokkelipiimä, mitä Aino Antikainen todistaa.

alotetaan syöminen. Ite kullae seovulla Savossa o oma tapasa kukon aakasuun ja tarjoomisseen. Piäsiäntö on, että ensmäeseks kukosta leikataa kans aaki ja sitte leikataa ympäriisä viipaleita, joeta syyvään käestä. Kallo voep tilsä kuoren piälle voeleivän tappaan. Kostukkeeks hörpätään piimee tae maetoo taekka syyvääj jottaev velliä. Yhtä ylleistä on sekii, että kukon kuumoo sisustoo syyvään perunoehin kyytpoekana ja kuorta käestä voeleivän tappaan.

*Tiina Kemppaenen,
savontaja*

*Kotiseutu-
illallisella
nautittiin
naarissose-
keettoa,
ryynrieskoo,
siikoo ja
mustik-
kakukkoo.*

Ruotsi ruualla, Venäjä vellillä

Kotiseutuillallinen savolaiseen tapaan

Syömämiehet ja naiset, tässä voisi sanoa kuten täkäläinen sanonta kuuluu, että tiälläpä on ”Ruotsi ruualla, Venäjä vellillä”.

Ehkä jo ehtii vilikaista Ruokarämpsyn selekäpuolta, jossa on muutamia paimintoja Koillis-Savossa käytössä olleista ruokasanonnoista.

Niitä riittäj luetella koko iltasen ajaks, sillä savolaeselle ruokailu on vuorovaikutustilanne, johon kuuluu ehtomasti huastelu. Se vettää vertoja jopa pöyvän tarjouksille ”On kun oesin keittoruuan syönny, kun saen sinun kanssas huastella” kiittelee puhekumppani.

Eturuuaks naarista keettona ryynrieskoo leepänä

Savolaesta keittoruokoo on tänä iltana ihan okeesti tarjolla. Ihan ensalakuun pitää huomauttaa, että ruokalajit eevät varsinaesti oo kansanomasia perinneruokia, vaan niijen pohjalta tuotekehitettyä nykypäivän savolaista ruokoo.

Tuotekehitystä on tehty muunmuassa Savonia ammattikorkeakoulun ammatti-

laesten joholla 1990-luvulta lähtiin (Savo a la carte, 1996-2000) ja usein reseteissä on ollut lähteenä Bertta Räsänen (1921-1994) Savolainen keittokirja (1979), jonka ainekset hän keräsi ja ehti muutennii innostoo muakunnan ruokaimmeisiä ja ravintoloita ruokalajin uusimisessa.

Maestaanpa ensalakuun naarissosekeettoa ja ryynrieskoo. Naaris on savolaisen juurikas, alakujaan tärkeempi kun potatti. Savolaiset olivat kaskenpolttajia, historiankirjoittajiin mielestä Suomen sisämaan asuttaminen onnistu heijän kehittämissä viljelytekniikan ansiosta. Missä kaski, siellä naaris.

Piirilääkäri Ståhl 1792 valitti Ruotsin lääkintäkolleegiolle että savolaiset ”reväisevät vatsansa syksysin nauriilla”. Naarit ovat hyviä jouluun asti, mutta muuttuvat sitten tikkusiksi ja siksi joutivat syyvä poes.

Naarista kypsennettiin uunissa ja keittämällä: olj naarishaavikkaat, naarispaetikkaat, puasikkaat; nälänpitävä naariskeitto tehtiin suurustamalla hapantaikinalla ja ruisjauhoilla. Naarishutun eli

*Iltajuhlaa
vietettiin ja
illallinen
nautittiin
Tahkovuo-
rella.*

puuran, kuten Nilsissä puuroo ruukattiin sannoo piti puksoo hellalla toesta tuntia.

Nyt tarjottava naarissosekeitto kehitelty paremmin nykyihmisen makkuun kasviskeitoksi, ja maistuu se muunheimostenkin suussa. Onpa sitä on tarjottu presidentinlinnassakkii.

Ryynrieska on otryynistä tehty uunipannukakku, joka kuulu ennenvanahaan juhannusruokiin. Silloin se paistettiin tuoreella koivun kyljestä kiskotulla tuohilevyllä, joka anto rieskaan mukavoo makua ja oli kätevä alusta eväsrieskalle. Kun Kartansalon kylän väki souteli Tuusniemen kirkkoon eväinä tuohisrieskoja, kerrottiin syttytuohia riittäneen ranta-asukkaille koko kesäksi. Olj ruokalajilla nimiki ”Kartansalon tuohispehme”.

Piäruokana Syvärin kalloo

Kala on näillä seuvuin luonteva valinta pääruuvaksi. ”Simpeleen siiat ja Parikkalan piiat, niille vertoja ei viä mikkää muu” kehaistaan Etelä-Karjalassa, mutta eivätköhän Syvärin, Vuotjärven ja Juuruksen kalat ja tytöt vertoja vertoja vetäne.

Jäläruokana mustikkakukkoo

Jäläruokana tarjotaan rättänä, mustikkakukko. Bertta Räsänen rupesj 1970-luvulla markkinoimaan mustikkakukkoo jäläruokana, ja sae alakuun valituksia Kuopion herroilta, että ilikiä syyvä kun

Juhlaillallisen Menu oli näyttävä myös kartongille painettuna.

hampaat jäip mustiks. Siitä ujostelusta on taettu piästä, ja mustikkakukosta on tulossa yleissuomalainen herkku kuten karjalanpiirakoista.

Aikakaulehtiin reseteissä neuvotaan tekemään kukko murotaikinasta, mutta jos aeitoo savolaista makuva haluaa niin eikun ruisjauhoista, joka antaa hyvän värin ja aromin. Mustikkakukko pittää tarjota lämpimänä, ei kylmänä vaniljakastikkeen tai vuohtikerma kansa, taikka kotiolossa maitoo voi ryypätä lasista päälle.

”Hekkee !” sano savolainen emäntä, kun käsköö vierasta pöötään ja varmistaa että käskyä totellaan kursaelemata: ”Ota-kee vieraat taekka käskyt vähenöö!”

Esittely:Eila Olikainen

Kaiku Kaukasus -vuorilta:

Savolaisprofessori Lauri Kettunen Tarton yliopistossa

Kotiseutuneuvos Leo Puurusen musitelma professori Lauri Kettusesta on julkaistu aiemmin Aukustissa no 4/2008.

Nykysuomalaisista harva enää tuntee **Lauri Kettusen** - suomen murteiden tutkijan ja Eestin kansallisen kulttuurin esitaistelijan. Hän lienee tunnetumpi Virossa kuin Suomessa.

Lauri Kettunen syntyi Joroisissa Koskenhovin kartanossa v. 1885, kävi koulua Kuopion Suomalaisessa Yhteiskoulussa, oli mukana vuoden 1918 Eestin itsenäisyystaisteluissa. Tarton yliopiston itämerensuomalaisten kielten professorina v. 1919 -25 hän vaikutti ratkaisevasti eestiläiseen tiede- ja kulttuurielämään.

Lauri Kettunen kuoli 1963 ollessaan paluumatkalla Ruotsista, jossa hän oli osallistunut Viron itsenäisyysjulistuksen 45. vuosipäivien juhliin. Itsenäinen Viro - Eesti Vabariik - oli lähellä hänen sydäntään - hän tunsikin sen toiseksi kotimaakseen.

Jo ennen Tarton kautta Kettunen oli tehnyt viisi tutkimusmatkaa Viroon. Rohkeaa tutkijanmieltä osoittaa esimerkiksi eräs seikkailu: Etsittyään turhaan Tallinnasta asuntoa hän jäi junasta umpimähkään pienellä Kiltsin asemalla - vain suomalainen ylioppilaslakki suosituksenaan. Sillä matkalla hän löysi verrattoman kielenoppaan, erään muonamiehen emännän. Tältä hän sai riittävästi tietoja suomalais-ugrialaisten kielten laudatur-työksi - ja aineistoa väitöskirjaa varten.

Jokainen eestin kieltä opiskellut tuntee Lauri Kettusen Eestiläis-suomalaisen sanakirjan. Minullakin se on kirjahyllyssä.

Etymologia eli sanojen alkuperän selvittäminen kuului Lauri Kettusen keskeisiin kiinnostuksen kohteisiin.

Virolaiset opiskelevat äidinkieltään Kettusen tekemästä kieliopista. Tarton yliopiston opettajana Kettunen joutui usein tuomariksi viron kielen oikeakielisyysasioissa.

Virolainen akateemikko **Paul Ariste** on arvioinut, että Kettunen kykeni - heimoliikkeen aikana - luomaan pohjan itämerensuomalaisten kielten tutkimukselle ja opetukselle Tarton yliopistossa.

Murrekartasto kuuluu suurtoihiin Suomessa Kettusen suurtyönä voidaan pitää laajan murrekartaston tekemistä. Hän kierteli aineistoa keräämässä pitkin Suomea moottoripyörällä - vähän samaan tapaan kuin kansanmusiikin tallentaja, professori **Erkki Ala-Könni** myöhemmin.

Kävipä kerran Pirkkalan kunnalliskodissa, että kun eräs mummo yritti kovasti puristaa suutaan sanelukoneen suppilon, häneltä pääsi ääni myös alapäästä. Siihen Kettunen ilvehti tutkijakaverilleen Sovijärvelle: Siinä sinulle todellinen kaksoiskonsonantti.

Osasipa Lauri Kettunen laatia syvällisiä loppusoinnallisia runojakin. Kun ns. uusi

runous karttaa loppusointuja, Kettusen mielestä kyseessä on taidon puute.

Pentti Saarikoski kirjoitti äidinkielen merkityksestä: Kielipuilla on juurensa. Puut elävät silloinkin, kun minä luulen, ettei niissä mitään tapahdu, nyt kun katselen niitä tällä tavalla ikkunan takaa. Kun kirjoitan suomen sanan, kuulen keskeytymättömän kaiun, joka kantautuu Kaukasusvuorilta.

Professori Lauri Kettusen muistolaatta paljastettiin Kuopion yliopiston 25-vuotisjuhlallisuuksien yhteydessä yliopiston päärakennuksessa v. 1991. Ei ole sattumaa, että laatan tekijä on tarttolainen **Aulin Rimm**.

On arvokasta, että Snellman-instituutti julkaisi v. 1991 Lauri Kettunen -seminaarin luennot vihkosena Palava henki ja kieli. Hyvää vapaata suomea -seminaari pidettiin Kuopiossa 1989.

Meille yläsavolaisille on myös arvokasta se, että Soinlahdessa syntynyt **Seppo Suhonen** on jatkanut Lauri Kettusen työtä - Helsingin yliopiston professorina - tutkimalla itämerensuomalaisia kieliä. Seppo käänsi setun kielestä suomeen setukaiseepoksen Pekko, jota voidaan pitää setukansan Kalevalana (Hämeenlinna 2006). Teos on omistettu Lennart Meren muistolle.

Taiteilija Aulin Rimm ja professori Paul Alvre Tarton yliopistossa juuri paljastetun Lauri Kettusen muistolaatan vieressä 5.9.1991. Kuva Lassi Koponen.

Olipa Seppo Tarton yliopiston kuratorissa, jonka jäsenenä oli myös silloinen Viron ulkoministeri ja nykyinen presidentti **Toomas Hendrik Ilves**. Sepolle myönnettiin Tarton yliopiston kunniatohtorin arvo.

Virikkeen tähän juttuun sain, kun pääsin näkemään Tarton yliopistossa Lauri Kettusen nimelle pyhitetyn luentosalin.

*Leo Puurunen
Seppo Suhosen luokkakaveri
Iisalmen lyseosta*

Minnan salongissa

Kirjailija Minna Canth kuunteli herkillä korvalla aikalaistensa puhetta ja käytti sitä näytelmissään. Lienee savoa puhuttu myös Minnan salongissa. Kuopiossa v. 2010. Minnaa esitti näyttelijä Auli Poutiainen ja valokuvaaja Viktor Barsokevitziä Tumi Turunen.

Savon kielen seuran aloitteesta ja tuella syntyneitä julkaisuja

- Gabriel Maxeniuksen väitöskirjan suomennos ja näköispainos 1985, Snellman-instituutti Kuopio
- Savon runonlaulajat ja keruu ennen vuotta 1835, Merja Ahtiainen 1985 Kuopio
- C.A Gottlund ja Kalevalan juhluvuoden viesti tulevaisuudelle, 1986 Snellman-instituutti julkaisusarja Osmo Hänninen
- Valittuja suomalaisia Kansan-Lauluja. Karl Collanin ja hänen työtovereittensa panos suomalaisten kansanlaulujen kokoamisessa ja sovittamisessa 1800-luvulla, 1988, Snellman-instituutin julkaisusarja Osmo Hänninen
- Palava henki ja kieli Professori Lauri Kettunen Murteiden tutkija ja Eestin kansallisen kulttuurin esitaistelija, 1991 Snellman-instituutin julkaisusarja Osmo Hänninen ja Lauri Koponen
- Sprengtportenin perintö, Snellman-instituutin B-sarja 1995
- Kreivi Johan Henrik Tawast eurooppalainen, Snellman-instituutin julkaisusarja 1999, Osmo Hänninen
- Lúúdiland, lyydinkielinen runokirja, 2000
- Kalevala savon kielellä, 1999, Atena Matti Lehmonen
- Kielveräjä Ylä-Savon murresanakirja, 2001 Jukka Lappalainen
- Höystikkäät Makupaloja Savon latvoelta, 2005 Jukka Lappalainen
- Lähde rohkeasti matkaan Vuoden kiertoa arjesta juhlaan, 2007 Unto Eskelinen

Uatran jäljessä vietetty Savon kulttuuripäiviä

Savon kulttuuripäivät saivat alkunsa 1982 Kuopion Yliopistolla, jonka jälkeen päivät kiersivät Pohjois- ja Etelä-Savossa. Päivien tunnus on savolainen kyntöuatra.

Kuopiossa 1982, Mikkeliissä 1983, Iisalmissa 1984, Piek-sämäellä 1985, Varkaudessa 1986, Savonlinnassa 1987, Savonlinnassa 1987, Suonenjoella 1988, Mäntyharjulla 1989.

Siilinjärvi oli vuorossa 1990 sitten Juvalla 1991, Koillis-Savossa 1992, Kangasniemellä 1993, Kiuruvedellä 1994, Mikkelin mlk:ssa 1995, Lapinlahdella 1996, Rantasalmella 1997, Rautalammilla 1998, Mikkeliissä 1999.

Kakstuhatlusun ensimmäiset kotiseutupäivät vietettiin Kuopiossa 2000, siten Savonlinnassa 2001, Iisalmissa 2003, Tuusniemellä 2004, Varkaudessa 2006.

Muistomerkkejä, joihin Savon kielen seura on ollut osallisena

Kalevalan juhluvuoden 1985 muistolaattoja paljastettiin seitsemässä kohteessa eripuolilla maakuntaa.

- 1985 Runonlaulaja Johan Henrik Repo, Sonkajärvi laatta
- 1985 Runonlaulaja Mikko Torvelainen ja K.A. Gotlund Juva laatta
- 1985 Runonkerääjä, kirkkoherra Johan Arvid Alopeus, Leppävirta laatta
- 1985 Suomen kieliovin tekijä Reinhold von Becker, Kangasniemi Sotka-patsas
- 1985 Runoilija Adolf Ivar Arvidson, Iisalmen vanha kirkko, kellotapulien edessä laatta
- 1985 Runonlaulaja Pietari Väänänen, Muuruvesi laatta
- 1985 Runonlaulaja Antti Vartiainen, Kiuruvesi laatta

- 1991 Säveltäjä Ahti Sonninen, Siilinjärvi muistomerkki
- 1991 Professori Lauri Kettunen, Tarton yliopisto Viro, reliefi, Aulin Rimm
- 1991 Professori Lauri Kettunen, Kuopion yliopisto, Kuopio, muistolaatta Aulin Rimm
- 1991 Professori Lauri Kettunen, Koskenhovi, Joroinen, muistolaatta, Aulin Rimm
- 1997 Professori Lauri Kettunen, Torsby, Värmlanti, muistolaatta, Aulin Rimm
- 1994 Toimittaja, liikemies Paavo Tikkanen, Kiuruvesi
- 1995 Kenraalikuvernööri Yrjö Maunu Sprengtporten, Kuopio satama puisto ja laatta, Jaakko Rönkkö
- 1997 Savon kulttuurin puolustaja Karl Aksel Gottlund, Kuninkaankatu 6, Kuopio muistolaatta, Aulin Rimm
- 1997 Maitorouva Katri Peltonen Keltto, Inkerinmaa, Pietari muistolaatta, Aulin Rimm
- 1998 Sanomalehtimies Fredrik Rietrikki Polén, Pieksämäki muistolaatta
- 1999 Kenraali, kreivi Johan Henrik Tawast, kunnantoimiston puisto, Maaninka pikku patsas, Kuopion kaupungintalo, molemmat Aulin Rimm

- 2002 Tawast-Schmidtin-suvun muistomerkki, hautausmaa, Maaninka muistomerkki
- 2002 Savolaisen ruokakulttuurin edistäjä Bertta Räsänen, Savon ammatti- ja aikuisopisto, Puijonlaakso Kuopio muotokuva, Timo Hulkko

Taiteilija Aulin Rimm ja vuonna 1991 Tartossa paljastettu professori Lauri Kettusen muistolaatta.

Ruusun Savolaisen laulun sanoittajalle tuovat vas. Aarno Kellberg ja Osmo Hänninen. Muistolaatta Kuopion lyseon seinässä.

Savon kielen seura r.y. hallituksen jäsenet ja toimihenkilöt 1982-2012

Puheenjohtaja:	Osmo Hänninen 1982-
Varapuheenjohtajat:	Ate Rytönen 1984-1992, Aarno Kellberg 1992-2000, Pekka Ropponen 2000-2008, Ritva Kokander 2008-
Sihteerit:	Liisa Karttunen 1982-1983, Jarmo Kuronen 1982-1984, 1985, Risto Juvonen 1984-1987, J. Kalevi Manninen 1987-1988, Virpi Hotti 1989-1993, Lassi Koponen 1989-1993, Marianna Heiskanen (Falkenberg) 1993-1996, Tuomo Loikkanen 1996-2000, Tiina Airaksinen 2000, Eija Luostarinen 2000-2002, Marja-Riitta Saastamoinen 2003-2007, Anneli Valta-Lisitsin 2007, Birgitta (Juuti) Pajusilta 2008, Eila Ollikainen 2009-
Jäsenasioiden hoitajat:	Mirja Smith 2000-2007, Birgitta Pajusilta 2008, Raija Uhlbäck 2008-
Rahastonhoitajat:	Kari Wuorisalo 1982, Sirkka Koikkalainen -1993, Kaija Piironen (Vuorio) 1993-1995, Lassi Koponen 1995-2000, Tiina Airaksinen 2000, Eija Luostarinen 2000-2002, Kaija Heiskanen 2003-2007, Raija Uhlbäck 2008-
Tilintarkastajat:	Mauno Airaksinen, Alpo Säisä, Raimo Naumanen, Veikko Vuorikari, Maisu Nummi, Asko Ruuskanen, Sirkka Väänänen, Unto Sopanen, Sylvi Tiihonen,
Hallituksen varsinaiset ja varajäsenet:	Unto Eskelinen, Osmo Hänninen, Liisa Karttunen, Aarno Kellberg, Olli Kervinen, Lauri Koponen, Kari Huttunen, Kalervo Korhonen, Marja Linnove, Olli Murtorinne, Yrjö A. Pitkänen, Pertti Pasanen Vieremä, Heli Mikkonen, Bertta Räsänen, Vilho Siikanen, Aimo Siltari, Kari Wuorisalo, Pirkko Auvinen, Riitta Kasurinen, Hannu Heikinheimo, Arvo Hyvönen, Mauno Ikäheimonen, Anna-Liisa Maukonen, Emil Lappalainen, Ritva Lappalainen, Matti Lindholm, Rauha Rissanen, Ate Rytönen, Aune Räsänen, Terttu Teivainen, Laina Utriainen,

Veikko Juutilainen, Matti Komulainen, Anna-Maija Nenonen, Antti Mykkänen, Olavi Mykkänen, Eila Ollikainen, Osmo Pekonen, Leo Puurunen, Kari Tiihonen, Minna Hakaoja, Liisa Pajulahti, Pekka Ropponen, Olavi Rytönen, Olavi Saarelainen, Unto Sopanen, Kaija Vuorio, Erkki Ryyänen, Marja-Riitta Saastamoinen, Outi Vuorikari, Hilkka Wilkman, Tiina Airaksinen, Tuomo Loikkanen, Eija Luostarinen, Erkki Janhunen, Asta Partanen, Mirja Smith, Ritva Kokander, Seppo Kononen, Jukka Lappalainen, Anna-Liisa Happonen, Kaija Heiskanen, Anneli Valta-Lisitsin, Tuulikki Karhunen, Matti Väisänen, Jorma Julkunen, Matti Lehmonen, Jouko Kröger, Teuvo Laakkonen, Tuula Ollila, Marianna Falkenberg, Veijo Martikainen, Eevariitta Jäntti, Pertti Pasanen Kuopio, Pali Pekkarinen.

Aakustin toimittajat: Lassi Koponen 1990-2000, Marja-Riitta Saastamoinen 2000-2007, Jukka Nykänen 2008-

Nettisivut : Lassi Koponen 1999-2000, Kari Tiihonen 2000-2005, Elina Heiskanen 2006-2007, Eero Mantere 2007-

Kokosi: *Eila Ollikainen*

Savon kielen seuran hallitus kooolla 10.5.2012: Oikealta Osmo Hänninen puheenjohtaja, Eila Ollikainen sihteeri, Anna-Liisa Happonen, Ritva Kokander varapuheenjohtaja, Tuula Ollila. Takarivi vas. Raija Uhlbäck rahastonhoitaja, Seppo Kononen sekä Teuvo Laakkonen. Kuvasta puuttuvat Jukka Lappalainen, Leo Puurunen, Matti Lehmonen ja Veijo Martikainen. Kuva: Juha Poutanen

Savon kielen seuran marssi

Säv. RIITTA HÄMEEN-ANTTILA

*Savon kielitäpä tässä nyt
käyn kehumaan,
ee sen vertaesta murretta oo.
Sitä Suomessa paljolti myös puhutaan,
tuota mielikseen myös kuunteloo.*

*Niin on lupsakan tuntusta huastelu tuo,
hyvin notkeeta myös juoksultaan,
valliin siinä on tuoreutta
niin napakkoo,
kertoo tärkeitä kun tarvihtoo.*

*Isän murre ja äetiltä kieli
meelle perinnöks annettu on.
Sitä tallentoo pittää ja huastellakkii.
Tämä taeto on korvooton.*

*Meetä varten on laetettu seora,
johon jookolla nyt kuulutaan.
Hyvvee vanahoo murretta
kun muistetaan,
silti nykyistä arvostetaan.*

*Meelle kaekille tärkeä on savolaesuus.
Tässä seorassa toemitaan nii,
että huomoovat muuttii, kas,
tuollapa on ihan okeeta immeesii!*

LASSI KETTUNEN

Tosistakymmentä muistolaattaa ja murteen vaalintaa

Vuosikymmenien juhlat

Savon kielen seuran 10-vuotisjuhlaa vietettiin juhlapöydän merkeissä 21.3.1992 Suonenjoen kirjastossa. Juhlaesitelmän piti professori Kai Laitinen.

Savolaiset tuntevat aikaisempaa paremmin menneisyytensä ja osaavat arvostaa omaa kieltään, arvioi puheenjohtaja Osmo Hänninen seuran työn tuloksia. Savon kulttuuripäivät ja muut tilaisuudet olivat vetäneet yleisöä salit täyteen. Oli saatu aikaan myös toistakymmentä muistomerkkiä savolaisille kansanrunouden taitajille.

Juhlissa kuultiin runokronikka Savonmaan runo, joka on kirjoitettu kolme vuotta ennen Kalevalan syntymistä.

Juhlavuoden toimintasuunnitelman sisältyi Juuan seurakunnan 550-vuotisjuhlaseminaari, Maaningan murrerupeema, 11. Savon kulttuuripäivät Nilsissä ja Mauno Sprengtporten-seminaari itsenäisyyspäivänä. Syksyllä olivat suomalaiset tulossa vieraiksi Kuopioon.

Toisen vuosikymmenen täyttymistä Savon kielen seura juhli perinneruuan

merkeissä 25.9.2002 hotelli Savoniassa. Päivän aikana kotiseutuneuvos Bertta Räsänen nimelle omistetussa juhlaseminaarissa käsiteltiin esitelmissä ruuan terveysvaikutuksia ja paljastettiin Timo Hulkon maalaama Bertta Räsänen muotokuva.

Illalla 20-vuotisjuhlissa kuultiin Aarno Kellbergin muistelua kuluneilta vuosikymmeniltä, Unto Eskelisen juhlaruno ja Soitinyhtye Savonian musiikkia. Perinneruokapäivällisellä nautittiin muikkukukkosia ja vihreetä voeta, silleetä soppoo ja siensallaattia, lampaanselekeä, viinkastiketta ja riätikkä-kualjkiäryleitä sekä jäläkrükana uunjuustoo.

20-vuotisjuhlien merkeissä seuran edustajat kävivät kunniakäynnillä perustajajäsenten haudoilla.

Eila Ollikainen

Liisa Karttusen haudalla kunniakäynnillä 25.10.2002. Vas. Osmo Hänninen, Aarne Sariola, Outi Vuorikari, Lassi Koponen ja Eila Ollikainen.

Nilsiläisten Antti Heikkisen ja Pasi Horttanaisen musiikkiterveiset Joensuuun kotiseutupäiville 2010.

Kevättä rinnassa

Keväestä illoo piäsöö kaepoomaan leheksii tyngät ruppee turpoomaan kun luonto herree kasvaa rutistaa niin kiireet ketruut töihin patistaa.

Kevvällä mehtä hurmoo jokkaesen syys mättäät puskoo marjoo pakkaseen kaaniisti aakeet kommeet vehreenä soe lintulaaman iänet vetreenä.

Keväestä aekoo hiki hallihtoo lempeesti laeneet aena villihtöö laaleskellen veen iäreen hakkeetuu ja uintihommiin usseen pakkaatuu.

Kevväenen kutke tyssee itekseen jäp männeet aejat kaekki syvämeen näen ehtoopuolen voenti reestaeloo kevväenen kaepuu haekee hälävenöö.

IRJA TURUNEN

Marseljeesi savolaisille

Työ tahottako tietee
mitenkä sihtoo meinink' teä?
Se litkijä meinoo teijän leppée,
mikä suoniloessanno lirisöö.
Suoniloessanno lirisöö!

Työ niinkö outta vätökkäetä,
jotta annatta sen jatkuva?
Kun ruaka pontsarsakki
taksvärkkijä teiltä aena ronkuu:
Rieskaraavvat olalle!

Tuppihoejot vyöllennö!
Iespäen, iespäen!
Lyyvvä mutjaattakkee näen!
Poes valta riähkijäen!
Iespäen, iespäen!

Lyyvvä mutjaattakkee näen!
Poes valta riähkijäen!

Vuodelta 1792 olevan
Marseljeesin savonsi aikoi-
naan kansanedustaja Yrjö
”Jahvetti” Kilpeläinen.

Jouko Suhosen piirros talvisodan ajalta.

“Isän murre ja äetiltä kieli meelle perinnöks annettu on. Sitä tallentoo pitää ja huastellakkii. Tämä taeto on korvoomaton.”

Näiden Lassi Kettusen kirjoittamien Savon kielen seuran marssin sanojen ryydittämänä Teuvo Laakkonen nostaa seuran lipun hulmuamaan Kuopion murretorilla v. 2008.

SUTKAUS

nurkkavitsi, on elävää savolaista sanallista perinnettä ja samalla myös väärentämätön todiste kunkin ajan arvoista ja sattumuksista. Se on palsta, jota kaikki lukijat saavat olla vapaasti toimittamassa.

Sutkauksen löydät päivittäin Savon Sanomista sekä verkkopalvelustamme osoitteesta www.savonsanomat.fi/sutkaus

Nurkkavitseistä kootun vuosikirjan voit ostaa asiakaspalveluistamme:

- Kuopiossa, Vuorikatu 21 (Pohjolan Matkan tiloissa) ma-pe klo 9-17
- Varkaudessa, Pirnankatu 4, ma-pe klo 8-16
- Iisalmessa, Kilpivirrantie 7, ma-pe klo 8-16.30
- Pieksämäellä, Keskuskatu 15, ma-pe klo 8-16

Lähetä oma sutkausehdotuksesi osoitteella
Savon Sanomat/sutkaus, PL 68, 70101 Kuopio
tai sähköpostitse lukijansanomat@savonsanomat.fi

Talakkunatiisseli
Talakkunatiisseli
Lahjavinkki!
**SUTKAUS-
KIRJA**
12,50 €

Kestotilaajan hinta
10,50 €

**SAVON
SANOMAT**
savonsanomat.fi